

ΑΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

Α. Μ. : 12257

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
*TOUCHED WITH FIRE: MANIC-DEPRESSIVE ILLNESS
AND THE ARTISTIC TEMPERAMENT* ΤΗΣ Κ. R.
JAMISON ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΥΖΑΣ

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2015- 2016

Τίτλος Πτυχιακής Εργασίας: ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
*TOUCHED WITH FIRE: MANIC-DEPRESSIVE ILLNESS AND THE ARTISTIC
TEMPERAMENT*

Όνοματεπώνυμο: ΒΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΤΥΧΙΑ

Υπεύθυνος Επόπτης: Θ. ΒΥΖΑΣ

Δήλωση: Δηλώνω υπεύθυνα ότι το παρόν κείμενο αποτελεί προϊόν προσωπικής μελέτης και εργασίας και πως όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή της δηλώνονται σαφώς και στις παραπομπές και στο βιβλιογραφικό κατάλογο.

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους γονείς μου, οι οποίοι στήριξαν με κάθε τρόπο τις σπουδές μου αυτά τα χρόνια, φροντίζοντας για τη μόρφωσή μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Βυζά Θεόδωρο, για την πολύτιμη συμβολή και καθοδήγησή του κατά τη διεκπεραίωση της εργασίας μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι η μετάφραση αποσπάσματος του βιβλίου *Touched with Fire: Manic-depressive illness and the Artistic Temperament* και ο μεταφραστικός σχολιασμός. Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρατίθεται το Θεωρητικό Πλαίσιο, το οποίο αποβλέπει στην κατανόηση της μεταφραστικής διαδικασίας σε βάθος, ενώ παράλληλα πραγματεύεται ζητήματα σε σχέση με τα εξειδικευμένα κείμενα και τη μετάφρασή τους, την ορολογία και τα χαρακτηριστικά που διέπουν τη μετάφραση λογοτεχνίας και ιατρικών κειμένων. Εν συνεχεία παρουσιάζεται ο Ειδικός Σχολιασμός, όπου δηλώνονται σαφώς οι τεχνικές που ακολουθήθηκαν κατά τη διεκπεραίωση της μετάφρασης, αναλύονται οι όροι που εντοπίστηκαν έπειτα από κατηγοριοποίησή τους, καθώς επίσης παραθέτουμε την τεκμηρίωση των μεταφραστικών επιλογών στις οποίες προβήκαμε σε συνδυασμό με παραδείγματα μέσα από το κείμενο. Ακολουθεί η μετάφραση του αποσπάσματος στο δεύτερο μέρος της εργασίας, το γλωσσάρι με τους αγγλικούς όρους που εμπεριέχονται στο κείμενο μαζί με τη μετάφρασή τους και το πρωτότυπο αγγλικό κείμενο στο Παράρτημα.

Λέξεις-Κλειδιά

Αγγλικά:

1. terminology
2. specialized translation
3. medical translation
4. literary translation

Ελληνικά:

1. ορολογία
2. εξειδικευμένη μετάφραση
3. ιατρική μετάφραση
4. λογοτεχνική μετάφραση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	8
ΜΕΡΟΣ Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	11
A.1 Η φύση και ο ορισμός της μετάφρασης.....	11
A.2 Τι είναι ορολογία και όρος.....	13
A.3 Τι είναι εξειδικευμένο κείμενο.....	14
A.4 Μετάφραση εξειδικευμένου κειμένου και ορολογίας.....	15
A.5 Μετάφραση πεζογραφίας και ποίησης.....	16
A.6 Περί μετάφρασης κειμένων της ψυχιατρικής και γενικότερα της ιατρικής.....	18
B. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	21
B.1 Μεθοδολογία μετάφρασης.....	21
B.2 Ορολογικές επιλογές.....	23
B.2.1 Μονολεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως μονολεκτικοί.....	24
B.2.2 Μονολεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί.....	25
B.2.3 Διλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί.....	26
B.2.4 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως μονολεκτικοί.....	26
B.2.5 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί.....	27
B.2.6 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως τριλεκτικοί.....	28
B.2.7 Πολυλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως τριλεκτικοί.....	28

B.2.8 Δάνειοι όροι.....	29
B.2.9 Ελληνογενείς διεθνισμοί.....	30
B.2.10 Απλοί όροι.....	31
B.2.11 Ονόματα που μεταγράφηκαν.....	31
B.3 Λέξεις και φράσεις που μεταφράστηκαν με ιδιαίτερο τρόπο.....	32
B.4 Σημεία του κειμένου που δεν μεταφράστηκαν.....	33
B.5 Μετάφραση ποιημάτων.....	34
B.5.1 1ο Παράδειγμα.....	34
B.5.2 2ο Παράδειγμα.....	35
B.5.3 3ο Παράδειγμα.....	36
B.6 Μορφολογικές αλλαγές.....	39
B.6.1 Αλλαγή φωνής.....	39
B.6.2 Αλλαγή αριθμού.....	40
B.6.3 Προσθήκη.....	40
B.6.4 Αφαίρεση.....	41
B.6.5 Μετατροπές ρηματικών τύπων και ουσιαστικών.....	42
ΜΕΡΟΣ ΙΙ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ.....	43
Συμπεράσματα.....	73
Γλωσσάρι.....	74
Βιβλιογραφία.....	79
Παράρτημα.....	83

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μετάφραση ενός αποσπάσματος βιβλίου από την αγγλική γλώσσα στην ελληνική. Αποτελεί προϊόν εκτενούς μελέτης και έρευνας, ενώ παράλληλα πραγματεύεται θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα που διέπουν το μεταφραστικό φαινόμενο, και συγχρόνως αποσκοπούν στην κατανόησή του σε βάθος.

Το προαναφερθέν απόσπασμα, αποτελεί μέρος του βιβλίου *Touched with Fire: Manic-Depressive Illness and the Artistic Temperament*, της Kay Redfield Jamison, ένα βιβλίο που έχει ως κεντρικό θέμα τη μανιοκατάθλιψη, ή αλλιώς διπολική διαταραχή, καθώς και τη σχέση που υφίσταται ανάμεσα στην ασθένεια αυτή και την καλλιτεχνική δημιουργικότητα. Ουκ ολίγοι καλλιτέχνες έπασχαν από τη μανιοκαταθλιπτική νόσο, και παρ' όλα αυτά κατάφεραν να διοχετεύσουν την οποιαδήποτε -φαινομενικά- παραφροσύνη τους στη δημιουργία αξιέπαινων έργων, πολλά από τα οποία σηματοδότησαν την εποχή τους.

Η εργασία απαρτίζεται από δύο μέρη, εκ των οποίων το πρώτο αποτελείται από το Θεωρητικό Πλαίσιο και τον Ειδικό Σχολιασμό. Το Θεωρητικό Πλαίσιο χωρίζεται σε έξι επιμέρους ενότητες. Στην πρώτη ενότητα γίνεται λόγος για την έννοια της μετάφρασης σε ένα γενικότερο πλαίσιο, και παρουσιάζονται οι αμφιλεγόμενες απόψεις γύρω από τη μεταφραστική διαδικασία. Στη δεύτερη ενότητα γίνεται αναφορά στην ορολογία και τον όρο. Στην τρίτη ενότητα εξηγούμε τι είναι εξειδικευμένο κείμενο και ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που το διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα, καθώς επίσης γίνεται λόγος και στο κείμενο που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Θέμα της τέταρτης ενότητας είναι η μετάφραση εξειδικευμένου κειμένου και ορολογίας, όπου αναφέρονται σημαντικές πληροφορίες για την ορθή διεκπεραίωση της εν λόγω διαδικασίας. Στην πέμπτη ενότητα συγκεκριμενοποιούμε την εξειδικευμένη μετάφραση σύμφωνα με την παρούσα εργασία, τουτέστιν αναλύουμε εκτενέστερα τη μετάφραση λογοτεχνίας και ποίησης, εφόσον στο κείμενο που επελέγη υπάρχουν λογοτεχνικά και ποιητικά αποσπάσματα. Τέλος, στην έκτη ενότητα παραθέτουμε ζητήματα σχετικά με τη μετάφραση ψυχιατρικών και γενικότερα ιατρικών κειμένων, που απασχολούν εξίσου τη συγκεκριμένη εργασία.

Το δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, ο Ειδικός Σχολιασμός, αποτελεί τη γλωσσολογική ανάλυση της μεταφραστικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε, σε

συνδυασμό με παραδείγματα μέσα από το κείμενο. Εν ολίγοις, σκοπός του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να αναδείξει τις δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε κατά τη μετάφραση και να παρατεθούν τα κριτήρια, με βάση τα οποία καταλήξαμε στις ανάλογες επιλογές.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελείται από τη μετάφραση του αποσπάσματος, το οποίο περιλαμβάνει το εισαγωγικό κεφάλαιο του βιβλίου, καθώς και μέρος του επόμενου κεφαλαίου.

Τέλος, ακολουθεί το γλωσσάρι με τους όρους που εντοπίσαμε στο πρωτότυπο κείμενο μαζί με τη μετάφρασή τους, η βιβλιογραφία που συμβουλευτήκαμε, καθώς και το πρωτότυπο αγγλικό κείμενο στο Παράρτημα.

**ΜΕΡΟΣ Ι.
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΜΕΡΟΣ**

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

A.1 Η φύση και ο ορισμός της μετάφρασης

Ο ορισμός, η έννοια και η φύση της μετάφρασης έχουν αποτελέσει αμφιλεγόμενο ζήτημα, στο οποίο ο καθένας έχει τοποθετήσει τη δική του ερμηνεία. Αρχικά, για να μπορέσουμε να διατυπώσουμε τον ορισμό της μετάφρασης, θα πρέπει πρωτίστως να επικεντρωθούμε στη φύση της, η οποία φαίνεται να αποτελεί και την κύρια αιτία αντιπαραθέσεων. Η αντίθεση των απόψεων έγκειται σε δύο σκέλη: πρώτον, το ερώτημα εάν η μετάφραση αποτελεί τέχνη ή γνώση και δεύτερον, εάν αποτελεί αυτόνομη κατηγορία ή συγκαταλέγεται στην επιστήμη της γλωσσολογίας.

Πολλοί φιλόλογοι αλλά και μεταφραστές, οι οποίοι ασχολούνται κυρίως με τη μετάφραση λογοτεχνικών κειμένων, τείνουν να αντιλαμβάνονται τη διαδικασία αυτή ως τέχνη. Πιστεύουν, δηλαδή, ότι η άριστη γνώση της γλώσσας-πηγής και της γλώσσας-στόχου δεν επαρκεί για τη δημιουργία μιας καλής μετάφρασης, κι ότι σκοπός δεν είναι μόνο να αποδοθεί το νόημα ενός κειμένου από τη μία γλώσσα στην άλλη, αλλά και η ομορφιά του. Σύμφωνα με την Τσίγκου (2012: 2), εάν ο μεταφραστής δεν είναι προικισμένος με αυτό το ιδιαίτερο χάρισμα, με αυτή την ιδιαίτερη 'μεταφραστική δεξιότητα' που χαρακτηρίζει ορισμένους άριστους γνώστες και χρήστες των γλωσσών με τις οποίες εργάζονται, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι απογοητευτικά. Δεν μπορούμε όμως, από την άλλη πλευρά να αμφισβητήσουμε το γεγονός, ότι υπάρχουν αξιόλογοι μεταφραστές, οι οποίοι αξιοποιώντας τις μεταφραστικές τους γνώσεις, τεχνικές αλλά και έπειτα από μελέτη και έρευνα της απαιτούμενης βιβλιογραφίας, καταλήγουν σε ένα εξίσου καλό αποτέλεσμα. Ορισμένες -περισσότερο διαλλακτικές- απόψεις τάσσονται υπέρ και των δύο εκδοχών. Η Σελλά-Μάζη (1997: 298) υποστήριξε ότι "(...) η μεταφραστική ικανότητα είναι και τέχνη και τεχνική. Είναι και ταλέντο και θεωρητική κατάρτιση. Είναι θείο δώρο και μια αρκετά περίπλοκη διαδικασία με τις δικές της τεχνικές και μεθόδους. Ο μεταφραστής, εάν δεν γεννηθεί μεταφραστής, γίνεται, εκπαιδεύεται". Ομοίως, οι Nida & Taber (1969: 368) οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η μετάφραση μπορεί να θεωρηθεί και ως επιστήμη και ως δεξιότητα και ως τέχνη.

Όσον αφορά στο ερώτημα σχετικά με το αν η μετάφραση αποτελεί κλάδο της γλωσσολογίας ή όχι, κυρίως γλωσσολόγοι είναι εκείνοι που υπερασπίζονται την πρώτη άποψη. Ο Catford (1965 στο Τσίγκου, 2012: 1) έχει δηλώσει ότι “η θεωρία της μετάφρασης είναι κατά βάση θεωρία εφαρμοσμένης γλωσσολογίας”. Την ίδια άποψη υποστήριξαν και οι Vinay & Darbelnet. Αντίθετα, όσοι εκλαμβάνουν τη μετάφραση ως τέχνη, είναι επί το πλείστον οι ίδιοι που πιστεύουν στην αυτονομία της διαδικασίας αυτής, θεωρώντας ότι είναι πιο σωστό να μελετάται σε ένα, περισσότερο λογοτεχνικό πλαίσιο, παρά σε γλωσσολογικό.

Ο ορισμός της μετάφρασης έχει επίσης διατυπωθεί ποικιλοτρόπως. Σύμφωνα με τον Catford (1965 στο Schjoldager, 2008: 17), μετάφραση είναι η αντικατάσταση των κειμενικών στοιχείων μιας γλώσσας από ισοδύναμα στοιχεία μιας άλλης γλώσσας. Οι Nida & Taber (1969: 12) δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στο ακριβές νόημα της μετάφρασης παρά στο ύφος: “Η μετάφραση συνίσταται στην αναπαραγωγή στη γλώσσα αφίξεως του πιστότερου φυσικού ισοδύναμου του μηνύματος της γλώσσας αφετηρίας, πρωτίστως ως προς το νόημα και δευτερευόντως ως προς το ύφος”. Η Σελλά-Μάζη (1997: 298) αναφέρει ότι: “η μετάφραση είναι κατ' αρχήν, μια γλωσσική διαδικασία κατά την οποία ο μεταφραστής περνά από τη μια γλώσσα στην άλλη και, πιο συγκεκριμένα, μεταφέρει τόσο τη σημασία όσο και τη μορφή ενός μηνύματος, όσο το δυνατόν πιστότερα από ένα Α σύστημα- μια Α δομή- σε ένα Β σύστημα- μια Β δομή”. Κατά τη Nord (1997 στο Παριανού, 2007: 3), η μετάφραση είναι μια συγκεκριμένη ανθρώπινη 'δράση' ή 'διάδραση' μεταξύ δύο ή περισσότερων παραγόντων, με πρόθεση να επιφέρει αλλαγές σε μια υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων.

Συνοψίζοντας, μετάφραση είναι μία διαδικασία μεταφοράς νοήματος, δομής και ύφους με την ακριβέστερη δυνατή προσέγγιση από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο, επιτυγχάνοντας όσο το δυνατόν πιστότερο αποτέλεσμα. Έτσι λοιπόν, καταλήγουμε και στο συμπέρασμα, ότι μετάφραση και γλωσσολογία είναι έννοιες αλληλένδετες.

A.2 Τι είναι ορολογία και όρος

Η έννοια της “ορολογίας” μπορεί να αποδοθεί με δύο σημασίες. Αρχικά, ως ορολογία μπορούμε να περιγράψουμε ένα σύστημα λέξεων, το οποίο χρησιμοποιείται σε κάποιον γνωστικό τομέα ή κλάδο. Οι λέξεις αυτές ονομάζονται όροι και περιγράφουν, ουσιαστικά, έννοιες ενός συγκεκριμένου θεματικού πεδίου στο οποίο και ανήκουν. Εναλλακτικά, σύμφωνα με τους Βαλεοντή & Μάντζαρη (2006: 1), η Ορολογία “αποτελεί τον επιστημονικό κλάδο, που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των εννοιών και των κατασημάνσεών τους (όρων, ονομάτων, συμβόλων) και τη διατύπωση αρχών και μεθόδων που διέπουν αυτές τις σχέσεις σε οποιοδήποτε θεματικό πεδίο· και η εργασία της συλλογής, επεξεργασίας, διαχείρισης και παρουσίασης των ορολογικών δεδομένων σε μία ή περισσότερες γλώσσες.”

Ανεξάρτητα από τη διαφωνία μεταξύ των ερευνητών σχετικά με το αν η Ορολογία συνιστά αυτόνομο επιστημονικό κλάδο ή ένα σύνολο μεθοδολογικών εργαλείων για την επεξεργασία των ορολογικών δεδομένων, είναι κοινά αποδεκτή η αναγνώριση του διεπιστημονικού της χαρακτήρα. Όχι μόνο γιατί η Ορολογία αποτελεί το σημείο τομής ποικίλων γνωστικών πεδίων, αλλά κυρίως γιατί δανείζεται τα βασικά εργαλεία και τις έννοιες διάφορων και διαφορετικών μεταξύ τους επιστημών (π.χ. Λογική, οντολογία, γλωσσολογία, επιστήμη των πληροφοριών κ.ά.) και τα προσαρμόζει κατάλληλα ώστε να καλυφθούν οι ιδιομορφίες του πεδίου της (Βαλεοντής & Μάντζαρη, 2006: 2)

Οι όροι, οι οποίοι αποτελούν τη γλωσσική παράσταση των εννοιών, μπορούν να έχουν διάφορες μορφές. Ενδεικτικά, να αναφέρουμε ότι υπάρχουν μονολεκτικοί ή πολυλεκτικοί όροι, ονοματικοί, επιρρηματικοί, δάνεια, συνδυασμοί λέξεων με σύμβολα κ.ά., και το αντικείμενο που αντιπροσωπεύουν επίσης ποικίλλει. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι όρος είναι κάθε λέξη ή φράση που περιγράφει με απόλυτη σαφήνεια κάτι συγκεκριμένο, έτσι ώστε να μην υπάρχει το ενδεχόμενο παρερμηνείας του νοήματος, όπως για παράδειγμα ένας ιατρικός όρος. Υπάρχουν ορισμένοι όροι, οι οποίοι μπορεί να ανήκουν σε περισσότερους από έναν κλάδους, περιγράφοντας κάτι διαφορετικό σε καθέναν από αυτούς. Σε πολλές περιπτώσεις, επίσης, η χρησιμοποίηση ενός όρου περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο γύρω από τον γνωστικό τομέα στον οποίο συγκαταλέγεται και δεν έχει απολύτως κανένα νόημα σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση.

Στο σημείο αυτό, καλό θα ήταν να κάνουμε και μια αναφορά στους ημιόρους. Οι ημιόροι είναι λέξεις που συναντούμε τόσο στο κοινό, όσο και στο εξειδικευμένο

λεξιλόγιο. Σύμφωνα με τον Kempcke (1989 στο Παλασάκη, 2007: 2), οι ημιόροι ανήκουν στις εξειδικευμένες γλώσσες, οι οποίες θεωρούνται φυσικές, όχι όμως αυτόνομες, αλλά υπαγόμενες στο γλωσσικό σύστημα. Οι ημιόροι αποτελούνται κυρίως από ουσιαστικά, διότι τόσο κατά την επιστημονική αντίληψη, όσο και κατά την αντίληψη του απλού κόσμου το νέο, είτε αφορά εξωγλωσσικά αντικείμενα, είτε φαινόμενα και διαδικασίες, ονοματίζεται με ουσιαστικά.

Η χρησιμότητα της ορολογίας και κυρίως η σωστή διαχείρισή της είναι πολύ σημαντική ανεξαρτήτως κλάδου. Ουσιαστικά, αποτελεί έναν κώδικα επικοινωνίας ή μια εξειδικευμένη “γλώσσα”, η οποία εξασφαλίζει ακρίβεια λόγου και διευκολύνει τη συνεννόηση μεταξύ των ατόμων που τη χρησιμοποιούν.

A.3 Τι είναι εξειδικευμένο κείμενο

Το χαρακτηριστικό εκείνο που καθιστά ένα κείμενο εξειδικευμένο ή αλλιώς ειδικό είναι η παρουσία ορολογίας, δηλαδή ειδικής γλώσσας, κάτι που το διαφοροποιεί από ένα απλό κείμενο. Αυτό συνεπάγεται αυτομάτως, ότι ένα εξειδικευμένο κείμενο δεν απευθύνεται σε ένα ευρύ αναγνωστικό κοινό, αλλά σε συγκεκριμένη μερίδα ανθρώπων, που ειδικεύονται στο εκάστοτε θεματικό πλαίσιο. Η κατανόηση του είδους του κειμένου και δη του εξειδικευμένου είναι απαραίτητη προϋπόθεση για έναν μεταφραστή, ώστε να φέρει εις πέρας τη μεταφραστική διαδικασία.

Υπάρχουν διάφορα είδη όσον αφορά τη θεματολογία των ειδικών κειμένων, μεταξύ αυτών ιατρικά κείμενα, νομικά, οικονομικά κ.ά. Επίσης, μπορούν να έχουν διάφορες μορφές, όπως λεξικά, διατριβές ή άρθρα. Βέβαια τα εν λόγω κείμενα δεν διαφοροποιούνται μεταξύ τους σε συνάρτηση μόνο με το περιεχόμενο και τη μορφή τους, αλλά και με το κατά πόσο εξειδικευμένα είναι. Υπάρχουν, δηλαδή, ορισμένα από αυτά, τα οποία θεωρούνται ευανάγνωστα, ακόμη και για το κοινό που δεν ειδικεύεται στο συγκεκριμένο κλάδο. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί στα εν λόγω κείμενα είναι συχνή η παρουσία ημιόρων, που σύμφωνα με την Παλασάκη (2007: 2), αποτελούν μη καθορισμένες λέξεις, που όχι μόνο χρησιμοποιούνται από διάφορους επαγγελματίες, αλλά έχουν εφαρμογή και στην καθημερινή επικοινωνία, τους οποίους και αναλύσαμε στην προηγούμενη ενότητα.

Το κείμενο που επελέγη ως αντικείμενο μελέτης και μετάφρασης για την παρούσα εργασία ορίζεται εξίσου εξειδικευμένο, καθώς πραγματεύεται ένα θέμα που σχετίζεται με την ψυχιατρική επιστήμη και την επιστήμη της ψυχολογίας. Επιπλέον, περιλαμβάνει αποσπάσματα από μαρτυρίες ή έργα καλλιτεχνών, γεγονός που προσθέτει λογοτεχνική χροιά στο κείμενο και εμπλουτίζει τους τομείς εξειδίκευσής του. Παρ' όλα αυτά, δεν απευθύνεται μόνο σε ειδικούς και μπορεί να γίνει εξίσου κατανοητό από ανειδίκευτους- στον συγκεκριμένο τομέα- αναγνώστες, οι οποίοι εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για τη συγκεκριμένη θεματολογία.

A.4 Μετάφραση εξειδικευμένου κειμένου και ορολογίας

Η μετάφραση ενός εξειδικευμένου κειμένου αποτελεί μια απαιτητική διαδικασία, η οποία εύκολα μπορεί να αναδείξει τις δεξιότητες ή την ελλιπή έρευνα του μεταφραστή. Κύριος σκοπός της εξειδικευμένης μετάφρασης είναι η μεταφορά του νοήματος, και προπαντός του συνόλου των όρων με ακρίβεια, από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο.

Ο μεταφραστής καλείται αρχικά να αναγνωρίσει τους όρους που υπάρχουν στο κείμενο-πηγή κι έπειτα να βρει ισοδύναμους όρους στη γλώσσα-στόχο. Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις, κατά τις οποίες δεν υφίστανται ισοδύναμοι όροι από τη μία γλώσσα προς την άλλη, επομένως ο μεταφραστής λειτουργεί κατ' ανάγκη και ως νεολογιστής, δημιουργεί δηλαδή νέες λεκτικές κατασημάνσεις, προκειμένου να καλύψει τα γλωσσικά κενά. Επομένως, λοιπόν, ίσως χρειαστεί από πλευράς του μεταφραστή η πραγματοποίηση έρευνας και μελέτης του εκάστοτε θεματικού πεδίου, συμπεριλαμβανομένης της ορολογίας του, με στόχο την απόκτηση θεωρητικής κατάρτισης, ούτως ώστε να είναι σε θέση ο ίδιος, όχι μόνο να κρίνει την καταλληλότητα των όρων, αλλά και να δημιουργεί νέους εν ανάγκη.

Επιπλέον, ο μεταφραστής ως μεσάζων φέρει ηθική ευθύνη, τόσο προς τους εταίρους της γλώσσας/του πολιτισμού αφετηρίας όσο και προς εκείνους της γλώσσας/του πολιτισμού υποδοχής (Nord 1997, στο Παριανού 2007: 3).

Κατά τη μετάφραση ενός εξειδικευμένου κειμένου, ο μεταφραστής θα πρέπει επίσης να μεριμνήσει, ώστε να μη δημιουργούνται προβλήματα αμφισημίας κατά την απόδοση εννοιών στη γλώσσα-στόχο. Το μετάφρασμα θα πρέπει να είναι απόλυτα ακριβές με το

αρχικό κείμενο, τουλάχιστον όσον αφορά στο νόημα και τις έννοιες. Τα συντακτικά και γραμματικά κριτήρια σε αυτήν την περίπτωση κατέχουν δευτερεύοντα ρόλο, αφού η λέξη-προς-λέξη μετάφραση δεν επιτυγχάνει πολλές φορές τη σωστή διατύπωση του νοήματος, και ως εκ τούτου δημιουργεί ανακρίβειες. Σύμφωνα με την Παριανού (2007: 5), διαβάζοντας ένα μεταφρασμένο ειδικό κείμενο, ο αναγνώστης μιας συγκεκριμένης γλώσσας και πολιτισμού δεν πρέπει να αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται περί μετάφρασης, αλλά να έχει την αίσθηση ότι πρόκειται περί ενός κειμένου που έχει συνταχθεί στη δική του γλώσσα.

A.5 Μετάφραση πεζογραφίας και ποίησης

Η μετάφραση πεζογραφημάτων και ποιητικών κειμένων θα λέγαμε ότι αποτελεί ίσως και το πιο απαιτητικό είδος μετάφρασης. Σύμφωνα με την Μπακούλα (2006: 1) “ενώ στα επιστημονικά και τεχνικά κείμενα ακόμη και η παραμικρή λεπτομέρεια παρουσιάζεται ως απόλυτα αντικειμενική στο αναγνωστικό κοινό, έτσι ώστε να δημιουργείται η εντύπωση ότι τα κείμενα αυτά παράγουν ένα σύνολο συγκεκριμένων νοητικών εικόνων, στην περίπτωση των λογοτεχνικών η κατάσταση διαφοροποιείται σημαντικά.”

Πολλοί διαχωρίζουν σε επίπεδο δυσκολίας τη μετάφραση των λοιπών λογοτεχνικών κειμένων από τη μετάφραση ποιημάτων, θεωρώντας τη δεύτερη πιο δύσκολη. Ο Connolly (1998: 171) αναφέρει σχετικά με τη μετάφραση ενός ποιήματος, ότι πρόκειται για τη δυσκολότερη, απαιτητικότερη και πιθανώς ικανοποιητικότερη από πλευράς δικαίωσης κόπων. Οι απόψεις βέβαια συγκλίνουν στο γεγονός, ότι το έργο του μεταφραστή και στις δύο περιπτώσεις είναι πιο σύνθετο, αφού πρέπει να διεισδύσει τόσο στο κείμενο ή ποίημα, όσο και σε χαρακτηριστικά που αντιπροσωπεύουν τον ίδιο το συγγραφέα ή ποιητή. Πιο συγκεκριμένα, ο μεταφραστής θα πρέπει να κάνει εκτενή ανάλυση του κειμένου, ερευνητική ανάλυση άλλων έργων του ίδιου συγγραφέα, να έχει θεωρητική κατάρτιση περί λογοτεχνίας ή ποίησης, να μελετήσει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το συγγραφέα και το προσωπικό του ύφος, όπως επίσης και να έχει επίγνωση της λογοτεχνικής σχολής στην οποία κατατάσσεται το έργο του.

Τα πράγματα περιπλέκονται περισσότερο αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός, ότι ο μεταφραστής θα πρέπει ακόμη να λάβει υπόψιν του και το αναγνωστικό κοινό στο

οποίο απευθύνεται το μετάφρασμα. Η στάση όμως του αναγνωστικού κοινού είναι μια μεταβλητή, που προσαρμόζεται ανάλογα με τα πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που το διέπει, αλλά και με άλλους παράγοντες, όπως η ηλικία ή το μορφωτικό επίπεδο του αναγνώστη. Έτσι λοιπόν, ο μεταφραστής βρίσκεται αντιμέτωπος με μια αμφιβολία που τον καταβάλλει, σχετικά με τη μετάφραση που έχει εκτελέσει, για το αν όντως θα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού ή όχι.

Οι περισσότερες δε διαφωνίες περιστρέφονται γύρω από τη μετάφραση ποιημάτων. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι η ποίηση δε μεταφράζεται κι ούτε επικροτούν οποιαδήποτε τέτοια απόπειρα. Άλλοι πιστεύουν, ότι μόνο οι ποιητές θα έπρεπε να έχουν το “δικαίωμα” να μεταφράζουν ποίηση, διότι δεν ομιλούμε για μια απλή μετάφραση, αλλά για τη δημιουργία ενός νέου ποιητικού έργου, βασισμένο στο πρωτότυπο.

Όπως και να 'χει, η ποίηση όπως και η μετάφρασή της δεν οριοθετείται ανάμεσα σε λέξεις και κανόνες, αλλά στη γενικότερη εκφραστικότητα και ομορφιά που πρέπει να εκπέμπει. Είναι δύσκολο επομένως να καταλήξουμε σε ένα θεωρητικό μοτίβο που να περικλείει όλα τα είδη ποίησης και μετάφρασής τους. Ο Merwin (1989 στο Connolly, 1998: 171) έχει δηλώσει: “ Η μετάφραση είναι μια διαδικασία αδύνατη, πλην όμως απαραίτητη· δεν υπάρχει μία και μοναδική μέθοδος για να μεταφράζει κανείς, και τα περισσότερα προβλήματα πρέπει να τα αντιμετωπίσουμε στην πορεία ανάλογα με το κάθε ποίημα”. Ομοίως και ο Belitt (Honig 1985: 58) λέει: “Δεν είχα καμία θεωρητική τοποθέτηση η οποία θα με οδηγούσε να πω: Εδώ θα προβώ σε παράφραση και εδώ σε απομίμηση”.

Εν τούτοις, έχουν τοποθετηθεί ορισμένες στρατηγικές και μεθοδολογίες για τη μετάφραση ποίησης, μεταξύ αυτών του Lefevere (1975 στο Μπακούλα, 2006: 5), ο οποίος διακρίνει εφτά στρατηγικές: τη φωνηματική ή φωνολογική μετάφραση, την κυριολεκτική, την έμμετρη, τη μετάφραση σε πεζή μορφή, την ομοιοκαταληκτική μετάφραση, τη μετάφραση μέσω ανομοιοκατάληκτων στίχων και την ερμηνεία. Ο Holmes από την άλλη (1988: 25) κάνει λόγο για τέσσερις στρατηγικές, τη μιμητική, την αναλογική, την οργανική και την αποκλίνουσα ή εξωγενή.

Τέλος, δεν θα πρέπει να αμφισβητήσουμε το γεγονός, ότι ο μεταφραστής που αναλαμβάνει να μεταφράσει ένα λογοτεχνικό κείμενο και ιδίως ένα ποίημα θα ήταν προτιμότερο να διακατέχεται έστω και στο ελάχιστο από κάποια καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία, έτσι ώστε να μπορεί να αντιλαμβάνεται βαθύτερα τα συναισθήματα αλλά και τις σκέψεις του συγγραφέα, είτε αυτά υποβόσκουν, είτε παρουσιάζονται

φανερά στο έργο του. Έτσι δύναται να αποτυπώσει με μεγαλύτερη επιτυχία το πρωτότυπο έργο στη γλώσσα-στόχο. Για το λόγο όμως, ότι κάθε άνθρωπος εκλαμβάνει διαφορετικά την τέχνη σε οποιαδήποτε μορφή της, βλέπουμε διαφορετικές μεταφράσεις και ερμηνείες για το ίδιο έργο, οι οποίες όμως μπορούν να θεωρηθούν εξίσου ορθές.

A.6 Περί μετάφρασης κειμένων της ψυχιατρικής και γενικότερα της ιατρικής

Το γεγονός ότι η επιστήμη της ψυχιατρικής αποτελεί επιμέρους κλάδο της ιατρικής μας επιτρέπει να διερευνήσουμε τη μετάφραση κειμένων ψυχιατρικού περιεχομένου σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Η πρόοδος που σημειώνεται στην ιατρική επιστήμη γενικότερα τη σημερινή εποχή έχει ως φυσικό επακόλουθο τη μεγάλη ζήτηση και ανάπτυξη της ιατρικής μεταφραστικής διαδικασίας, καθώς και όλων των κλάδων που συνδέονται άμεσα με αυτήν.

Καταρχάς, είναι σημαντικό να τονίσουμε, ότι στις εν λόγω μεταφράσεις ο μεταφραστής πρέπει να επιδειξεί τη μέγιστη προσοχή και συνέπεια, καθώς ένα ενδεχόμενο λάθος θα μπορούσε να αποβεί μοιραίο για την υγεία ενός ασθενή.

Η επιτυχημένη δουλειά του μεταφραστή κρίνεται από τη σωστή και ακριβή απόδοση των ιατρικών όρων από τη μία γλώσσα προς την άλλη, και αυτό ακριβώς είναι το κομμάτι στο οποίο καλείται να επικεντρωθεί. Για να επιτευχθεί αυτό, βέβαια, σύμφωνα με τη Φλώρου (2010: 1), ο μεταφραστής οφείλει να ολοκληρώσει τη συστηματική ορολογική έρευνα, δηλαδή την εύρεση, ανάλυση και επεξήγηση ενός όρου από τη μία γλώσσα στην άλλη. Κατά τον Jammal (1999, στο Φλώρου 2010: 2) “η βασική μεθοδολογία για τη μετάφραση ιατρικών κειμένων είναι η φάση της αποκωδικοποίησης”, κάτι το οποίο όμως καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολο για έναν μεταφραστή, ο οποίος δεν εκτελεί και χρέη γιατρού. Επίσης, τόνισε τη χρησιμότητα των βιβλίων ή έγκριτων ακαδημαϊκών περιοδικών, όπως επίσης και το ότι ο μεταφραστής μπορεί να συμβουλευεται και να απευθύνεται σε ειδικούς, οι οποίοι κατέχουν γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο κλάδο.

Ο μεταφραστής κατά τη μετάφραση ιατρικών και κατά συνέπεια ψυχιατρικών κειμένων μπορεί να συναντήσει διάφορες δυσκολίες. Μία από αυτές είναι τα αρκτικόλεξα, δηλαδή πολύπλοκοι και μακροσκελείς όροι οι οποίοι αποδίδονται με

συντομογραφία. Σε κάποιες περιπτώσεις το ίδιο αρκτικόλεξο μπορεί να αντιστοιχεί σε διαφορετικές ερμηνείες, πράγμα που σημαίνει ότι ο μεταφραστής θα πρέπει πρωτίστως να κατανοήσει αλλά και να επιβεβαιώσει τον σκοπό του συγγραφέα, κι έπειτα να προχωρήσει στην κατάλληλη μετάφραση.

Άλλη χαρακτηριστική δυσκολία της ιατρικής μετάφρασης είναι η δημιουργία νεολογισμών. Αυτό βέβαια μπορεί να προκύψει σε κάθε είδους κείμενο, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για επιστημονικό, και δη ιατρικό, που, όπως αναφέραμε νωρίτερα, σημειώνονται αξιόλογα άλματα προόδου και προκύπτουν συνεχώς νέα δεδομένα. Έτσι λοιπόν ο μεταφραστής μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπος με λέξεις της γλώσσας-πηγής που να μην έχουν ισοδύναμές τους στη γλώσσα-στόχο. Σε αυτήν λοιπόν την περίπτωση, είτε καταφεύγει σε νεολογισμούς, είτε αφήνει τις εν λόγω λέξεις αυτούσιες και αμετάφραστες, εάν κριθεί αυτό απαραίτητο.

Επιπλέον, ένας μεταφραστής μπορεί να συναντήσει φαινόμενο συνωνυμίας ή ταυτοσημίας, για παράδειγμα, ο όρος μιας ασθένειας ενδεχομένως να μεταφράζεται με διάφορους τρόπους, οι οποίοι μπορεί να θεωρούνται εξίσου σωστοί. Παρ' όλα αυτά, ο μεταφραστής θα πρέπει να λάβει υπόψιν του, ποιος από αυτούς τους όρους είναι περισσότερο διαδεδομένος στη χώρα της γλώσσας-στόχου και να τον χρησιμοποιήσει.

Ακόμη, σύμφωνα με τη Φλώρου (2010: 4), για την επιτυχή ολοκλήρωση της μετάφρασης ενός ιατρικού κειμένου, είναι σημαντικό για το μεταφραστή να γνωρίζει εκ των προτέρων σε ποιον απευθύνεται η μετάφρασή του, έτσι ώστε να διαμορφώσει ανάλογα και την υφολογία της. Αν, λόγου χάριν, το κείμενο απευθύνεται σε ασθενείς και έχει ενημερωτικό ή συμβουλευτικό χαρακτήρα, η γλώσσα που θα χρησιμοποιήσει θα πρέπει να είναι λιτή και κατανοητή, άρα η διατύπωση των όρων από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο θα πρέπει να είναι αρκετά απλουστευμένη.

Αξίζει να αναφέρουμε και τα προβλήματα σχετικά με τη δομή των ιατρικών κειμένων, τα οποία αντιμετωπίζει ένας μεταφραστής. Τα ενδεχόμενα γλωσσολογικά κενά που υπάρχουν μεταξύ των γλωσσών που εμπλέκονται στη μεταφραστική διαδικασία, μπορούν να δημιουργήσουν ασάφειες και παρανοήσεις στο μεταφραστή ως προς το νόημα, και να τον οδηγήσουν στη ζήτηση περαιτέρω διευκρινήσεων.

Τέλος, όσον αφορά στην ψυχιατρική συγκεκριμένα, αξίζει να αναφέρουμε, ότι αρκετά συχνά παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις κλινικές εκδηλώσεις μιας ψυχικής διαταραχής, ανάλογα με την εκάστοτε κουλτούρα. Επομένως, ο μεταφραστής οφείλει να είναι ενημερωμένος για το πολιτισμικό υπόβαθρο που αντιπροσωπεύει τη χώρα της

γλώσσας-στόχου, και κατά πόσο αυτό επηρεάζει το μεταφραστικό του έργο. Διάφορα λεξικά που έχουν εκδοθεί στις εμπλεκόμενες γλώσσες επίσης βοηθούν.

B. ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

B.1 Μεθοδολογία μετάφρασης

Εφόσον το κεντρικό θέμα του κειμένου-πηγή είναι η μανιοκατάθλιψη, κρίθηκε απαραίτητη η αναζήτηση και μελέτη πληροφοριών σχετικά με την ασθένεια αυτή, όπως επίσης και των όρων που εμπεριέχονται, προτού θέσουμε σε εφαρμογή τη μεταφραστική διαδικασία. Η κατανόηση της εν λόγω ψυχικής διαταραχής σε ό,τι αφορά τα συμπτώματα, τον τρόπο εκδήλωσής της, καθώς και την αντιμετώπισή της, ήταν αναγκαία, προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι όροι κι έπειτα να μεταφερθούν στην ελληνική γλώσσα. Η συγκέντρωση των πληροφοριών αυτών έγινε μέσω διαδικτυακών σελίδων ιατρικού περιεχομένου.

Αναφορικά με τον εντοπισμό και τη μετάφραση των όρων, ακολουθήσαμε τη μελέτη των Γαβριηλίδου & Λαμπροπούλου (1997: 250), σύμφωνα με την οποία οι όροι εκτός από το γεγονός ότι επανεμφανίζονται συχνά μέσα σε ένα κείμενο, έχουν και κάποιες συγκεκριμένες επιτρεπτές δομές. Βέβαια, η εφαρμογή της μεθόδου προϋποθέτει την “προσαρμογή των γλωσσικών κριτηρίων στις ιδιοσυγκρασίες της εκάστοτε γλώσσας” (Γαβριηλίδου & Λαμπροπούλου, 1997: 252)

Σύμφωνα με την Μπατσαλιά (2003: 280) διαπιστώνοντας ότι ο επικοινωνιακός σκοπός κάθε κειμένου καθορίζει τις σημασιολογικές, λεξιλογικές, μορφοσυντακτικές, πραγματολογικές ή/και υφολογικές επιλογές του συντάκτη, ο μεταφραστής καλείται αφενός να αναγνωρίσει τον επικοινωνιακό σκοπό του πρωτότυπου κειμένου και αφετέρου να προσδιορίσει τον επικοινωνιακό σκοπό του μεταφράσματος, ώστε οι επιλογές του στα γλωσσικά αυτά επίπεδα να εναρμονίζονται με αυτόν. Ακολουθώντας τη θεωρία αυτή, ορίσαμε τη διττή μορφή του επικοινωνιακού σκοπού στο πρωτότυπο κείμενο, όπως επίσης και στο μετάφρασμα: όσον αφορά στα λόγια της συγγραφέως σκοπός είναι η πληροφόρηση του αναγνώστη σχετικά με τη μανιοκαταθλιπτική νόσο και τη σύνδεσή της με την καλλιτεχνική δημιουργικότητα, ενώ στα ποιητικά και λογοτεχνικά αποσπάσματα, στόχος είναι να βιώσει ο αναγνώστης τα συναισθήματα του καλλιτέχνη-ασθενούς, ενώ παράλληλα έχει την ευκαιρία να διεισδύσει στη μανιοκατάθλιψη από μία πιο εμπειρική σκοπιά. Σε συνδυασμό με την τεχνική αυτή, ακολουθήσαμε και τη θεωρία της Σελλά-Μάζη (1997: 298) που αναφέραμε νωρίτερα, κατά την οποία ο μεταφραστής πρέπει να μεταφέρει τόσο τη σημασία όσο και τη μορφή

ενός μηνύματος από τη μία γλώσσα προς την άλλη. Έτσι λοιπόν δεν επικεντρωθήκαμε μόνο στη μεταφορά του νοήματος προς την ελληνική γλώσσα, αλλά και της μορφής του πρωτότυπου κειμένου με την ακριβέστερη δυνατή προσέγγιση.

Το γεγονός ότι στο πρωτότυπο κείμενο υπάρχουν αποσπάσματα ποιητικού και λογοτεχνικού χαρακτήρα, όπως έχουμε προαναφέρει, κατέστησε απαραίτητη την αναζήτηση περαιτέρω διευκρινήσεων. Πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο των συγκεκριμένων καλλιτεχνών, όπως επίσης και η ανάλυση αυτών των αποσπασμάτων, που στηρίχθηκε σε προγενέστερες, αποτέλεσε βασική προϋπόθεση για τη διεκπεραίωση της μετάφρασής τους. Σε ορισμένους μάλιστα στίχους χρειάστηκε να εντρυφήσουμε εξ ολοκλήρου μόνοι μας, καθώς καμία προηγούμενη ανάλυση και επεξήγηση δεν υπήρχε διαθέσιμη. Επίσης, προκειμένου να κατανοήσουμε σε βάθος τα συγκεκριμένα αποσπάσματα, ήταν σημαντικό να αναζητήσουμε ολόκληρα τα έργα, στα οποία συγκαταλέγονται.

Όσον αφορά στη μορφολογία του μεταφράσματος, προσπαθήσαμε να είμαστε όσο το δυνατόν πιστότεροι στο πρωτότυπο κείμενο, εφαρμόζοντας κάποιες συντακτικές και δομικές αλλαγές, όπου αυτές κρίθηκαν επιτακτικές, έτσι ώστε να το προσαρμόσουμε στα ελληνικά δεδομένα. Η μετάφραση ορισμένων ποιητικών στίχων έγινε με βάση την ερμηνεία και την ανάλυσή τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις διατηρήσαμε την κυριολεκτική σημασία τους. Η διάκριση αυτή έγινε με βάση την κρίση μας. Μαρτυρίες μανιοκαταθλιπτικών καλλιτεχνών που εκφράζουν πτυχές της ασθένειάς τους, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι την αντιλαμβάνονται και τη βιώνουν, παρά το γεγονός ότι δεν αποτελούν απόσπασμα κάποιου έργου τους, τείνουν να έχουν λογοτεχνικό χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, καταβάλαμε την απαιτούμενη προσπάθεια, ώστε να παραμείνει ακέραιο και αναλλοίωτο το οποιοδήποτε λογοτεχνικό και ποιητικό ύφος, όπως επίσης και οι εικόνες ή τα συναισθήματα που δημιουργεί ο συγγραφέας στον ψυχισμό του αναγνώστη. Αξίζει να διευκρινίσουμε στο σημείο αυτό, ότι η μετάφραση όλων των λογοτεχνικών και ποιητικών αποσπασμάτων που εμπεριέχονται αποτελεί προσωπική εργασία, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν και προγενέστερες απόπειρες μετάφρασής τους για ορισμένα από αυτά.

Τέλος, να επισημάνουμε ότι στηριχθήκαμε σε μεγάλο βαθμό κατά την εκτέλεση της μετάφρασής μας και στο γενικότερο θεωρητικό υπόβαθρο, το οποίο και αναλύσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Η θεωρητική κατάρτιση σε σχέση με τη μετάφραση, την ορολογία και τα εξειδικευμένα κείμενα, αποτέλεσε απαραίτητο οδηγό, σε συνδυασμό με έντυπα και διαδικτυακά λεξικά που συμβουλευτήκαμε.

- **Έντυπα λεξικά**

Oxford Learner's Pocket Dictionary, English-Greek, Greek-English

- **Διαδικτυακά λεξικά**

*WordReference*¹

*Dictionary*²

*Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*³

*lexigram*⁴

B.2 Ορολογικές επιλογές

Όπως τονίσαμε σε προηγούμενη ενότητα, ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζονται οι όροι ποικίλλει από κείμενο σε κείμενο. Η μορφολογική διαφοροποίηση των όρων όμως δεν έγκειται μόνο σε συνάφεια με τη θεματολογία του εκάστοτε εξειδικευμένου κειμένου, αλλά και ανάλογα με τη γλώσσα. Όπως προκύπτει επομένως, ένας όρος σε οποιαδήποτε γλώσσα μπορεί να τροποποιείται μορφολογικά κατά το πέρασμά του σε μία άλλη, παρά το γεγονός ότι αντιπροσωπεύει την ίδια έννοια.

Σύμφωνα με τη μελέτη των Γαβριηλίδου & Λαμπροπούλου που προαναφέραμε, εντοπίσαμε τις λέξεις και τους συνδυασμούς λέξεων στο πρωτότυπο κείμενο που αποτελούν όρους, ενώ στη συνέχεια τους προσαρμόσαμε σύμφωνα με τις επιτρεπτές δομές στην ελληνική γλώσσα. “Οι λέξεις που είναι φορείς σημασίας (ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα και επιρρήματα) μπορεί να είναι μονολεκτικοί όροι ή συστατικά πολυλεκτικών όρων. Οι συνδυασμοί γραμματικών κατηγοριών με τους οποίους εκφέρονται οι πολυλεκτικοί όροι σχηματίζουν συγκεκριμένες δομές, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τη γλώσσα και, πιθανόν, και ανάλογα με την υπογλώσσα” (Γαβριηλίδου & Λαμπροπούλου, 1997: 250). Οι δομές με τις οποίες εκφέρονται οι διλεκτικοί όροι στην ελληνική γλώσσα είναι οι ακόλουθες:

1. επίθετο+ουσιαστικό
2. ουσιαστικό+ουσιαστικό σε γενική
3. ουσιαστικό+[πρόθ.]+ουσιαστικό

---

1 <http://www.wordreference.com/>

2 <http://www.dictionary.com/>

3 http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/

4 <http://www.lexigram.gr/lex/enni/#Hist0>

4. ουσιαστικό+ουσιαστικό (ομοιόπτωτα)

5. ρήμα+ουσιαστικό

Οι “εκ γενετής” τριλεκτικοί και τετραλεκτικοί όροι είναι ελάχιστοι και συνήθως αποτελούνται από προσαυξημένους διλεκτικούς συνδυασμούς με προσθήκη νέας κεφαλής, προσθήκη ή παρεμβολή προσδιοριστή και συνένωση ή παράταξη δύο διλεκτικών όρων (Γαβριηλίδου & Λαμπροπούλου, 1997: 251).

Ακόμη, στο κείμενο εντοπίστηκαν αρκετοί σύμπλοκοι όροι. Σύμφωνα με τους Βαλεοντή et al. (2000: 5), ο σύμπλοκος όρος αποτελείται από περισσότερα από ένα θέματα με ή χωρίς πρόσθετα προθήματα ή επιθήματα και με ή χωρίς καταλήξεις. Οι σύμπλοκοι όροι είναι πολυθεματικές λέξεις (δηλαδή σύνθετες λέξεις ή παρασύνθετες λέξεις) ή φράσεις. Σε αντίθεση με τα συμμείγματα που προκύπτουν έπειτα από συνένωση δύο ή περισσότερων όρων, οι σύμπλοκοι όροι εμπεριέχουν μόνο έναν όρο.

Έχοντας ως γνώμονα τα παραπάνω, θα παραθέσουμε ορισμένα παραδείγματα από τους όρους που εντοπίσαμε στο κείμενο-πηγή, κατατάσσοντάς τους σε κατηγορίες ανάλογα με τη μορφή τους (μονολεκτικοί, διλεκτικοί κ.ά), καθώς και τον τρόπο με τον οποίο μεταφράζονται, προκειμένου να διαπιστώσουμε τις διαφορές ή ομοιότητες που προκύπτουν μεταξύ των δύο γλωσσών. (Η μετάφραση των όρων παρακάτω που έχουν τη μορφή ουσιαστικού ή επιθέτου, παρουσιάζεται σε πτώση Ονομαστική)

B.2.1 Μονολεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως μονολεκτικοί

- abortion: άμβλωση

What will be the roles of amniocentesis, other types of prenatal diagnosis, and abortion once the manic-depressive genes are found?

Ποιοι θα είναι οι ρόλοι της αμνιοπαρακέντησης, άλλων μορφών προγεννητικού ελέγχου και της άμβλωσης, άπαξ και διαπιστωθούν μανιοκαταθλιπτικά γονίδια;

ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως ουσιαστικό

- hospitalized: νοσηλεύομαι

All were repeatedly hospitalized for their attacks of mania and depression.

Όλοι νοσηλεύτηκαν κατ' επανάληψη για κρίσεις μανίας και κατάθλιψη.

μετοχή που αποδόθηκε στα ελληνικά ως ρήμα

- drug: φάρμακο
No one predicts how long it will be before the drugs take hold
Κανείς δε μπορεί να προβλέψει πόσο καιρό θα πάρει μέχρι τα φάρμακα να αναλάβουν τον έλεγχο
ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως ουσιαστικό
- patient: ασθενής
In the hypomanic state the patient feels well
Στην υπομανιακή κατάσταση ο ασθενής νιώθει καλά
ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως ουσιαστικό

B.2.2 Μονολεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί

- valproate: βαλπροϊκό οξύ
In recent years anticonvulsant medications such as carbamazepine and valproate have provided important alternative treatments
Τα τελευταία χρόνια, αντιεπιληπτικά φάρμακα όπως η καρβαμαζεπίνη και το βαλπροϊκό οξύ έχουν παράσχει σημαντικές εναλλακτικές θεραπείες
ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίθετο+ουσιαστικό
- fever: τυφοειδής πυρετός
Gerard Manley Hopkins, English poet and Jesuit, died of a fever in Dublin in 1889.
Ο Τζέραρντ Μάνλεϊ Χόπκινς, Άγγλος ποιητής και Ιησουίτης, πέθανε από τυφοειδή πυρετό στο Δουβλίνο το 1889.
ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίθετο+ουσιαστικό
- misdiagnosed: διαγιγνώσκεται λανθασμένα
often misdiagnosed manic-depressive illness
που συχνά διαγιγνώσκεται λανθασμένα ως μανιοκατάθλιψη
μετοχή που αποδόθηκε στα ελληνικά ως ρήμα+επίρρημα

B.2.3 Διλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί

- molecular biology: μοριακή βιολογία
only the recent radical advances in molecular biology have provided the techniques to enable highly sophisticated searches for the genes involved
μόνο οι πρόσφατες ριζικές πρόοδοι στη μοριακή βιολογία έχουν προσφέρει τεχνικές, για να καταστούν δυνατές άκρως εξελιγμένες έρευνες για τα γονίδια που εμπλέκονται
επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίθετο+ουσιαστικό
- panic attacks: κρίσεις πανικού
Irrational fears, feelings of panic (including actual panic attacks)
Παράλογοι φόβοι, αισθήματα πανικού (συμπεριλαμβανομένων πραγματικών κρίσεων πανικού)
ουσιαστικό+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
ουσιαστικό+ουσιαστικό στη γενική
- tertiary syphilis: τριτογενής σύφιλη
Austrian composer Hugo Wolf, who died from tertiary syphilis
Ο Αυστριακός συνθέτης Χούγκο Βολφ, που πέθανε από τριτογενή σύφιλη
επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίθετο+ουσιαστικό
- gene therapies: γονιδιακές θεραπείες
What are the implications for society of future gene therapies and the possible early prevention of manic-depressive illness?
Ποιες είναι οι συνέπειες για την κοινωνία από μελλοντικές γονιδιακές θεραπείες και την πιθανή έγκαιρη πρόληψη της μανιοκατάθλιψης;
ουσιαστικό+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίθετο+ουσιαστικό

B.2.4 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως μονολεκτικοί

- manic-depressive illness: μανιοκατάθλιψη

The book begins with a general overview of manic-depressive illness
Το βιβλίο αρχίζει με μια γενική επισκόπηση της μανιοκατάθλιψης
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως σύνθετο
ουσιαστικό
(σε ορισμένα σημεία αποδόθηκε διλεκτικά ως επίθετο+ουσιαστικό
“μανιοκαταθλιπτική νόσος”)

B.2.5 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως διλεκτικοί

- drug side effects: παρενέργειες φαρμάκου
or because they feel that drug side effects interfere with the clarity and
rapidity of their thought
ή επειδή νιώθουν ότι οι παρενέργειες του φαρμάκου επηρεάζουν τη διαύγεια και
την ταχύτητα της σκέψης τους
ουσιαστικό+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
ουσιαστικό+ουσιαστικό στη γενική
- manic-depressive spectrum: μανιοκαταθλιπτικό φάσμα
Cyclothymia and related manic-depressive temperaments are also an integral
and important part of the manic-depressive spectrum
Η κυκλοθυμία και οι συναφείς μανιοκαταθλιπτικές ιδιοσυγκρασίες αποτελούν
επίσης αναπόσπαστο και σημαντικό μέρος του μανιοκαταθλιπτικού φάσματος
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
επίθετο+ουσιαστικό
- major depressive illness: μείζων κατάθλιψη
individuals diagnosed as bipolar I must meet the full diagnostic criteria for
both mania and major depressive illness
τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί ως διπολικά τύπου I, πρέπει να πληρούν όλα τα
διαγνωστικά κριτήρια τόσο για τη μανία, όσο και για τη μείζονα κατάθλιψη
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
επίθετο+ουσιαστικό

B.2.6 Τριλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως τριλεκτικοί

- psychiatric diagnostic criteria: ψυχιατρικά διαγνωστικά κριτήρια
Almost by definition, the idea of using formal psychiatric diagnostic criteria in the arts has been anathema
Σχεδόν εξ ορισμού, η ιδέα της χρήσης επίσημων ψυχιατρικών διαγνωστικών κριτηρίων στις τέχνες είναι βλασφημία
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό
- psychiatric diagnostic system: ψυχιατρικό διαγνωστικό σύστημα
The range in severity of symptoms is reflected in the current psychiatric diagnostic system.
Το εύρος της σοβαρότητας των συμπτωμάτων αντικατοπτρίζεται στο σημερινό ψυχιατρικό διαγνωστικό σύστημα.
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό
- bipolar I disorder: διπολική διαταραχή I
Bipolar I disorder, what one thinks of as "classic" manic-depressive illness, refers to the most severe form of affective illness
Η διπολική διαταραχή I, αυτό που κάποιος θεωρεί ως “κλασική” μανιοκαταθλιπτική νόσο, αναφέρεται στην πιο σοβαρή μορφή συναισθηματικής ασθένειας
επίθετο+αριθμός+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως
επίθετο+ουσιαστικό+αριθμός

B.2.7 Πολυλεκτικοί όροι που μεταφράστηκαν ως τριλεκτικοί

- full-blown manic-depressive illness: πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη
The distinction between full-blown manic-depressive illness and cyclothymic temperament is often an arbitrary one

Η διάκριση ανάμεσα στην πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη και την κυκλοθυμική ιδιοσυγκρασία είναι συχνά αυθαίρετη επίθετο+επίθετο+επίθετο+επίθετο+ουσιαστικό που αποδόθηκε στα ελληνικά ως επίρρημα+μετοχή+ουσιαστικό

B.2.8 Δάνειοι όροι

Με τον όρο “δάνειο” εννοούμε τη λέξη που εισέρχεται σε μία γλώσσα με βάση τη φωνητική της μορφή, αλλά μεταφράζεται σε αυτή με τη χρησιμοποίηση ήδη υπαρκτών γλωσσικών στοιχείων της γλώσσας που τη δέχεται.

Στο κείμενο της παρούσας εργασίας, ο εντοπισμός δανείων αποτέλεσε περίπλοκη υπόθεση, καθώς οι εν λόγω λέξεις μοιάζουν, εκ πρώτης όψεως, ελληνικής προελεύσεως. Η ετυμολογική ανάλυση, επομένως, δεν είναι αρκετή σε αυτές τις περιπτώσεις και κατέστη αναγκαία η περαιτέρω διερεύνησή τους. Ορισμένες από τις παρακάτω λέξεις, ακόμη κι αν έχουν ρίζες από την ελληνική γλώσσα, δημιουργήθηκαν από ξένους, σε ξένες γλώσσες, επομένως αποτελούν δάνεια.

- psychosis: ψύχωση (λόγιο ενδογενές δάνειο από τη γαλλική λέξη psychose)
- psychotic: ψυχωτικός (λόγιο ενδογενές δάνειο από τη γαλλική λέξη psychotique)
- paranoid: παρανοϊκός (σύμπλοκος όρος, δάνειο από τη γαλλική λέξη paranoïaque)
- attack: κρίση (σημασιολογικό δάνειο από τη γαλλική λέξη crise)
- skepticism: σκεπτικισμός (δάνειο από τη γαλλική λέξη scepticisme)
- depression: κατάθλιψη (σύμπλοκος όρος, σημασιολογικό δάνειο από τη γαλλική λέξη oppression)
- psychopharmacology: ψυχοφαρμακολογία (λόγιο ενδογενές δάνειο από την αγγλική γλώσσα)
- anticonvulsants: αντιεπιληπτικά (σύμπλοκος όρος, μεταφραστικό δάνειο από τη γαλλική λέξη anticonvulsifs)

B.2.9 Ελληνογενείς διεθνισμοί

Όταν κάνουμε λόγο για διεθνισμούς, αναφερόμαστε σε όρους οι οποίοι μεταδίδονται από τη γλώσσα προελεύσεώς τους σε άλλες χώρες, όπου και χρησιμοποιούνται διατηρώντας παρόμοια μορφή και έννοια. Οι διεθνισμοί μπορεί να έχουν τη μορφή απλού όρου με μία ρίζα, συμμείγματος, σύμπλοκου όρου κ.ά.

Όπως επισήμαναν οι Βαρλάμη & Χριστοπούλου-Αλετρά (2009: 1), αδιαμφισβήτητα, η διαμόρφωση της σύγχρονης ειδικής γλώσσας -ειδικά στην ιατρική-βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική και λατινική γλώσσα, και το κείμενο της συγκεκριμένης εργασίας βρίθει τέτοιων παραδειγμάτων. Αυτοί οι όροι μάλιστα διευκόλυναν τη μεταφραστική διαδικασία.

Θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια ορισμένους από τους ελληνογενείς διεθνισμούς που συναντήσαμε στο πρωτότυπο κείμενο, αναγράφοντας την ελληνική ετυμολογία, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η ελληνική προέλευση των συγκεκριμένων όρων. Ακόμη, θα παραθέσουμε ενδεικτικά τη μετάφραση αυτών των όρων και σε άλλες γλώσσες, ούτως ώστε να διαπιστωθεί το γεγονός, ότι έχουν διατηρήσει παρόμοια μορφή και έννοια κατά το πέρασμά τους σε άλλες χώρες. Εν ολίγοις δηλαδή, θα κατανοήσουμε καλύτερα το φαινόμενο του διεθνισμού.

- genetic: γενετικός,-ή,-ό (γένεσις)
γερμανικά: genetisch, ιταλικά: genetico, γαλλικά: génétique
- mania: μανία (μαίνομαι)
γερμανικά: Manie, ιταλικά: mania, γαλλικά: manie
- lithium: λίθιο (λίθος)
γερμανικά: Lithium, ιταλικά: litio, γαλλικά: lithium
- paresis: πάρεση (πάρεσις<παρήμι)
γερμανικά: Parese, ιταλικά: paresi, γαλλικά: parésie
- symptoms: συμπτώματα (σύμπλοκος όρος, συν+πίπτω)
γερμανικά: Symptome, ιταλικά: sintomi, γαλλικά: symptôme
- cyclothymia: κυκλοθυμία (κύκλος+θυμός)
γερμανικά: Zykllothymia, ιταλικά: ciclotimia, γαλλικά: cyclothymie
- chromosomes: χρωμοσώματα (χρώμα+σώματα)
γερμανικά: Chromosomen, ιταλικά: cromosomi, γαλλικά: chromosomes

B.2.10 Απλοί όροι

Στο σημείο αυτό, παραθέτουμε παραδείγματα απλών όρων που συναντήσαμε στο κείμενο, δηλαδή μονολεκτικών όρων οι οποίοι περιέχουν μία ρίζα.

- medicine: ιατρική
- health: υγεία
- physicians: γιατροί
- anxiety: άγχος
- genes: γονίδια
- illness: νόσος

B.2.11 Ονόματα που μεταγράφηκαν

Στο κείμενο-πηγή υπάρχει πληθώρα ονομάτων, τα οποία μεταφέραμε στο μετάφρασμα στα ελληνικά. Η μετάφραση και μεταφορά των περισσότερων από αυτά στην ελληνική γλώσσα, δεν αποτέλεσε προσωπική μας εργασία, καθώς είχε προηγηθεί στο παρελθόν από διάφορους θεωρητικούς. Ωστόσο, υπήρξαν και ονόματα στο κείμενο, για τα οποία δεν υφίσταται μέχρι και σήμερα επίσημη ελληνική μετάφραση. Παρά το γεγονός αυτό, αποδώσαμε στα ελληνικά και αυτά τα ονόματα, καθώς κρίναμε ότι θα ήταν άσχημη η εικόνα του μεταφράσματος στην περίπτωση εκείνη, που κάποια ονόματα ήταν σε ελληνική μορφή ενώ άλλα στα αγγλικά. Για τα ονόματα, λοιπόν, που μεταφράσαμε μόνοι μας επικεντρωθήκαμε επί το πλείστον στην καταγωγή του προσώπου, σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ¹. Παρακάτω δίνονται ορισμένα παραδείγματα ονομάτων μαζί με τη μετάφρασή τους.

- Robert Lowell: Ρόμπερτ Λόουελ
- Virginia Woolf: Βιρτζίνια Γουλφ
- Vincent van Gogh: Βίνσεντ βαν Γκογκ
- John Berryman: Τζον Μπέριμαν
- William Cowper: Γουίλιαμ Κάουπερ

---

1 <http://www.synigoros.gr/resources/porisma-elot-2013.pdf>

- Hugo Wolf: Χούγκο Βολφ

B.3 Λέξεις και φράσεις που μεταφράστηκαν με ιδιαίτερο τρόπο

Στο κείμενο υπάρχουν ορισμένες λέξεις και φράσεις που κατέστη αναγκαίο να μεταφραστούν με ιδιαίτερο ή ελεύθερο τρόπο. Αυτό συνέβη διότι η κατά λέξη μετάφραση, είτε θα αλλοίωνε νοηματικά το περιεχόμενο των εν λόγω λέξεων και φράσεων, είτε θα είχε ένα - κάθε άλλο- παρά εύηχο αποτέλεσμα. Παρακάτω αναφέρουμε μερικά παραδείγματα.

- Here I sit, altogether Novemberish, a damn'd mélange of Fretfulness & melancholy
Κάθομαι εδώ, εντελώς θλιβερά, ένα καταραμένο μείγμα θυμού & μελαγχολίας (Η λέξη Novemberish προέρχεται από το November [Νοέμβριος]. Ο ποιητής χρησιμοποιώντας την, θέλει να περιγράψει τη θλίψη που τον καταβάλλει, η οποία μοιάζει με τη χειμερινή μελαγχολία που εκπέμπει ο μήνας Νοέμβρης. Αντίστοιχη λέξη δεν υπάρχει στα ελληνικά. Θα μπορούσαμε εναλλακτικά να προβούμε σε νεολογισμό, μεταφράζοντας τη λέξη ως “νοεμβρικά”, κάτι το οποίο ενδεχομένως να δημιουργούσε πρόβλημα στην κατανόηση.
- headache: πονοκέφαλος
(εφόσον το κείμενο δεν απευθύνεται κατ' αποκλειστικότητα σε ειδικούς, προτιμήσαμε να μεταφράσουμε τη λέξη ως “πονοκέφαλος” και όχι ως “κεφαλαλγία”)
- fine edge of the fine madness: τα πρόθυρα της τρέλας
- death-and-regeneration and dark-and-light cycles:
με τους κύκλους θάνατος-αναγέννηση και σκοτάδι-φως
- unfeathering him: να του καταστρέφει τα φτερά

- my heart is open before you: η καρδιά μου είναι ανοιχτή για' σένα
- it will burst into leaf and blossom at the appointed time
θα ανθίσει σε καθορισμένο χρόνο
- in his mad way: σε στιγμή παραφροσύνης
- those in the arts: εκείνοι που ασχολούνται με τις τέχνες
- some of the powers and privileges granted to the “divinely possessed” and “inspired”: μερικές από τις δυνάμεις και τα προνόμια που παρέχονται στη “θεϊκή κατοχή” και την “κατοχή έμπνευσης”
- to stand with him on the side of passion: να σταθούν στο πλευρό του και στο πάθος του
- to put into words: να περιγράψω με λόγια
- seemed to be tearing my heart out by the roots: έμοιαζε να μου ξεριζώνει την καρδιά
- this book is about being “more or less touched”: Αυτό το βιβλίο εξηγεί κατά πόσο “πολύ ή λίγο” επηρεάζεται κάποιος

B.4 Σημεία του κειμένου που δεν μεταφράστηκαν

Στο πρωτότυπο κείμενο, η συγγραφέας αναφέρθηκε σε δύο τίτλους βιβλίων, *The Stricken Deer* και *Cloud Howe*, τα οποία μεταφέραμε στο μετάφρασμα αυτολεξεί, εν αντιθέσει με άλλους τίτλους βιβλίων, όπως ο τίτλος *The Bell Jar*, που μεταφράστηκε ως *Ο Γυάλινος Κώδων*. Προβήκαμε σε αυτή την ενέργεια, διότι τα δύο πρώτα βιβλία δεν έχουν μεταφραστεί ποτέ στη γλώσσα μας, επομένως ήταν πιο σωστό να μεταφέρουμε

στο μετάφρασμα τους αυθεντικούς τίτλους, ενώ το τρίτο βιβλίο που αναφέραμε ως παράδειγμα, υπάρχει και σε ελληνική έκδοση με τον συγκεκριμένο ελληνικό τίτλο.

B.5 Μετάφραση ποιημάτων

Λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαιτερότητες που διέπουν τη μετάφραση ποιημάτων, κρίναμε απαραίτητο να τα εντάξουμε σε ξεχωριστή ενότητα. Δεδομένου ότι σε ένα ποίημα (ή σε απόσπασμα αυτού) υπάρχει μία συνοχή, θεωρήσαμε σκόπιμο να παραθέσουμε ολόκληρα τα ποιήματα ή ποιητικά αποσπάσματα του κειμένου, και όχι μεμονωμένους στίχους. Θα εξετάσουμε, λοιπόν, παρακάτω ορισμένα από αυτά, αναφέροντας και κάποια στοιχεία σε σχέση με την ανάλυση του πρωτότυπου, προκειμένου να γίνει απολύτως κατανοητή η μετάφραση. Να σημειωθεί ότι κατά την εκτέλεση της μετάφρασής τους, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση και προσπάθεια να διατηρηθεί ακέραιη η ποιητική έκφραση, με σεβασμό στο έργο κάθε ποιητή.

B.5.1 1ο Παράδειγμα

... his raptures were,
All air, and fire, which made his verses clear,
For that fine madness still he did retain,
Which rightly should possess a poet's brain.

Σχόλια

Στο συγκεκριμένο απόσπασμά του, ο Μάικλ Ντρέιτον αναφέρεται στον Κρίστοφερ Μάρλοου, ο οποίος θεωρείται ο σπουδαιότερος πρόδρομος του Σαίξπηρ στην αγγλική δραματουργία. Σ' αυτούς λοιπόν τους στίχους, όπως αναφέρουν οι Scott & Stappleton (2010: 159), ο Ντρέιτον στην ουσία επαινεί το χάρισμα “αέρα και φωτιάς” του Μάρλοου, εννοώντας την ποιητική μανία του, κάτι το οποίο θα ερμηνευόταν από τους συγχρόνους του ως έμφυτη ευπάθεια, στους βίαιους παροξυσμούς ποιητικής

μεγαλοφυΐας. Επίσης με την έκφραση “fine madness”, δηλαδή “ωραία τρέλα”, ο Ντρέιτον ωραιοποιεί την οποιαδήποτε συμπεριφοριστική και συναισθηματική αστάθεια του Μάρλοου, θεωρώντας ότι αυτό το “προνόμιο” είναι πηγή έμπνευσης και ότι θα πρέπει να διακατέχει όλους τους ποιητές.

Κατά τη μετάφραση του παραπάνω τετράστιχου, προσπαθήσαμε να είμαστε όσο το δυνατόν περισσότερο συνεπείς, σε ό,τι αφορά το νόημα και το καλλιτεχνικό υπόβαθρο. Αποπειραθήκαμε επιτυχώς να διατηρήσουμε την ομοιοκαταληξία που υπάρχει και στο πρωτότυπο (retain-brain--> διατηρεί-ποιητή), για χάρη της οποίας αλλάξαμε τη δομή του τέταρτου στίχου (“should possess a poet's brain”--> “πρέπει να υπάρχει στο μυαλό ενός ποιητή”). Εφόσον το νόημα δεν αλλοιώνεται, θεωρήσαμε ότι άξιζε να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη αλλαγή. Ακόμη, αφαιρέσαμε το πρώτο κόμμα του δεύτερου στίχου, καθώς κρίναμε ότι η παύση στο σημείο εκείνο δεν είναι απαραίτητη (“All air, and fire”--> “Όλο αέρας και φωτιά”). Τέλος, διατηρήσαμε τα κεφαλαία γράμματα στην αρχή του δεύτερου, τρίτου και τέταρτου στίχου παρά το γεγονός ότι προηγούνται κόμματα, ώστε να είναι το μετάφρασμα πιο πιστό στο πρωτότυπο.

B.5.2 2ο Παράδειγμα

I come to ferry you hence across the tide
To endless night, fierce fires and shramming cold.

Σχόλια

Το απόσπασμα προέρχεται από τη *Θεία Κωμωδία*, και πιο συγκεκριμένα από την ενότητα της Κόλασης, του Δάντη Αλιγκέρι. Στο συγκεκριμένο δίστιχο μιλάει ο Χάρος, απευθυνόμενος στις ψυχές των νεκρών που- σύμφωνα με τη μυθολογία- οδηγούσε με βάρκα από τη μία όχθη του ποταμού Αχέροντα στην άλλη, όπου βρίσκονταν οι πύλες του Άδη (Bruckman, 2011: 67).

Η λέξη “hence” του πρώτου στίχου, η οποία σε αρχαϊκή μορφή σημαίνει “από' δω”, δεν μεταφέρθηκε στο μετάφρασμα, εφόσον εννοείται (“I come to ferry you”--> “Ερχομαι να σας μεταφέρω”). Στο δεύτερο στίχο η φράση “endless night”, αποδόθηκε στο μετάφρασμα με ερμηνευτική προσέγγιση και σε πιο ελεύθερη μορφή ως “αιώνια σκοτάδια”. Εφόσον αποτελούν λόγια του Χάρου, ο οποίος, σύμφωνα με τη *Θεία*

Κωμωδία, απευθύνεται στις ψυχές των νεκρών, που λόγω των αμαρτιών τους καταδικάστηκαν να πάνε στην Κόλαση, θεωρήσαμε ότι η λέξη “night” έπρεπε να μεταφερθεί με την έννοια του “σκότους” και όχι της “νύχτας”. Επίσης, αλλάξαμε τον αριθμό από ενικό σε πληθυντικό, θεωρώντας ότι έτσι θα προσδίδαμε μεγαλύτερη έμφαση στο αποκρουστικό θέαμα της Κόλασης, που ήθελε να μεταδώσει ο ποιητής. Τέλος η λέξη “shramming” δεν έχει ισοδύναμή της στην ελληνική γλώσσα. Η έκφραση “shramming cold” χρησιμοποιείται για να περιγράψει το “πολύ κρύο” σε σημείο μουδιάσματος. Στη μετάφρασή μας μεταφέρθηκε ως “πάγος”, και πάλι από εννοιολογική σκοπιά, καθώς οι “άγριες φωτιές” και ο “πάγος” αποτελούσαν μέρος των βασανιστηρίων στην Κόλαση που περιγράφει ο Δάντης (Scioli & Biller, 2009: 250).

B.5.3 3ο Παράδειγμα

No worst, there in none. Pitched past pitch of grief,
More pangs will, schooled at forepangs, wilder wring.
Comforter, where, where is your comforting?
Mary, mother of us, where is your relief?
My cries heave, herds-long; huddle in a main, a chief-
Woe, world-sorrow; on an age-old anvil wince and sing-
Then lull, then leave off. Fury had shrieked 'No ling-
Ering! Let me be fell: force I must be brief'.
O the mind, mind has mountains; cliffs of fall
Frightful, sheer, no-man-fathomed. Hold them cheap
May who ne'er hung there. Nor does long our small
Durance deal with that steep or deep. Here! creep,
Wretch, under a comfort serves in a whirlwind: all
Life death does end and each day dies with sleep.

Σχόλια

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το παραπάνω ποίημα, τόσο σε ερμηνευτικό όσο και σε μεταφραστικό επίπεδο. Ο Τζέραντ Μάνλεϊ Χόπκινς περιγράφει μέσω αυτού του ποιήματος, την κατάθλιψη από την οποία υπέφερε. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάφραση του συγκεκριμένου ποιήματος, ήταν η έρευνα και μελέτη της νοηματικής

ανάλυσής του, ειδικά θα ήταν δύσκολο να κατανοήσουμε σε βάθος το νόημα των στίχων, και συνεπώς η μεταφορά του στην ελληνική γλώσσα ενδεχομένως να υστερούσε. Παρ' όλα αυτά είναι αλήθεια, ότι στο συγκεκριμένο ποίημα δημιουργούνται αρκετές ασάφειες από τον ίδιο τον ποιητή, πράγμα το οποίο επηρεάζει άμεσα και τη μετάφρασή του. Οι θεωρητικοί που έχουν ασχοληθεί με την ανάλυσή του, δίνουν αρκετές ερμηνείες σε κάποια σημεία, από τις οποίες κληθήκαμε να επιλέξουμε μία σύμφωνα με την κρίση μας, έχοντάς την ως γνώμονα κατά τη μεταφραστική διαδικασία.

Όπως και σε άλλα έργα του, έτσι και σε αυτό, ο ποιητής χρησιμοποιεί διάφορα λογοπαίγνια, τα οποία δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτά μετά το πέρας της μετάφρασης (π.χ. pitched/pitch, rangs/forepangs). Η λέξη “forepangs” μεταφράστηκε ως “πρωτότερες”, εννοώντας “τύψεις”, λέξη που αναφέρεται στην αρχή του στίχου και επομένως δεν χρειάστηκε να επαναλάβουμε.

Στο δεύτερο στίχο, η φράση “will...wilder wring” μεταφράστηκε ως “θα ασκήσουν πιο άγρια πίεση”, αλλάξαμε δηλαδή τη δομή της πρότασης και μεταφέραμε το ρήμα με μορφή ουσιαστικού.

Σύμφωνα με την ανάλυση, ο ποιητής λέγοντας “Comforter”, απευθύνεται στον “Παράκλητο”, επομένως έτσι μεταφέρθηκε και στη μετάφραση, όπως επίσης “Mary” εννοεί την “Παναγία” (Mariani, 2008: 346).

Η φράση “herds-long” του πέμπτου στίχου αποδόθηκε περιφραστικά ως “ακολουθώντας η μία την άλλη σαν σε κοπάδι” και η παύλα αφαιρέθηκε.

Στο τέλος του ίδιου στίχου (“a chief”), αντί να μεταφράσουμε “ένας αρχηγός”, προτιμήσαμε να το μεταφέρουμε ως “έχοντας έναν αρχηγό”, προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητό το νόημα αλλά και για να ακούγεται πιο εύχημα.

Στις φράσεις “world-sorrow” και “age-old” οι οποίες μεταφράστηκαν αντίστοιχα ως “παγκόσμια θλίψη” και “πανάρχαιο”, αφαιρέθηκαν οι παύλες και όπως βλέπουμε, η δεύτερη μεταφράστηκε μονολεκτικά. Χρησιμοποιώντας, μάλιστα, τη φράση “world-sorrow”, ο ποιητής ουσιαστικά βρίσκει παρηγοριά από το γεγονός ότι τα βάσανά του συνδέονται με εκείνα των υπόλοιπων ανθρώπων (Robinson, 1980: 141).

Στον έβδομο στίχο, για τη λέξη “Fury” που αναφέρει ο ποιητής υπάρχουν δύο ερμηνείες. Ενδεχομένως να ταυτίζεται με κάποια θεότητα απονομής δικαιοσύνης και εκδίκησης (Robinson, 1980: 141), γνωστές από τη μυθολογία και ως Ερινύες, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη ερμηνεία την οποία και επιλέξαμε, κάνει λόγο για την οργή και

τη μανία που σχετίζονται με την ψυχική ασθένειά του. Εμείς μεταφράσαμε τη λέξη αυτή ως “μανία”.

Στο τέλος του έβδομου και στις αρχές του όγδοου στίχου, υπάρχει η λέξη “lingering”, η οποία στο πρωτότυπο χωρίζεται στα δύο (ling-ering). Αυτό προφανώς εξυπηρετεί την ομοιοκαταληξία του ποιήματος, κάτι το οποίο δεν εφαρμόστηκε και στο μετάφρασμα. Μεταφέραμε τη φράση “No ling-ering” ως “Ας μην καθυστερούμε”.

Ασάφειες παρουσιάζει και η λέξη “fell” στον όγδοο στίχο, την οποία ο Χόπκινς έτεινε να χρησιμοποιεί συχνά στα έργα του (“Let me be fell”). Στη λέξη αυτή μπορούν να δοθούν τέσσερις ερμηνείες: α) ο αόριστος του ρήματος “fall”, β) το δέρμα ζώου, γ) το επίθετο που σημαίνει “σκοτεινός” ή “κακός” και δ) το ουσιαστικό που δηλώνει, στη βόρεια Αγγλία, μία περιοχή ορεινή (Zirker & Winter-Froemel, 2015: 103). Άλλοι δίνουν την ερμηνεία του θανατηφόρου. Πολύ πιθανό, ο ποιητής να είχε κατά νου την τέταρτη ερμηνεία, εφόσον στον επόμενο στίχο κάνει λόγο για νοητικά βουνά. Ακόμη κι έτσι όμως, θα ήταν πολύ δύσκολο να αποδώσουμε τη συγκεκριμένη σημασία στα ελληνικά με εύχο τρόπο. Μεταφράσαμε λοιπόν τη φράση ως “Άσε με να υποχωρήσω”, δεδομένου ότι ο ποιητής προσωποποιεί την οργή του που απευθύνεται σε εκείνον, σύμφωνα με προηγούμενη ερμηνευτική επιλογή στην οποία κατασταλάξαμε. Ωστόσο, η μυστηριακή πολυσημία της λέξης χάνεται κατά τη μεταφορά στην ελληνική γλώσσα, πράγμα που όμως είναι αναπόφευκτο.

Στον ίδιο στίχο, η λέξη “force”, εννοώντας “perforce” (Camaiora, 2011: 44), μεταφράστηκε ως “αναγκαστικά”.

Στην αρχή του ένατου στίχου υπάρχει το επιφώνημα “O” (Oh), το οποίο και μεταφέραμε ως “Ω”, προσθέτοντας ένα κόμμα αμέσως μετά, παρ' όλο που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο (“Ω, ο νους”). Θεωρήσαμε ότι ήταν αναγκαία μια μικρή παύση στο σημείο εκείνο, ώστε να ακούγεται πιο ωραία.

Στον επόμενο στίχο, υπάρχει η φράση “no-man-fathomed” έχοντας τη μορφή επιθέτου, την οποία μεταφέραμε στα ελληνικά μονολεκτικά ως “αβυθομέτρητους”, ενώ στον ενδέκατο στίχο η λέξη “ne'er” αποτελεί ποιητική μορφή της λέξεως “never” (“ποτέ”).

Κατά τη μεταφορά του συγκεκριμένου ποιήματος στα ελληνικά, δεν καταφέραμε να διατηρήσουμε την ομοιοκαταληξία, επομένως επικεντρωθήκαμε στο νόημα.

B.6 Μορφολογικές αλλαγές

Κατά τη Μπατσαλιά (2003: 282), ο μεταφραστής οφείλει να διερευνήσει αφενός το σημασιολογικό εύρος των μορφοσυντακτικών δομών και την επικοινωνιακή τους λειτουργικότητα και αφετέρου να αντιπαραβάλει στη γλώσσα-στόχο εκείνες τις δομές, οι οποίες συμβαδίζουν και με τον επικοινωνιακό σκοπό του μεταφράσματος και εναρμονίζονται με τις μορφοσυντακτικές συμβάσεις, οι οποίες διέπουν στη γλώσσα-στόχο το προς μετάφραση είδος κειμένου. Λαμβάνοντας υπόψιν τη θεωρία αυτή και έχοντας ορίσει τον επικοινωνιακό σκοπό του κειμένου, κατέστη αναγκαίο να εφαρμοστούν κάποιες μορφολογικές αλλαγές, προκειμένου να προσαρμόσουμε το κείμενο-πηγή σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα. Η κατά λέξη μετάφραση δεν αποτελεί πάντα σωστό γνώμονα και τα γλωσσικά κενά που προκύπτουν μπορούν να υπερπηδηθούν με τις κατάλληλες τροποποιήσεις.

Οι αλλαγές αυτές έχουν να κάνουν κυρίως με τη δομή της πρότασης και των λέξεων που εμπερικλείει, ήτοι μετατροπή στη φωνή, τον αριθμό, καθώς επίσης και μετατροπές ρηματικών τύπων και ουσιαστικών σε άλλα μέρη του λόγου. Ακόμη, παρεμβήκαμε σε ορισμένα σημεία του κειμένου με προσθήκη ή αφαίρεση λέξεων, όπου κρίθηκε απαραίτητο. Βασικός σκοπός των αλλαγών αυτών είναι η εκπλήρωση νοηματικών κριτηρίων, έτσι ώστε να μη δημιουργούνται προβλήματα στην κατανόηση μετά το πέραςμα του κειμένου στην ελληνική γλώσσα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται σε ενότητες καθεμία από τις μορφολογικές αλλαγές που πραγματοποιήσαμε, μαζί με παραδείγματα από το κείμενο.

B.6.1 Αλλαγή φωνής

- so often captured in poetry: που τόσο συχνά κυριεύουν την ποίηση (Αλλαγή φωνής από παθητική σε ενεργητική)
- it is important to note: είναι σημαντικό να σημειωθεί (Αλλαγή φωνής από ενεργητική σε παθητική)
- keep amused: να διασκεδάζουμε (Αλλαγή φωνής από παθητική σε ενεργητική)

- a wide variety of antidepressants has proven: μια ευρεία ποικιλία αντικαταθλιπτικών έχει αποδειχθεί (Αλλαγή φωνής από ενεργητική σε παθητική)
- newly thrust into a cage: μόλις τον έσπρωξαν σε κλουβί (Αλλαγή φωνής από παθητική σε ενεργητική)

B.6.2 Αλλαγή αριθμού

- in their family histories: στο οικογενειακό ιστορικό τους (Αλλαγή αριθμού από πληθυντικό σε ενικό)
- as shades of grays and blacks: σαν αποχρώσεις του γκρι και του μαύρου (Αλλαγή αριθμού από πληθυντικό σε ενικό)

B.6.3 Προσθήκη

Κατά τη μεταφραστική διαδικασία θεωρήθηκε αναγκαία η προσθήκη λέξεων, οι οποίες διευκολύνουν τη νοηματική απόδοση στα ελληνικά. Παρά το γεγονός, ότι αυτές οι λέξεις δεν εμπεριέχονται στο πρωτότυπο κείμενο είτε επειδή εννοούνται, είτε επειδή η παρουσία τους δεν είναι απαραίτητη, η παράλειψή τους στο μετάφρασμα θα δημιουργούσε νοηματικά προβλήματα, βάση των ελληνικών δεδομένων. Παρουσιάζουμε παρακάτω ορισμένα παραδείγματα.

- left untreated, individuals with this disease can expect to experience many, and generally worsening, episodes of depression and mania:
αν αφεθεί χωρίς θεραπεία, άτομα με αυτή την ασθένεια μπορούν να περιμένουν να βιώσουν πολλά, και γενικότερα επιδεινωμένα επεισόδια κατάθλιψης και μανίας.
Στο παράδειγμα αυτό έχουμε υποθετικό λόγο και εννοείται η φράση “if it is left untreated”, επομένως ήταν απαραίτητη η προσθήκη του υποθετικού συνδέσμου “αν”, παράλληλα με τη μετατροπή της μετοχής “left” σε ρήμα ως “αφεθεί” και η περιφραστική απόδοση του επιθέτου “untreated” σε πρόθεση+ουσιαστικό ως

“χωρίς θεραπεία”.

- While the specific genes responsible for manic-depressive illness have not yet been identified:

Ενώ τα συγκεκριμένα γονίδια που ευθύνονται για τη μανιοκατάθλιψη δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί

Η πρόταση είναι αναφορική και εννοείται η φράση “which are responsible”, επομένως προβήκαμε σε προσθήκη του αναφορικού “που”, μετατρέποντας παράλληλα το επίθετο “responsible” σε ρήμα ως “ευθύνονται”.

- what is Man!: τι είναι ο Άνθρωπος!

Εδώ προσθέσαμε το οριστικό άρθρο “ο”

- and the fates of those artists who survive the flight:

και τις μοίρες εκείνων των καλλιτεχνών που επιβιώνουν από την πτήση

Η τοποθέτηση της πρόθεσης “from” δεν είναι αναγκαία στο πρωτότυπο κείμενο για την κατανόηση του νοήματος, σε αντίθεση με την ελληνική γλώσσα, όπου η προσθήκη της πρόθεσης “από” ήταν σημαντική.

B.6.4 Αφαίρεση

Σε πλήρη αντίθεση με την προσθήκη, ομοίως προχωρήσαμε σε αφαίρεση λέξεων σε ορισμένα σημεία του κειμένου. Πιο συγκεκριμένα, κάποιες λέξεις που εμπεριέχονταν στο πρωτότυπο κείμενο δεν μεταφέρθηκαν στο μετάφρασμα, καθώς η παρουσία τους δεν κρίθηκε απαραίτητη, βάση των νοηματικών κριτηρίων. Παραθέτουμε παρακάτω κάποια παραδείγματα.

- one person in a hundred: ένας στους εκατό

Το ουσιαστικό “person” αφαιρέθηκε, δεδομένου ότι η ισοδύναμη ελληνική έκφραση είναι “ένας στους εκατό” και όχι “ένας άνθρωπος στους εκατό”.

- imaginative arts: τέχνες

Στο παράδειγμα αυτό αφαιρέσαμε το επίθετο “imaginative”, θεωρώντας ότι η λέξη “τέχνες” δηλαδή “arts” υποδηλώνει ούτως ή άλλως δημιουργικότητα και φαντασία.

- those in the arts have been less than enthusiastic:

εκείνοι που ασχολούνται με τις τέχνες έχουν υπάρξει λιγότερο ενθουσιώδεις
Αφαιρέσαμε το σύνδεσμο “than”, καθώς η παρουσία του δεν είναι απαραίτητη
και με την παράλειψή του προκύπτει ένα πιο εύηχο αποτέλεσμα.

- The distinction between full-blown manic-depressive illness and cyclothymic temperament is often an arbitrary one:

Η διάκριση ανάμεσα στην πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη και την
κυκλοθυμική ιδιοσυγκρασία είναι συχνά αυθαίρετη

Στο σημείο αυτό αφαιρέσαμε το επίθετο “one”, το οποίο χρησιμοποιείται στην
προκειμένη περίπτωση αντί του ουσιαστικού “distinction” που προαναφέρθηκε
στην αρχή της πρότασης. Κάτι αντίστοιχο δεν υπάρχει στα ελληνικά.

B.6.5 Μετατροπές ρηματικών τύπων και ουσιαστικών

- touched with fire: το άγγιγμα της φωτιάς
μετατροπή μετοχής σε ουσιαστικό
- this is well illustrated: αυτό απεικονίζεται καθαρά
μετατροπή μετοχής σε ρήμα
- on understanding: στην κατανόηση
μετατροπή γερουνδίου σε ουσιαστικό
- of naturally occurring: ότι επέρχεται με φυσικό τρόπο
μετατροπή γερουνδίου σε ρήμα
- in a daze of amaze: αποσβολωμένη από έκπληξη
μετατροπή ουσιαστικού σε μετοχή

ΜΕΡΟΣ ΙΙ.
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

1.

ΕΚΕΙΝΗ Η ΩΡΑΙΑ ΤΡΕΛΑ

Εισαγωγή

... οι εκστάσεις του ήταν,

Όλο αέρας και φωτιά, κάτι που έκανε τους στίχους του σαφείς,

Χάριν εκείνης της ωραίας τρέλας που συνέχισε να διατηρεί,

Η οποία ορθώς πρέπει να υπάρχει στο μυαλό ενός ποιητή.

-Μάικλ Ντρέιτον

“Εμείς οι καλλιτέχνες είμαστε όλοι τρελοί,” επισήμανε ο Λόρδος Μπάιρον για τον εαυτό του και τους ποιητές συναδέλφους του. “Μερικοί διακατέχονται από ευθυμία, άλλοι από μελαγχολία, όμως όλοι επηρεάζονται πολύ ή λίγο.” Αυτό το βιβλίο εξηγεί κατά πόσο “πολύ ή λίγο” επηρεάζεται κάποιος: συγκεκριμένα, είναι για την μανιοκατάθλιψη- μια ασθένεια διαταραγμένης ευθυμίας, μελαγχολίας, και πολυτάραχων φυσικών διαθέσεων- και τη σχέση της με την καλλιτεχνική φύση και τη φαντασία. Είναι, ακόμη, ένα βιβλίο για καλλιτέχνες και τα ταξίδια τους, τις διαθέσεις τους ως πλοία διέλευσης, και την αρχαία επίμονη πεποίθηση, ότι εκεί υπάρχει ένα πράγμα, κάτι σαν “ωραία τρέλα”.

Οι φλογερές πτυχές της σκέψης και του συναισθήματος που εξαναγκάζουν αρχικά το καλλιτεχνικό ταξίδι- έντονη ενεργητικότητα, ανεβασμένη διάθεση, και γρήγορη νοημοσύνη· μία αίσθηση του παραισθησιακού και του μεγαλειώδους· μία ανήσυχη και πυρετώδης ιδιοσυγκρασία- συνήθως φέρουν μαζί τους θέση για πολύ πιο σκοτεινές διαθέσεις, φρικιαστικές ενέργειες, και, περιστασιακά, εξάρσεις “τρέλας”. Αυτές οι αντίθετες διαθέσεις και ενέργειες, που συχνά διαπλέκονται, μπορεί να φαίνονται στον κόσμο ως άστατες, υπερβολικές, ζωηρές, μελαγχολικές, προβληματικές ή θυελλώδεις. Εν ολίγοις, αποτελούν την κοινή γνώμη όσον αφορά την καλλιτεχνική φύση, και όπως θα δούμε, αποτελούν επίσης τη βάση της μανιοκαταθλιπτικής φύσης. Η ποιητική ή

καλλιτεχνική μεγαλοφυΐα, όταν εμποτίζεται με αυτές τις ακανόνιστες και ασταθείς διαθέσεις, μπορεί να γίνει μια ισχυρή χοάνη για τη φαντασία και την εμπειρία.

Αυτές οι ένθερμες διαθέσεις, τα συντετριμμένα λογικά, και η καλλιτεχνική φύση μπορούν να ενωθούν στενά σε μια “ωραία τρέλα”, όπως επιμένει μια έντονα αμφιλεγόμενη άποψη. Οι περισσότεροι άνθρωποι βρίσκουν αντιφατική την άποψη, ότι μια καταστρεπτική, συχνά ψυχωτική και θανατηφόρα ασθένεια όπως η μανιοκατάθλιψη, μπορεί να αποδώσει ορισμένα πλεονεκτήματα (όπως υψηλή φαντασία, έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις και αυξημένη ενέργεια). Για άλλους είναι μια ανησυχητική ή απίθανη συσχέτιση, το ότι φέρνει στο νου απλοϊκές έννοιες της “παρanoiκής ιδιοφυΐας”, φέρνοντας μαζί εικόνες αλόγιστης και ακαλαίσθητης υπεραπλούστευσης, όπως επίσης ανησυχίες ότι μετατρέπουμε σε ασθένεια κάτι το οποίο συμπεριλαμβάνει ζωτικές ανθρώπινες διαφορές στο ύφος, την αντίληψη και την ιδιοσυγκρασία. Πράγματι, το να επισημαίνουμε ως μανιοκαταθλιπτικό οποιονδήποτε είναι ασυνήθιστα δημιουργικός, πετυχημένος, ενεργητικός, έντονος, ιδιότροπος ή εκκεντρικός, τόσο μειώνει την έννοια της ιδιαιτερότητας μέσα από τις τέχνες, όσο και ευτελίζει μια πολύ σοβαρή, συχνά θανατηφόρα ασθένεια. Υπάρχουν άλλα αίτια για τις εν λόγω ανησυχίες. Υπερβολές της ψυχαναλυτικής θεωρίας, μαζί με άλλες καταχρήσεις της ψυχοβιογραφίας προκάλεσαν επάξια τη γελοιοποίηση. Λόγω της αξιοσημείωτης προόδου στη γενετική, τη νευροεπιστήμη και την ψυχοφαρμακολογία, ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης ψυχιατρικής σκέψης και της κλινικής πρακτικής έχει απομακρυνθεί από τις παλαιότερες επιρροές της ψυχανάλυσης, με κατεύθυνση προς μία πιο βιολογική οπτική. Κάποιοι φοβούνται ότι η αξιοσημείωτη μεταστροφή από την ψυχανάλυση προς την ψυχοφαρμακολογία είναι πολύ μεγάλη, πολύ γρήγορη, και ότι υπάρχει ο κίνδυνος για παρόμοια εδραίωση ιδεών και απόψεων. Η διάβρωση της ρομαντικής και εκφραστικής γλώσσας και η μετατροπή της σε τυποποίηση λέξεων και φράσεων, που είναι αναγκαίες για την ψυχιατρική επιστήμη, έχει βάλει πολλούς στον πειρασμό να απορρίψουν αμέσως ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης βιολογικής ψυχιατρικής. Σχεδόν εξ ορισμού, η ιδέα της χρήσης επίσημων ψυχιατρικών διαγνωστικών κριτηρίων στις τέχνες είναι βλασφημία, και σε κάθε περίπτωση οι βιολογικοί ψυχίατροι έχουν επιδείξει σχετικά μικρό ενδιαφέρον για τη μελέτη διαταραχών διάθεσης σε καλλιτέχνες, συγγραφείς ή μουσικούς. Σίγουρα, εκείνοι που ασχολούνται με τις τέχνες έχουν υπάρξει λιγότερο ενθουσιώδεις στο να φανούν μέσα από ένα βιολογικό ή διαγνωστικό πλέγμα. Εκείνοι που βρίσκονται στην πιο ευνοϊκή θέση να συνδέσουν τους δύο κόσμους- οι μελετητές της δημιουργικότητας- μόλις

πρόσφατα έχουν αρχίσει να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα. Αφού προηγουμένως εστίασαν στη σχέση ανάμεσα στη δημιουργικότητα και τη “σχιζοφρένεια” (που συχνά διαγιγνώσκεται λανθασμένα ως μανιοκατάθλιψη) ή σε διάχυτες έννοιες της ψυχοπαθολογίας, αυτοί οι ερευνητές έχουν αφήσει σε μεγάλο βαθμό ανεξέταστο τον συγκεκριμένο ρόλο των διαταραχών διάθεσης στην καλλιτεχνική ενασχόληση.

Περιπλέκοντας τα πράγματα περαιτέρω, ορισμένοι τρόποι ζωής παρέχουν κάλυψη για την αποκλίνουσα και παράξενη συμπεριφορά. Οι τέχνες έχουν δώσει προ πολλού εύρος σε ακραίες συμπεριφορές και διαθέσεις· μάλιστα ο Τζορτζ Μπέκερ παρατήρησε ότι οι ρομαντικοί καλλιτέχνες χρησιμοποίησαν την έννοια της παρανοϊκής ιδιοφυΐας “για να παρέχουν την αναγνώριση της ιδιαίτερης κατάστασης και την ελευθερία από τους συμβατικούς περιορισμούς που ακολούθησαν.”:

Η αίγλη της μανίας προίκισε τον ιδιοφυή με μια μυστική και ανεξήγητη ποιότητα που εξυπνέτησε στο να τον διαφοροποιήσει από τον τυπικό άνθρωπο, τον αστό, τον φιλισταίο, και σε αρκετά σημαντικό βαθμό, από τον “απλό” άνθρωπο του ταλέντου· τον καθιέρωσε ως σύγχρονο διάδοχο του αρχαίου Έλληνα ποιητή και μάντη και όπως τον κλασικό ομόλογό του, του έδωσε τη δυνατότητα να διεκδικήσει μερικές από τις δυνάμεις και τα προνόμια που παρέχονται στη “θεϊκή κατοχή” και την “κατοχή έμπνευσης”.

Ο Ρόμπερτ Μπάρτον έγραψε τον 17ο αιώνα ότι “όλοι οι ποιητές είναι τρελοί”, μια άποψη που συμμερίστηκαν πολλοί έκτοτε. Μια τέτοια άποψη- αν και ενδιαφέρουσα σε μερικούς, ανεξάρτητα από την ακρίβειά της- τείνει να εξισώσει την ψυχοπαθολογία με την καλλιτεχνική έκφραση. Μια κοινή παραδοχή, για παράδειγμα, είναι ότι μέσα σε καλλιτεχνικούς κύκλους, η παραφροσύνη είναι κατά κάποιον τρόπο φυσιολογική. Αυτό απεικονίζεται καθαρά σε ένα επεισόδιο που περιγράφεται από τον Ίαν Χάμιλτον στη βιογραφία του ποιητή Ρόμπερτ Λόουελ· απεικονίζει τις αντιδράσεις των συναδέλφων του Λόουελ σε μια από τις πολλές κλιμακώσεις του προς τη μανία:

Ο Λόουελ είχε ανακοινώσει σε όλους τους γνωστούς του στο Σινσινάτι ότι ήταν αποφασισμένος να ξαναπαντρευτεί, και τους είχε πείσει να σταθούν στο πλευρό του και στο πάθος του. Κάποια μέλη του διδακτικού προσωπικού τον βρήκαν ευερέθιστο και ομιλητικό κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, αλλά δεδομένου ότι ο λόγος του ήταν πάντα εξαιρετικός και πολύ συχνά κολακευτικός προς αυτούς,

δεν μπορούσαν να αντιληφθούν τον λόγο ώστε να θεωρήσουν τον Λόουελ “άρρωστο”, μάλιστα, συμπεριφερόταν ακριβώς, όπως ήλπιζαν μερικοί από αυτούς, ότι θα συμπεριφέρεται ένας διάσημος ποιητής. Ανέλαβαν να προστατέψουν αυτή τη μοναδική φλόγα από τυχόν εισβολές απόσβεσης από τη Νέα Υόρκη. Έτσι, όταν η Χάρντγουικ (η σύζυγος του Λόουελ) πείστηκε ότι ο Λόουελ ήταν όντως άρρωστος- κατά τη διάρκεια μιας περιόδου δύο εβδομάδων, οι τηλεφωνικές του κλήσεις στη Νέα Υόρκη γίνονταν όλο και περισσότερο συγκεχυμένες, εκτενείς και καταχρηστικές- προσέκρουσε πάνω σε ένα τοίχος, που ευγενικά σήμαινε εχθρότητα από τους συμμάχους του Λόουελ στην πανεπιστημιούπολη. Η εκδοχή της για τον Λόουελ δεν ήταν και δική τους, ακόμα κι όταν συζητούσαν για τα ίδια συμπτώματα· ό,τι ήταν για εκείνη “τρέλό”, γι’ αυτούς ήταν ένα ακόμα σημάδι της μεγαλοφυΐας του Λόουελ.

Ο κύριος σκοπός αυτού του βιβλίου, είναι να κάνει μια λογοτεχνική, βιογραφική και επιστημονική επιχειρηματολογία για μια επιτακτική συσχέτιση, για να μην πούμε πραγματική αλληλοεπικάλυψη, ανάμεσα σε δύο ιδιοσυγκρασίες- την καλλιτεχνική και τη μανιοκαταθλιπτική- και τη σχέση τους με τους ρυθμούς και τους κύκλους, ή την ιδιοσυγκρασία του φυσικού κόσμου. Η έμφαση θα δοθεί στην κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στις διαθέσεις και τη φαντασία, τη φύση των διαθέσεων – την ποικιλία τους, τις αντίθετες ιδιότητές τους, τη ροή τους, τις ακραίες καταστάσεις τους (οι οποίες προκαλούν, σε κάποια άτομα, περιστασιακά επεισόδια “τρέλας”)- και τη σπουδαιότητα των διαθέσεων στην πυροδοτημένη σκέψη, την αλλαγή αντιλήψεων, τη δημιουργία χάους, την εξαναγκασμένη τάξη επάνω σ’ εκείνο το χάος και τη δυνατότητα μεταμόρφωσης.

Το βιβλίο αρχίζει με μια γενική επισκόπηση της μανιοκατάθλιψης: τι είναι, ποιους επηρεάζει και πώς εμφανίζεται. Η μανία, η κατάθλιψη, οι μικτές μανιακές και καταθλιπτικές καταστάσεις, και η αυτοκτονία περιγράφονται, τόσο από μια κλινική οπτική, όσο και μέσα από τα λόγια και τις εμπειρίες καλλιτεχνών, μουσικών και συγγραφέων, που υπέφεραν από σοβαρές διαταραχές διάθεσης. Τα βιογραφικά και επιστημονικά στοιχεία για τη σχέση ανάμεσα στη μανιοκατάθλιψη και την καλλιτεχνική δημιουργικότητα, δίνονται στο κεφάλαιο 3. Μια πρόσφατη έρευνα δείχνει καθαρά, ότι σε σύγκριση με το γενικό πληθυσμό, οι συγγραφείς και οι καλλιτέχνες παρουσιάζουν ένα πολύ δυσανάλογο ποσοστό μανιοκαταθλιπτικής ή καταθλιπτικής νόσου· σαφώς, βέβαια, δεν πάσχουν όλοι (ούτε καν οι περισσότεροι) συγγραφείς και

καλλιτέχνες από σοβαρές διαταραχές διάθεσης. Εξακολουθεί να υπάρχει σκεπτικισμός και ανθεκτικότητα στην ιδέα μιας τέτοιας συσχέτισης, ωστόσο- ορισμένα από αυτά που απορρέουν εύλογα από τις υπερβολές της ψυχοβιογραφίας, αναφέρθηκαν νωρίτερα (ειδικά εκείνες ενός άκρως θεωρητικού και ερμηνευτικού χαρακτήρα), αλλά πολλά από αυτά προκύπτουν από την έλλειψη κατανόησης της φύσης της ίδιας της μανιοκατάθλιψης . Πολλοί δεν έχουν επίγνωση των ηπιότερων ευμετάβλητων εκφάνσεων της νόσου ή δεν γνωρίζουν, ότι οι περισσότεροι άνθρωποι που έχουν μανιοκατάθλιψη δεν παρουσιάζουν, στην ουσία, συμπτώματα (δηλαδή είναι ψυχολογικά φυσιολογικοί) τον περισσότερο χρόνο. Όταν πολλά άτομα- ακόμη κι εκείνα που είναι γενικά πολύ έμπειρα στην ψυχολογία και την ιατρική- σκέφτονται τη μανιοκατάθλιψη, έχουν την τάση να φαντάζονται τους πίσω θαλάμους των ψυχιατρικών ιδρυμάτων και μια ψυχική ασθένεια ή τρέλα και δικαίως συμπεραίνουν, ότι καμία ουσιαστική και παρατεταμένη δημιουργική δουλειά δεν μπορεί να συμβεί υπό αυτές τις συνθήκες. Η παράνοια ή ψύχωση, αντιπροσωπεύει μόνο το ένα άκρο της μανιοκαταθλιπτικής συνέχειας, ωστόσο· οι περισσότεροι άνθρωποι που έχουν την ασθένεια, στην πραγματικότητα, δεν γίνονται ποτέ παράφρονες. Ομοίως, ένα έργο που ενδέχεται να εμπνευστεί, ή να εκτελεστεί εν μέρει σε μια ήπια ή ακόμη και ψυχωτική κατάσταση μανίας, μπορεί να διαμορφωθεί σημαντικά ή να επεξεργαστεί μερικώς, ενώ ο δημιουργός του έχει κατάθλιψη και να τεθεί σε τελική σειρά όταν αυτή/ός είναι φυσιολογικός. Είναι η αλληλεπίδραση, η ένταση και η μετάβαση μεταξύ των μεταβαλλόμενων καταστάσεων διάθεσης που αλλάζουν, καθώς επίσης και η συντήρηση και η πειθαρχία που προέρχονται από υγιείς περιόδους, που είναι εξαιρετικά σημαντικά· και είναι αυτές οι ίδιες οι εντάσεις και μεταβάσεις που, σε τελική ανάλυση, δίνουν τέτοια δύναμη στην τέχνη που γεννιέται κατ' αυτόν τον τρόπο.

Τα ψυχολογικά και βιολογικά επιχειρήματα για τη σχέση ανάμεσα στην “τρέλα” και την καλλιτεχνική δημιουργικότητα παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 4· οι αλληλοεπικαλυπτόμενες φύσεις της καλλιτεχνικής και μανιοκαταθλιπτικής ιδιοσυγκρασίας, καθώς και ομοιότητες στα μοτίβα σκέψης και συμπεριφοράς, διερευνώνται. Η σπουδαιότητα ορισμένων τύπων εμπειριών στη δημιουργική διαδικασία, η ύπαρξη των οποίων οφείλεται σε ακραίες συναισθηματικές καταστάσεις, αναλύεται λεπτομερώς· ωστόσο, η ανάγκη για πειθαρχία, έλεγχο, και ιδιαίτερα αιτιολογημένη σκέψη, επίσης τονίζεται. Η δημιουργική σημασία της έντασης και η συμφιλίωση ότι επέρχεται με φυσικό τρόπο, έναντι συναισθηματικών και γνωστικών καταστάσεων σε καλλιτέχνες με μανιοκατάθλιψη ή κυκλοθυμία (είναι μια ηπιότερη

εκδοχή μεταβολής διάθεσης), και η χρήση της τέχνης από καλλιτέχνες για να θεραπεύσουν τον εαυτό τους, επίσης επεξεργάζονται. Οι ρυθμοί και οι φάσεις της μανιοκατάθλιψης, μιας εξαιρετικά κυκλικής νόσου, είναι εκπληκτικά όμοια με εκείνα του φυσικού κόσμου, όπως επίσης με τους κύκλους: θάνατος-αναγέννηση και σκοτάδι-φως, που τόσο συχνά κυριεύουν την ποίηση, τη μουσική και τη ζωγραφική. Οι εποχιακοί κύκλοι είναι ιδιαίτερα σημαντικοί και αναλύονται στο πλαίσιο των επιστημονικών στοιχείων για τα εποχιακά μοτίβα στις διαθέσεις και την ψύχωση, όπως απεικονίζεται ολοφάνερα από τα εποχιακά μοτίβα της καλλιτεχνικής παραγωγικότητας στη ζωή του Ρόμπερτ Σούμαν, του Βίνσεντ βαν Γκογκ και άλλων.

Οποιαδήποτε συζήτηση για την ιδιοσυγκρασία και την τέχνη εξυπηρετείται καλύτερα με την εξέταση μιας ζωής σε βάθος, και κανένας δεν απεικονίζει καλύτερα την πολυπλοκότητα της αλληλοεπικάλυψης μεταξύ κληρονομικότητας, ατομικής βούλησης, περίπτωσης και ποιητικού ταμπεραμέντου, από τον Τζορτζ Γκόρντον, Λόρδο Μπάιρον. Κληρονόμος της τρέλας, σφόδρα μελαγχολικός και εφ' όρου ζωής φοβούμενος μην γίνει παράφρων, ο Μπάιρον αντιπροσωπεύει τα πρόθυρα της τρέλας- τη συχνά αδιόρατη γραμμή ανάμεσα στο ποιητικό ταμπεραμέντο και το ψυχιατρικό νόσημα. Οι φοβερές μάχες του με τη μελαγχολία και τις “άγριες διαθέσεις” του, ακόμη και το χρέος του έργου του σ' αυτές, θέτουν πολλά ιατρικά, κοινωνικά και ηθικά ζητήματα που εξετάζονται στα τελευταία κεφάλαια. Η μανιοκατάθλιψη είναι μια γενετική ασθένεια, και το γεγονός αυτό έχει θεμελιώδη σημασία, όχι μόνο για την κατανόηση της προέλευσης της, αλλά και των ιατρικών και ηθικών ζητημάτων που ανακύπτουν αργότερα στο βιβλίο. Τα επιστημονικά επιχειρήματα για τη γενετική βάση της μανιοκατάθλιψης, παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 6, τίθενται στο πλαίσιο των οικογενειακών ψυχιατρικών ιστορικών, ή γενεαλογικών δέντρων, αρκετών οικογενειών μεγάλων λογοτεχνών και καλλιτεχνών (συμπεριλαμβανομένων εκείνων του Μπάιρον, του Τέννyson, του Σούμαν, του Κόλεριτζ, του βαν Γκογκ, του Χέμινγουεϊ και της Γουλφ).

Σαφώς η στενή σχέση ανάμεσα στην καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία και τη μανιοκατάθλιψη έχει πολλές επιπτώσεις- για τους καλλιτέχνες, την ιατρική και την κοινωνία. Η σύγχρονη ψυχοφαρμακολογία και η γενετική έρευνα θέτουν σχεδόν απεριόριστες δυνατότητες, τόσο απελευθερωτικές όσο και ανησυχητικές, αλλά τα ηθικά ύδατα παραμένουν ανησυχητικά ανεξερεύνητα. Καμία ψυχιατρική νόσος δεν έχει επηρεαστεί πιο βαθιά από τις προόδους στην κλινική και τη βασική έρευνα

νευρολογίας, από ότι η μανιοκατάθλιψη. Η αποτελεσματικότητα ενός ευρέος φάσματος φαρμάκων, έδωσε στους κλινικούς ιατρούς πρωτοφανείς δυνατότητες και επιλογές σωτηρίας των ασθενών. Το γεγονός ότι το λίθιο, τα αντικαταθλιπτικά και τα αντιεπιληπτικά αποτελούν πλέον την τυπική περίθαλψη της μανιοκατάθλιψης (και η ψυχοθεραπεία ή η ψυχανάλυση μόνο, χωρίς φάρμακα, συνήθως θεωρείται ιατρική αμέλεια) θέτει ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με τη μεταχείριση των συγγραφέων και των καλλιτεχνών. Κάποιοι καλλιτέχνες αντιστέκονται εντελώς στην ιδέα λήψης φαρμάκων για να ελέγξουν τις εναλλαγές διάθεσης και συμπεριφοράς τους· παρουσιάζει ενδιαφέρον, ωστόσο, ότι υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, ότι ως ομάδα οι καλλιτέχνες και οι συγγραφείς, αναζητούν ψυχιατρική φροντίδα σε δυσανάλογο βαθμό· βέβαια πολλοί- συμπεριλαμβανομένου του Μπάιρον, του Σούμαν, του Τέννyson, του βαν Γκογκ, του Φιτζέραλντ και του Λόουελ- επανειλημμένα ζήτησαν βοήθεια από τους γιατρούς τους. Άλλοι συγγραφείς και καλλιτέχνες σταματούν να παίρνουν τα φάρμακά τους, γιατί χάνουν το αίσθημα ευφορίας ή τη συναισθηματική ένταση, που σχετίζονται με την ασθένειά τους, ή επειδή νιώθουν ότι οι παρενέργειες του φαρμάκου επηρεάζουν τη διαύγεια και την ταχύτητα της σκέψης τους, ή ελαττώνουν τα επίπεδα του ενθουσιασμού, του συναισθήματος και της ενέργειάς τους.

Παρ' όλο που έχει θεωρηθεί από καιρό ότι η μανιοκαταθλιπτική νόσος είναι γενετικής προέλευσης, και η ισχυρή τάση της να εμφανίζεται σε κάποιες οικογένειες ενώ σε άλλες όχι, έχει παρατηρηθεί εδώ και πάνω από χίλια χρόνια, μόνο οι πρόσφατες ριζικές πρόοδοι στη μοριακή βιολογία έχουν προσφέρει τεχνικές, για να καταστούν δυνατές άκρως εξελιγμένες έρευνες για τα γονίδια που εμπλέκονται. Ομοίως, μια σχεδόν απίστευτη αύξηση στο ρυθμό μελέτης της δομής και της λειτουργίας του εγκεφάλου, είχε οδηγήσει σε ένα επίπεδο βιολογικών γνώσεων σχετικά με τη μανιοκατάθλιψη- την πιο ανθρωπίνως διατυπωμένη, την πιο ψυχολογικά περίπλοκη και την πιο ευμετάβλητη από όλες τις ασθένειες- που παρόμοιά της δεν υπάρχει στην ψυχιατρική. Τα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από αυτές τις γνώσεις κι από το ενδεχόμενο, ότι μια τέτοια καταστροφική ασθένεια μπορεί να προσδώσει πλεονεκτήματα στο άτομο και στην κοινωνία, είναι εκπληκτικά: Θα ήθελε κάποιος να απαλλαγεί από αυτή την ασθένεια αν μπορούσε; Η στέρωση των ασθενών με κληρονομικές ψυχώσεις, πιο άμεσα εφαρμοστέα σε εκείνους με μανιοκατάθλιψη, κάποτε ασκούταν σε μέρη των Ηνωμένων Πολιτειών, και μεγάλος αριθμός ατόμων με μανιοκατάθλιψη σκοτώνονταν συστηματικά σε γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ακόμα και σήμερα πολλές επαρχίες στην Κίνα, επιβάλλουν υποχρεωτικές πολιτικές

στείρωσης και άμβλωσης για εκείνους που έχουν κληρονομική ψυχική ασθένεια. Ποιοι θα είναι οι ρόλοι της αμνιοπαρακέντησης, άλλων μορφών προγεννητικού ελέγχου και της άμβλωσης, άπαξ και διαπιστωθούν μανιοκαταθλιπτικά γονίδια; Ποιες είναι οι συνέπειες για την κοινωνία από μελλοντικές γονιδιακές θεραπείες και την πιθανή έγκαιρη πρόληψη της μανιοκατάθλιψης; Μήπως η ψυχιατρική θεραπεία πρέπει να οδηγήσει σε πιο ευτυχισμένους αλλά ηπιότερους και λιγότερο ευφάνταστους καλλιτέχνες; Τι σημαίνει για τους βιογράφους και τους κριτικούς, ότι η μανιοκατάθλιψη και οι διαθέσεις της είναι σχετικά συχνές στους συγγραφείς και τους καλλιτέχνες που μελετούν; Αυτά και άλλα ζητήματα αναλύονται στο τελευταίο κεφάλαιο.

Σε τελική ανάλυση, αυτό το βιβλίο είναι για τις ιδιοσυγκρασίες και τις διαθέσεις των ταξιδιωτών: Πρόκειται για τη λεπτή γραμμή που υπάρχει ανάμεσα στη μοίρα του Ικάρου, ο οποίος- κάηκε αντί να νιώσει το άγγιγμα της φωτιάς- “αισθάνθηκε το καυτό κερί να τρέχει, /να του καταστρέφει τα φτερά”, και τις μοίρες εκείνων των καλλιτεχνών που επιβιώνουν από την πτήση, “χωρίς την απώλεια εαυτού μέσα από τα βασίλεια του χάους και της 'χρόνιας νύχτας'.” Είναι για το “νυχτερινό πλοίο”, όπως ο Σέιμους Χίνι χαρακτήρισε τον ποιητή Ρόμπερτ Λόουελ· Είναι για τον θαυματοποιό και ρυθμιστή των διαθέσεων, τον οδηγό μέσω του “ακυβέρνητου και του επικίνδυνου”. Είναι για τα ταξίδια:

Ήσουν το νυχτερινό μας πλοίο
που χτυπούσε με θόρυβο σε μεγάλη θάλασσα,
όλο το σκάφος κουδούνιζε
σε μια οπλομηχανική μουσική
η πορεία χαραχτηκε εσκεμμένα
μέσω του ακυβέρνητου και του επικίνδυνου.

2.
**ΑΙΩΝΙΑ ΣΚΟΤΑΔΙΑ,
ΑΓΡΙΕΣ ΦΩΤΙΕΣ
ΚΑΙ
ΠΑΓΟΣ**
Μανιοκατάθλιψη

Έρχομαι να σας μεταφέρω στην άλλη όχθη
Στα αιώνια σκοτάδια, σε άγριες φωτιές και πάγο.

-Δάντης

“Ελάτε κύριε.” “Προσεκτικά κύριε.”

“Ο κύριος Μπράουν θα είναι εδώ σε δέκα λεπτά, κύριε.”

Αντ' αυτού, μια μεταλλική καρέκλα μετατρέπεται σε φορείο.

Ξάπλωσα ασφαλής εκεί, εκτός από το μυαλό μου που
υπερπηδούσε.

Συνεχίζουν να κινούνται πολύβουα.

“Πού πάτε, Καθηγητά,

δεν θα χρειαστείτε τον Δάντη σας.”

-Ρόμπερτ Λόουελ

“ Νιώθω την ακανόνιστη βαθιά πληγή, με την οποία έχασαν τη ζωή τους οι σύγχρονοί μου”, έγραψε ο Ρόμπερτ Λόουελ για τη γενιά του, αποτελούμενη από πυρετωδώς λαμπρούς, πονεμένους και οργισμένους ποιητές. Ένωσε ότι υπήρχε,

προσωπική οδύνη παντού. Δεν μπορούμε να το αποφύγουμε, και δεν θα έπρεπε να ανησυχούμε που είμαστε με μοναδικό τρόπο στιγματισμένοι και ανήσυχοι και θα πρέπει κάπως να κρατηθούμε ήρεμοι, να διασκεδάζουμε και να έχουμε τον έλεγχο. Ο Τζον Μπέριμαν σε στιγμή παραφροσύνης, μιλάει συνεχώς για κάτι κακό που καταδιώκει εμάς τους ποιητές. Αυτός είναι ένας άσχημος τρόπος να ομιλούμε, αλλά υπάρχει κάποια αλήθεια σ' αυτό.

Ο Ρόμπερτ Λόουελ και ο Τζον Μπέριμαν, μαζί με τους συγχρόνους τους Θέοντορ Ρέθκε, Ντέλμορ Σβαρτς, Ράνταλ Τζάρελ και Αν Σέξτον- μεταξύ άλλων- “καταδιώχθηκαν” από τη μανιοκατάθλιψη. Ευμετάβλητοι από τη φύση τους, υπέκειντο σε καταστροφικές, ακραίες καταστάσεις διάθεσης και λογικής. Όλοι νοσηλεύτηκαν κατ' επανάληψη για κρίσεις μανίας και κατάθλιψη: Ο Μπέριμαν, ο Τζάρελ και η Σέξτον τελικά αυτοκτόνησαν.

Ποια είναι η φύση αυτής της ασθένειας της διάθεσης και της λογικής, που τόσο συχνά προκαλεί θάνατο κι όμως πολύ συχνά συνδέεται με τις τέχνες; Τι είδους ασθένεια καταλαμβάνει εκείνους που την έχουν σε ταξίδια, όπως ο Ρόμπερτ Λόουελ, όπου και χρειάζονται και δεν χρειάζονται λύτρωση;

Η μανιοκατάθλιψη ή διπολική διαταραχή, περικλείει ένα ευρύ φάσμα διαταραχών διάθεσης και ιδιοσυγκρασιών. Αυτές ποικίλλουν ως προς τη σοβαρότητα, από την κυκλοθυμία- που χαρακτηρίζεται από έντονες αλλά όχι εντελώς εξουθενωτικές αλλαγές στη διάθεση, τη συμπεριφορά, τη σκέψη, τον ύπνο και τα επίπεδα ενέργειας- μέχρι εξαιρετικά σοβαρές, απειλητικές για τη ζωή και ψυχωτικές μορφές της νόσου. Η μανιοκατάθλιψη είναι στενά συνδεδεμένη με τη μείζονα κατάθλιψη, ή μονοπολική διαταραχή· στην ουσία, τα ίδια κριτήρια (περιγράφονται λεπτομερώς στο παράρτημα Α) χρησιμοποιούνται για τη διάγνωση μείζονος κατάθλιψης, όπως και για την καταθλιπτική φάση της μανιοκατάθλιψης. Αυτά τα καταθλιπτικά συμπτώματα συμπεριλαμβάνουν απάθεια, λήθαργο, απαισιοδοξία, διαταραχή ύπνου (το να κοιμάται κάποιος πάρα πολύ ή πολύ λίγο), επιβραδυσμένη σωματική κίνηση, επιβραδυσμένη σκέψη, εξασθενημένη μνήμη και συγκέντρωση, και απώλεια ευχαρίστησης σε κανονικά ευχάριστες δραστηριότητες. Επιπρόσθετα διαγνωστικά κριτήρια συμπεριλαμβάνουν

την αυτοκτονική σκέψη, κατηγορία εαυτού, ανάρμοστες ενοχές, επαναλαμβανόμενες σκέψεις θανάτου, ελάχιστη διάρκεια των καταθλιπτικών συμπτωμάτων (δύο με τέσσερις εβδομάδες) και σημαντική παρεμβολή στην κανονική λειτουργία της ζωής. Σε αντίθεση με τα άτομα που έχουν μονοπολική διαταραχή, εκείνοι που πάσχουν από μανιοκατάθλιψη βιώνουν ακόμη επεισόδια μανίας ή υπομανίας (ήπια μανία). Αυτά τα επεισόδια χαρακτηρίζονται από συμπτώματα που είναι με πολλούς τρόπους αντίθετα από εκείνα που παρατηρούνται στην κατάθλιψη. Έτσι, κατά τη διάρκεια της υπομανίας και της μανίας, η διάθεση είναι γενικά υψηλή και εκτεταμένη (ή, όχι σπάνια, παρανοϊκή και νευρική)· τα επίπεδα δραστηριότητας και ενέργειας αυξάνονται σημαντικά· η ανάγκη για ύπνο μειώνεται· η ομιλία είναι συχνά ταχεία, ευερέθιστη και ενοχλητική· και η σκέψη είναι γρήγορη, κινείται γρήγορα από θέμα σε θέμα. Τα υπομανιακά ή μανιακά άτομα έχουν συνήθως διογκωμένη αυτοεκτίμηση, όπως επίσης και βεβαιότητα για την ορθότητα και τη σπουδαιότητα των ιδεών τους. Αυτό το αίσθημα μεγαλείου μπορεί να συμβάλει στην κακή κρίση, η οποία με τη σειρά της συχνά οδηγεί σε χαοτικά πρότυπα προσωπικών και επαγγελματικών σχέσεων. Άλλα κοινά χαρακτηριστικά της υπομανίας και της μανίας περιλαμβάνουν τη δαπάνη υπερβολικών ποσών χρημάτων, παρορμητικές συμμετοχές σε αμφισβητούμενες προσπάθειες, ρισκοκίνδυνη οδήγηση, ακραία ανυπομονησία, έντονες και παρορμητικές ρομαντικές ή σεξουαλικές σχέσεις και μεταβλητότητα. Σε ακραίες μορφές της, η μανία χαρακτηρίζεται από βίαιη ανατάραξη, αλλόκοτη συμπεριφορά, παραληρητική σκέψη, και οπτικές και ακουστικές ψευδαισθήσεις. Σε ηπιότερες παραλλαγές της η αυξημένη ενέργεια, η επεκτατικότητα, η ανάληψη ρίσκου και η ευχέρεια της σκέψης που σχετίζονται με την υπομανία, μπορούν να οδηγήσουν σε ιδιαίτερα παραγωγικές περιόδους. Το εύρος της σοβαρότητας των συμπτωμάτων αντικατοπτρίζεται στο σημερινό ψυχιατρικό διαγνωστικό σύστημα. Η διπολική διαταραχή I, αυτό που κάποιος θεωρεί ως “κλασική” μανιοκαταθλιπτική νόσο, αναφέρεται στην πιο σοβαρή μορφή συναισθηματικής ασθένειας· τα άτομα που έχουν διαγνωσθεί ως διπολικά τύπου I, πρέπει να πληρούν όλα τα διαγνωστικά κριτήρια τόσο για τη μανία, όσο και για τη μείζονα κατάθλιψη. (Τα τυπικά διαγνωστικά κριτήρια για τη μανία, την υπομανία, τη μείζονα κατάθλιψη και την κυκλοθυμία, καθώς και περισσότερο κλινικά κριτήρια περιγραφής της κυκλοθυμίας, δίνονται στο παράρτημα Α.) Η διπολική διαταραχή II από την άλλη, ορίζεται από την παρουσία ή το ιστορικό ενός τουλάχιστον μείζονος καταθλιπτικού επεισοδίου, καθώς επίσης κι από την ύπαρξη ή το ιστορικό λιγότερο σοβαρών μανιακών επεισοδίων (αυτά είναι υπομανιακά, τα οποία δεν προκαλούν έντονη

δυσλειτουργία στην προσωπική ή επαγγελματική λειτουργία, δεν έχουν ψυχωτικό χαρακτήρα και δεν απαιτούν νοσηλεία).

Η κυκλοθυμία και οι συναφείς μανιοκαταθλιπτικές ιδιοσυγκρασίες αποτελούν επίσης αναπόσπαστο και σημαντικό μέρος του μανιοκαταθλιπτικού φάσματος, και η σχέση μεταξύ των προσωπικοτήτων που έχουν προδιάθεση και της κυκλοθυμίας, είναι θεμελιώδης στη μετέπειτα ανάπτυξη της μανιοκαταθλιπτικής ψύχωσης. Η κυκλοθυμική ιδιοσυγκρασία μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους- όπως κατά κύριο λόγο καταθλιπτικά, μανιακά, υπομανιακά, ευερέθιστα ή κυκλοθυμικά. Ο Γερμανός ψυχίατρος Ερνστ Κρέτσμπερ περιέγραψε τη ρευστότητα που υπάρχει έμφυτη σ' αυτές τις μανιοκαταθλιπτικές διαθέσεις:

Οι άνθρωποι αυτού του είδους έχουν ευμετάβλητη διάθεση, που μπορεί να ταλαντεύεται σε μεγάλες ακρότητες. Η πορεία στην οποία ταλαντεύεται είναι μεγάλη, συγκεκριμένα μεταξύ ευθυμίας και δυστυχίας... Δεν είναι μόνο η υπομανιακή διάθεση ευρέως γνωστή ως παράδοξα ασταθής, η οποία έχει επίσης κλίση προς την καταθλιπτική κατεύθυνση, αλλά πολλές από αυτές τις χαρούμενες φύσεις, έχουν ένα μόνιμο μελαγχολικό στοιχείο κάπου στο βάθος της ύπαρξής τους, όταν έχουμε την ευκαιρία να τις γνωρίσουμε καλύτερα... Τα υπομανιακά και μελαγχολικά μισά της κυκλοειδούς ιδιοσυγκρασίας, ανακουφίζουν το ένα τ' άλλο, σχηματίζουν στρώματα ή μοτίβα σε επιμέρους περιπτώσεις, που οργανώνονται στους πιο ποικίλους συνδυασμούς.

Σαφώς δεν αναπτύσσουν όλα τα άτομα με κυκλοθυμία το πλήρες μανιοκαταθλιπτικό σύνδρομο. Αλλά πολλοί το κάνουν, και οι ομοιότητες στη διάθεση ανάμεσα σε εκείνους που πληρούν όλα τα διαγνωστικά κριτήρια για τη μανία ή τη μείζονα κατάθλιψη (δηλαδή είναι “συνδρομικοί”) και σ' εκείνους που τα πληρούν μερικώς (δηλαδή είναι “υποσυνδρομικοί” ή κυκλοθυμικοί) είναι συναρπαστικές. Οι Βρετανοί ψυχίατροι Δρ. Έλιοτ Σλάτερ και κύριος Μάρτιν Ροθ έχουν δώσει μια γενική περιγραφή του “εγγενή κυκλοθυμικού”, τονίζοντας τις φυσικές υφέσεις, τις ακαθόριστες παθήσεις, και τα εποχιακά χαρακτηριστικά που υπάρχουν συνήθως έμφυτα στην ιδιοσυγκρασία. Οι καταστάσεις εναλλασσόμενης διάθεσης- κάθε μία εκ των οποίων διαρκεί για μέρες, εβδομάδες ή μήνες κάθε φορά- είναι συνεχόμενες σε κάποια άτομα, αλλά υποχωρούν αφήνοντας περιόδους ομαλότητας σε άλλους. Ο Σλάτερ και ο Ροθ συζητούν επίσης την εμφάνιση της κυκλοθυμικής σύστασης σε καλλιτέχνες και συγγραφείς:

Η ύπαρξή της σε καλλιτέχνες και συγγραφείς έχει προσελκύσει κάποια προσοχή, ιδιαίτερα επειδή μυθιστοριογράφοι όπως ο Μπγιόρνσον και ο Έ. Έσσε έχουν δώσει χαρακτηριστικές περιγραφές της κατάστασης. Εκτός από εκείνους, των οποίων οι εναλλαγές της διάθεσης δεν διακόπτονται ποτέ, υπάρχουν άλλοι με περισσότερο ή λιγότερο παρατεταμένα χρονικά διαστήματα ομαλότητας. Στην υπομανιακή κατάσταση ο ασθενής νιώθει καλά, αλλά η ύπαρξη τέτοιων καταστάσεων επιτείνει το αίσθημα ανεπάρκειας ή ακόμη και αρρώστιας σε φάσεις κατάθλιψης. Σε τέτοιες περιπτώσεις θα επιδιώξει συχνά τη συμβουλή του γιατρού του, κάνοντας παράπονα για τόσο ασαφή συμπτώματα όπως πονοκέφαλο, αϋπνία, κόπωση και δυσπεψία... Σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιοι εναλλακτικοί κύκλοι θα διαρκέσουν μια ζωή. Σε κυκλοθυμικούς καλλιτέχνες, μουσικούς και άλλους δημιουργικούς επαγγελματίες, ο ρυθμός του κύκλου μπορεί να εντοπιστεί από τις ημερομηνίες έναρξης και παύσης της παραγωγικής εργασίας.

Κάποιοι κυκλοθυμικοί έχουν έναν εποχιακό ρυθμό κι έχουν μάθει να προσαρμόζουν τις ζωές τους και τις ασχολίες τους τόσο καλά σε αυτόν που δεν χρειάζονται ιατρική φροντίδα.

Η διάκριση ανάμεσα στην πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη και την κυκλοθυμική ιδιοσυγκρασία είναι συχνά αυθαίρετη· μάλιστα, σχεδόν όλα τα ιατρικά και επιστημονικά δεδομένα, τάσσονται υπέρ του να συμπεριληφθεί η κυκλοθυμία ως αναπόσπαστο τμήμα του φάσματος της μανιοκατάθλιψης. Η ηπιότερη διάθεση και οι διακυμάνσεις της ενέργειας συχνά προηγούνται της εμφανούς κλινικής ασθένειας, από χρόνια (περίπου το ένα τρίτο των ασθενών με σαφή μανιοκατάθλιψη, για παράδειγμα, αναφέρουν διπολικές εναλλαγές διάθεσης ή υπομανία, προγενέστερες της πραγματικής εκδήλωσης της ασθένειάς τους). Αυτά κατά κανόνα ξεκινούν στην εφηβεία ή την πρόωμη ενήλικη ζωή και εμφανίζονται συχνότερα την άνοιξη ή το φθινόπωρο σε ετήσια ή διετή βάση. Τα συμπτώματα, των οποίων η εμφάνιση είναι συνήθως άσχετη με τα γεγονότα στη ζωή του ατόμου, σε γενικές γραμμές επιμένουν για τρεις έως δέκα εβδομάδες και συχνά χαρακτηρίζονται από αλλαγές στο επίπεδο ενέργειας, καθώς επίσης και από ψυχική δυσφορία. Αυτές οι υποσυνδρομικές εναλλαγές διάθεσης που είναι συχνά εξουθενωτικές, ανταποκρίνονται σε θεραπεία με λίθιο όσο και η πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη. Εκτός από την αλληλοκαλυπτόμενη φύση των συμπτωμάτων στην κυκλοθυμία και τη μανιοκατάθλιψη, και το γεγονός ότι η κυκλοθυμία ανταποκρίνεται σε θεραπεία με λίθιο, δύο επιπλέον αποδεικτικά στοιχεία

υποστηρίζουν τη σχέση ανάμεσα στην ιδιοσυγκρασία και την ασθένεια. Πρώτον, κατά προσέγγιση ένας στους τρεις ασθενείς με κυκλοθυμία, τελικά αναπτύσσει πλήρες καταθλιπτικό σύνδρομο, υπομανία ή μανία· αυτό έρχεται σε έντονη αντίθεση με ένα ποσοστό μικρότερο από το ένα εικοστό σε ελεγχόμενους πληθυσμούς. Επιπλέον, ασθενείς οι οποίοι έχουν διαγνωσθεί ως κυκλοθυμικοί, έχουν πολλά περισσότερα διπολικά μανιοκαταθλιπτικά άτομα στο οικογενειακό ιστορικό τους, από ότι τυχόν θα αναμενόταν. Ιδιαίτερα πειστικά είναι τα δεδομένα από μελέτες σε μονοζυγωτικά (πανομοιότυπα) ζεύγη διδύμων, που δείχνουν ότι όταν ένα δίδυμο έχει διαγνωστεί ως μανιοκαταθλιπτικό, το άλλο, αν όχι μανιοκαταθλιπτικό, πολύ συχνά είναι κυκλοθυμικό. Η μανιοκατάθλιψη είναι αναμφισβήτητα γενετική· η θεμελιώδης σημασία της κληρονομικότητας στην αιτιολογία και την κατανόηση αυτής της νόσου αναπτύσσεται στο κεφάλαιο 6 (στο πλαίσιο οικογενειών με λογοτέχνες και καλλιτέχνες που χαρακτηρίζονται από γενιές ατόμων που έπασχαν από καταθλιπτική ή μανιοκαταθλιπτική ασθένεια). Ενώ τα συγκεκριμένα γονίδια που ευθύνονται για τη μανιοκατάθλιψη δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί, υποσχόμενες περιοχές στα χρωμοσώματα έχουν εντοπιστεί. Είναι πιθανό ότι τουλάχιστον ένα από τα γονίδια θα απομονωθεί μέσα στα επόμενα λίγα χρόνια.

Η μανιοκατάθλιψη, συχνά εποχιακά, είναι επαναλαμβανόμενη από τη φύση της· αν αφεθεί χωρίς θεραπεία, άτομα με αυτή την ασθένεια μπορούν να περιμένουν να βιώσουν πολλά, και γενικότερα επιδεινωμένα επεισόδια κατάθλιψης και μανίας. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ωστόσο, ότι τα περισσότερα άτομα που έχουν μανιοκατάθλιψη είναι φυσιολογικά τον περισσότερο καιρό· δηλαδή διατηρούν τη λογική τους και την ικανότητά τους να λειτουργούν προσωπικά και επαγγελματικά. Πριν από τη διαθεσιμότητα και την ευρεία χρήση του λιθίου, τουλάχιστον ένας στους πέντε ανθρώπους με μανιοκατάθλιψη αυτοκτόνησε. Η συντριπτική πλειοψηφία όλων των εφήβων και των ενηλίκων που αυτοκτονούν έχει προσδιοριστεί, μέσω μεταθανάτιων ερευνών, ότι έπασχαν είτε από διπολική μανιοκατάθλιψη είτε από μονοπολική κατάθλιψη.

Η μανιοκατάθλιψη είναι σχετικά συνηθισμένη· περίπου ένας στους εκατό θα υποφέρει από την πιο σοβαρή μορφή της και τουλάχιστον άλλοι τόσοι θα βιώσουν ηπιότερες παραλλαγές, όπως η κυκλοθυμία. Ένα στα είκοσι άτομα, ή το 5%, θα βιώσει μείζονα κατάθλιψη. Άντρες και γυναίκες είναι εξίσου πιθανό να έχουν μανιοκατάθλιψη, σε αντίθεση με τη μείζονα κατάθλιψη, που έχει περισσότερο από διπλάσιες πιθανότητες να προσβάλει τις γυναίκες. Η μέση ηλικία εκδήλωσης της

μανιοκατάθλιψης (18 χρονών) είναι αρκετά πιο νωρίς από εκείνη της μονοπολικής κατάθλιψης (27 χρονών).

Υπάρχουν πολύ αποτελεσματικές θεραπείες τόσο για τη μανιοκατάθλιψη όσο και για τη μείζονα κατάθλιψη. Το λίθιο άλλαξε ριζικά την πορεία και τις συνέπειες της μανιοκατάθλιψης, επιτρέποντας στους περισσότερους ασθενείς να ζουν σχετικά κανονικές ζωές. Τα τελευταία χρόνια, αντιεπιληπτικά φάρμακα όπως η καρβαμαζεπίνη και το βαλπροϊκό οξύ έχουν παράσχει σημαντικές εναλλακτικές θεραπείες για ασθενείς που αδυνατούν να λάβουν, ή δεν ανταποκρίνονται στο λίθιο. Μια ευρεία ποικιλία αντικαταθλιπτικών έχει αποδειχθεί εξαιρετικά ισχυρή στη θεραπεία της μείζονος κατάθλιψης. Η ψυχοθεραπεία σε συνδυασμό με φαρμακευτική αγωγή, είναι συχνά απαραίτητη για τη θεραπεία, καθώς και την πρόληψη από πιθανές υποτροπές. Η φαρμακευτική θεραπεία, που είναι η κύρια, απαλλάσσει τους περισσότερους ασθενείς από τις σοβαρές διαταραχές των μανιακών και καταθλιπτικών επεισοδίων. Η ψυχοθεραπεία μπορεί να βοηθήσει τα άτομα να συμφιλιωθούν με τις επιπτώσεις παρελθοντικών επεισοδίων, να λαμβάνουν τα φάρμακα που είναι απαραίτητα για την πρόληψη υποτροπής, και να κατανοήσουν καλύτερα και να αντιμετωπίσουν, τις συχνά καταστροφικές ψυχολογικά επιπτώσεις και συνέπειες της μανιοκατάθλιψης.

Παρ' όλο που θα δώσουμε έμφαση στη διπολική μορφή της μανιοκατάθλιψης στην ανάλυσή μας για τους συγγραφείς και τους καλλιτέχνες, η μανιοκατάθλιψη, με την Ευρωπαϊκή και ιστορική της έννοια, περιλαμβάνει επίσης τη σοβαρή, υποτροπιάζουσα μελαγχολία. Οι κλινικές, γενετικές και βιολογικές αλληλοεπικαλύψεις ανάμεσα στην υποτροπιάζουσα κατάθλιψη και στη μανιοκατάθλιψη, είναι ισχυρότερες απ' ό,τι οι διαφορές που υπάρχουν. Παρ' όλο που η μελαγχολική πλευρά ενός ατόμου με φαντασία μπορεί να είναι πιο εμφανής, πιο διακριτικές μανιακές καταστάσεις επίσης συνυπάρχουν σε ένα ασταθές μοτίβο. Περνάμε τώρα σε περιγραφές αυτών των διαταραχών διάθεσης, που δίνονται από εκείνους που τις έχουν βιώσει.

-Στενάζω υπό τις δυστυχίες ενός άρρωστου νευρικού Συστήματος· ένα Σύστημα το πιο σημαντικό από όλα τα υπόλοιπα για την ευτυχία μας- ή το πιο παραγωγικό για τη Δυστυχία μας... Κύριε, τι είναι ο Άνθρωπος! Σήμερα έχοντας την πολυτέλεια της υγείας, θριαμβολογεί την απόλαυση της ύπαρξης· Σε μερικές μέρες, ίσως σε μερικές ώρες, ζώντας συνειδητά επώδυνα, μετρώντας τον αργό ρυθμό των παρατεταμένων στιγμών, από τις συνέπειες της οδύνης, και

αρνούμενος ή απορρίπτοντας μιαν Ανακούφιση.- Η μέρα ακολουθεί τη νύχτα, και η νύχτα έρχεται μετά τη μέρα, μόνο για να τον καταραστεί με μια ζωή που δεν του δίνει ευχαρίστηση.

-Ρόμπερτ Μπερνς

Τα καταθλιπτικά ή μελαγχολικά στάδια χαρακτηρίζονται από νοσηρότητα και επιπεδότητα της διάθεσης μαζί με μια σύγκρουση σε όλες σχεδόν τις πτυχές της ανθρώπινης σκέψης, συναισθήματος και συμπεριφοράς, που είναι τα πιο σημαντικά σε προσωπικό επίπεδο. Περιστασιακά αυτές οι μεταβολές αντανακλούν μόνο μία παροδική αλλαγή στη διάθεση ή μια αναγνωρίσιμη και περιορισμένη αντίδραση σε μια κατάσταση της ζωής. Όταν η ενέργεια διασκορπίζεται σε βάθος, η δυνατότητα σκέψης σαφώς διαβρώνεται, και η ικανότητα για ενεργή συμμετοχή στις προσπάθειες και τις απολαύσεις της ζωής αλλοιώνεται ριζικά, τότε η κατάθλιψη γίνεται ασθένεια παρά μια προσωρινή και υπαρξιακή κατάσταση. Όπως συμβαίνει με τα περισσότερα είδη της ασθένειας, τα συμπτώματα της κατάθλιψης μπορούν να ποικίλουν ευρέως στη δριμύτητά τους. Η σκέψη, για παράδειγμα, μπορεί να είναι μόνο ελαφρώς επιβραδυμένη ή μπορεί να είναι θολή· η διάθεση μπορεί να είναι μόνο λίγο πεσμένη ή μπορεί να είναι αδυσώπητα ζοφερή και αυτοκτονική· το μυαλό μπορεί να διατηρεί τα λογικά του ή μπορεί να είναι πλήρως παραληρητικό. Στην κατάθλιψη (όπως και στις μανιακές καταστάσεις) ο βαθμός, το είδος, ο αριθμός και η διάρκεια των συμπτωμάτων, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το αν πληρούν ή όχι τα διαγνωστικά κριτήρια για τη διαταραχή διάθεσης, ή τη συναισθηματική διαταραχή.

Η διάθεση, στις πιο σοβαρές καταθλιπτικές καταστάσεις, είναι συνήθως ζοφερή, απαισιόδοξη και απελπισμένη. Μια βαθιά αίσθηση ματαιότητας συχνά συνοδεύεται, εάν δεν έχει προηγηθεί, από την πεποίθηση ότι η δυνατότητα να βιώσει το άτομο ευχαρίστηση, έχει φύγει για πάντα. Οι φυσικοί και ψυχολογικοί κόσμοι βιώνονται ως αποχρώσεις του γκρι και του μαύρου, σαν να έχουν χάσει το χρώμα και τη ζωντάνια τους. Η ευερεθιστότητα, ο γρήγορος θυμός, η καχυποψία και η συναισθηματική αναταραχή είναι συχνοί συσχετισμοί της καταθλιπτικής διάθεσης· η νοσηρή και αυτοκτονική σκέψη είναι συχνή. Η διάθεση δυστυχίας και πόνου που συνήθως συνοδεύει την κατάθλιψη, εκφράστηκε από τον Έντγκαρ Άλλαν Πόε σε μια επιστολή που γράφτηκε όταν ήταν στα εικοσιπέντε:

Τα συναισθήματά μου αυτή τη στιγμή είναι πράγματι αξιοθρήνητα. Υποφέρω υπό την κατάπτωση των αλκοολούχων ποτών, έτσι όπως δεν έχω ξαναιώσει. Έχω αγωνιστεί επί ματαίω ενάντια στην επιρροή αυτής της μελαγχολίας- Θα με πιστέψεις όταν λέω, ότι εξακολουθώ να είμαι δυστυχισμένος, παρά τη σημαντική βελτίωση των συνθηκών μου. Λέω ότι θα με πιστέψεις, και για τον απλό αυτό λόγο, ότι ένας άνθρωπος που γράφει για εφέ, δεν γράφει τοιούτοτρόπως. Η καρδιά μου είναι ανοιχτή για σένα- αν αξίζει να διαβαστεί, διάβασέ την. Είμαι απελπισμένος, και δεν ξέρω γιατί. Παρηγόρησέ με- γιατί μπορείς. Αλλά ας γίνει γρήγορα- αλλιώς θα είναι πολύ αργά. Γράψε μου άμεσα. Πείσε με ότι αξίζει ο χρόνος κάποιου- ότι είναι αναπόφευκτα αναγκαίο να ζήσει, και τότε πράγματι θα αποδείξεις τις ικανότητές σου φίλε μου. Πείσε με να κάνω το σωστό. Δεν εννοώ αυτό- δεν εννοώ ότι πρέπει να θεωρήσεις ως αστείο αυτά που γράφω τώρα- ω κρίμα σ' εμένα! Γιατί νιώθω ότι τα λόγια μου είναι ασυνάρτητα- αλλά θα ανακάμψω. Δεν θα αποτύχεις να διαπιστώσεις ότι υποφέρω υπό την κατάπτωση των αλκοολούχων ποτών που δεν θα παραλείψουν να με καταστρέψουν, σε περίπτωση που συνεχιστεί για πολύ αυτό.

Στα απομνημονεύματά του, ο Γάλλος συνθέτης Εκτόρ Μπερλιόζ, επίσης έγραψε για τις συνακόλουθες αγωνίες κατά τις συχνές περιόδους κατάθλιψης, το πιο “τρομερό από όλα τα δεινά της ύπαρξης”:

Είναι δύσκολο να περιγράψω με λόγια αυτό που υπέστην- τον καημό που έμοιαζε να μου ξεριζώνει την καρδιά, τη φοβερή αίσθηση του να είσαι μόνος σ' ένα άδειο σύμπαν, τις αγωνίες που σκιρτούσαν μέσα μου, σαν να έτρεχε το αίμα παγωμένο στις φλέβες μου, την αηδία του να ζεις, την αδυναμία να πεθάνεις. Ο ίδιος ο Σαίξπηρ ποτέ δεν περιέγραψε αυτό το βασανιστήριο· αλλά το απαριθμεί στον Αμλετ, ανάμεσα στα τρομερά από όλα τα δεινά της ύπαρξης.

Είχα σταματήσει να συνθέτω· το μυαλό μου έμοιαζε να γίνεται πιο αδύναμο, όσο τα αισθήματά μου γίνονταν πιο έντονα. Δεν έκανα τίποτα. Κάποια δύναμη με άφησε- να υποφέρω.

Ο Μπερλιόζ υπέφερε κατά τη διάρκεια της ζωής του από αυτές τις σκοτεινές καταθλίψεις, Περιέγραψε λεπτομερώς τους δύο τύπους της μελαγχολίας, ή του “θυμού”, που βίωσε: μια δραστική, επίπονη και ταραχώδης μελαγχολία (σχεδόν

σίγουρα μία μικτή κατάσταση, στην οποία μανιακά και καταθλιπτικά συμπτώματα συνυπάρχουν), και έναν άλλον τύπο, που χαρακτηρίζεται από ανία, απομόνωση, λήθαργο και έλλειψη συναισθήματος. “Πάλι έγινα λεία σε αυτήν την τρομακτική θλίψη- ψυχολογική, νευρική, φανταστική, ό,τι θέλετε”, έγραψε, και μετά συνέχισε περιγράφοντας μία από αυτές τις κρίσεις του αναλυτικά:

Ο παροξυσμός μου επιτέθηκε με τρομακτική βία. Υπέφερα μαρτύρια και ξάπλωνα στενάζοντας στο έδαφος, τεντώνοντας τα εγκαταλελειμμένα χέρια μου, ξεριζώνοντας σπασμωδικά χούφτες από χόρτο και ανοιχτομάτες αθώες μαργαρίτες, παλεύοντας ενάντια στην συντριπτική αίσθηση της ανυπαρξίας, ενάντια στην θανάσιμη απομόνωση.

Ωστόσο μια τέτοια επίθεση δεν πρέπει να συγκρίνεται με τα βασανιστήρια που έχω γνωρίσει από τότε σε συνεχώς αυξανόμενο μέτρο.

Τι μπορώ να πω που θα δώσει κάποια ιδέα για τη δράση αυτής της αποτρόπαιης νόσου;...

Υπάρχουν... δύο είδη κακής διάθεσης· μία περιπαικτική, δραστική, ευερέθιστη, κακοήθης· η άλλη μελαγχολική και εντελώς παθητική, όταν η μόνη επιθυμία κάποιου είναι η σιωπή και η μοναξιά και η λήθη του ύπνου. Για όποιον διακατέχεται από το δεύτερο είδος, τίποτα δεν έχει νόημα, η καταστροφή του κόσμου μετά βίας θα τον ταρακουνούσε. Σε τέτοιες στιγμές θα ευχόμουν η γη να ήταν βόμβα γεμάτη με μπαρούτι, στην οποία θα έβαζα ένα σπύρτο για τον περισπασμό μου.

Η δραστική και κακοήθης κακή διάθεση περιγράφηκε επίσης από τον Σκωτσέζο ποιητή Ρόμπερτ Μπερνς: “Κάθομαι εδώ, εντελώς θλιβερά, ένα καταραμένο μείγμα θυμού & μελαγχολίας· το πρώτο όχι αρκετό ώστε να αφυπνίσει το πάθος μου· ούτε το δεύτερο ώστε να αναπαυτώ σε λήθαργο· η ψυχή μου κινείται νευρικά και φτερουγίζει γύρω απ' το οίκημά της, σαν άγριος σπίνος που πιάστηκε μέσα στη φρίκη του χειμώνα, μόλις τον έσπρωξαν σε κλουβί.” Και ο Σαίξπηρ, στην απεικόνισή του για τον κατάκοπο και μελαγχολικό Άμλετ, περιγράφει την απώλεια ελπίδας, χρώματος, ομορφιάς και πίστης:

Τώρα τελευταία- μα δεν ξέρω το γιατί- έχασα όλο μου το κέφι, παράτησα όλες μου τις συνήθειες. Και μάλιστα τόσο βαριά είναι η διάθεσή μου, που αυτό το

ωραίο πλαίσιο, η γη, εμένα μου μοιάζει σαν άγονο ακρωτήριο. Η εξαίσια αυτή σκεπή, ο αέρας, κοίτα, αυτός ο ανδρείος κρεμαστός ουράνιος θόλος, αυτή η μαγευτική στέγη σκαλισμένη με χρυσή φωτιά- εμένα δεν μου φαινόταν τίποτα άλλο, παρά μια αποκρουστική και ολέθρια σύναξη σκοτοδίνης.

Ο ποιητής του δέκατου όγδοου αιώνα Γουίλιαμ Κάουπερ, ο οποίος περιορίστηκε σε άσυλο εξαιτίας της μανιοκατάθλιψής του, μίλησε για τον τρόμο της καταδίωξης “από υπερφυσικά κληρονομικά κατά τη διάρκεια της νύχτας” όπως επίσης και την ψυχική κούραση στη μελαγχολία του:

Ο καιρός αποτελεί ένα ακριβές σύμβολο του μυαλού μου στην τωρινή του κατάσταση. Μια πυκνή ομίχλη περικλείει τα πάντα, και την ίδια χρονική στιγμή παγώνει έντονα. Θα μου πείτε, ότι αυτό το ψυχρό σκότος θα αντικατασταθεί από μια χαρούμενη άνοιξη, και μια προσπάθεια να με ενθαρρύνει να ελπίζω σε μια πνευματική αλλαγή που της μοιάζει. Όμως θα είναι χαμένος κόπος: Η φύση ζωντανεύει και πάλι, αλλά η ψυχή που σκοτώνεται μια φορά, δεν ξαναζει. Ο φράχτης που μοιάζει φαινομενικά άψυχος, δεν είναι και τόσο, θα ανθίσει σε καθορισμένο χρόνο· αλλά κανένας τέτοιος χρόνος δεν ορίζεται για τον πάσσαλο που στέκεται σ' αυτόν. Είναι τόσο άψυχος όσο φαίνεται, και θα αποδειχτεί ότι δεν υποκρίνεται.

Ο Αυστριακός συνθέτης Χούγκο Βολφ, που πέθανε από τρίτογενή σύφιλη, του οποίου όμως η μεταβλητότητα και οι ακραίες καταστάσεις στη διάθεσή του, προηγήθηκαν των συμπτωμάτων της πάρεσής του, επικεντρώθηκε στην επώδυνη αντίθεση ανάμεσα στην υποκείμενη εμπειρία μιας άγονης, στείρας πραγματικότητας, και την αίσθηση του εξωτερικού κόσμου ως ένα άπιαστο, ορατό- αλλά όχι γι' αυτόν- κατοικήσιμο μέρος φωτός, ζεστασιάς και δημιουργίας:

Αδυνατώ να περιγράψω αυτά που υποφέρω από αυτή τη συνεχή απραξία. Θα ήθελα περισσότερο να κρεμαστώ από το πλησιέστερο κλαδί των κερασιών, που βρίσκονται τώρα σε πλήρη άνθιση. Αυτή η υπέροχη άνοιξη με την κρυφή ζωή και κίνησή της, με ενοχλεί απερίγραπτα. Αυτοί οι αιώνιοι καταγάλανοι ουρανοί, που διαρκούν για βδομάδες, αυτή η συνεχής βλάστηση και άνθιση της φύσης, αυτά τα αεράκια που σε καλοπιάνουν, εμποτισμένα με ανοιξιάτικο φως του ήλιου και

άρωμα λουλουδιών... με κάνουν έξαλλο. Παντού αυτή η απίστευτη παρότρυνση για ζωή, γονιμότητα, δημιουργία- και μόνο εγώ, έστω και σαν το πιο ταπεινό χορτάρι στα χωράφια ενός από τα πλάσματα του Θεού, δεν δύναμαι να λάβω μέρος σ' αυτή τη γιορτή της ανάστασης, σε κάθε περίπτωση όχι, με εξαίρεση ως θεατής με θλίψη και φθόνο.

Περιέγραψε επίσης το χάσμα που υπάρχει συχνά μεταξύ δημοσίων εμφανίσεων και ιδιωτικής απόγνωσης: “Φαίνομαι κατά καιρούς εύθυμος και καλόκαρδος, μιλάω επίσης ενώπιον άλλων πολύ λογικά, και φαίνεται σαν να ένιωθα, ο Θεός ξέρει πόσο καλά μέσα μου· αλλά η ψυχή συνεχίζει ακόμη το θανατηφόρο ύπνο της και η καρδιά αιμορραγεί από χίλια τραύματα.”

Η κατάθλιψη δεν επηρεάζει μόνο τη διάθεση, αλλά και τη φύση και το περιεχόμενο της σκέψης. Οι διαδικασίες της σκέψης σχεδόν πάντα επιβραδύνουν, και η αποφασιστικότητα αντικαθίσταται από αναποφασιστικότητα και συλλογισμό. Η ικανότητα συγκέντρωσης συνήθως μειώνεται σημαντικά, και η ηθελημένη ενέργεια και σκέψη καθίστανται δύσκολες αν όχι αδύνατες. Ο Άγγλος ποιητής Έντουαρντ Τόμας μίλησε για τη “νωθρότητα και το βάρος του εγκεφάλου” και ο Κάουπερ έγραψε με πικρή ειρωνεία για την ύπαρξη μόνο αρκετής αίσθησης και νόησης, που του επιτρέπει την επίγνωση του κατεστραμμένου μυαλού του:

Ω ελεεινέ! για όποιον η ζωή και ο θάνατος είναι εξίσου αδύνατα! Είμαι ο πιο δυστυχημένος επί του παρόντος σ' αυτό, που όντας έτσι κακομοίρης, εξακολουθώ να έχω τις αισθήσεις μου μόνο για να μπορώ να περιμένω το χειρότερο. Είναι σίγουρο τουλάχιστον, ότι δεν τις έχω για άλλον σκοπό, αλλά είναι πολύ ελλιπείς ακόμη και γι' αυτό. Οι σκέψεις μου είναι σαν πλαδαρή ξερή άμμος, που όσο πιο προσεκτικά πιάνεται, τόσο γρηγορότερα γλιστράει. Ο κύριος Τζόνσον μου διαβάζει, αλλά χάνω οποιαδήποτε άλλη πρόταση μέσω των αναπόφευκτων περιπλανήσεων του μυαλού μου και της εμπειρίας, έχοντας αυτά τα δύο χρόνια, τον ίδιο θρυμματισμένο τρόπο σκέψης σε κάθε θέμα και σε όλες τις περιπτώσεις. Αν μοιάζω να γράφω με περισσότερη συνοχή, είναι μόνο επειδή δεν φαίνονται τα κενά.

Παράλογοι φόβοι, αισθήματα πανικού (συμπεριλαμβανομένων πραγματικών κρίσεων πανικού), εμμονές και παραισθήσεις, επίσης εμφανίζονται σε ορισμένους

τύπους βαριάς κατάθλιψης. Ο Ρόμπερτ Σούμαν περιέγραψε τον πανικό και τον τρόμο του κατά τη διάρκεια μιας από τις πολλές περιόδους μελαγχολίας του.

Ήμουν κάτι παραπάνω από άγαλμα, ούτε κρύος ούτε ζεστός· λόγω της αναγκαστικής επαγγελματικής ζωής, βαθμιαία επέστρεψε. Αλλά είμαι τόσο δειλός και φοβισμένος που δεν μπορώ να κοιμηθώ μόνος... Το πιστεύετε ότι δεν έχω το θάρρος να ταξιδέψω μόνος... από φόβο ότι κάτι μπορεί να μου συμβεί; Βίαιες κοσμοσυρροές αίματος, ανείπωτος φόβος, δύσπνοια, στιγμιαία απώλεια αισθήσεων, εναλλάσσονται γρήγορα.

Η υπερβολική ενασχόληση με την αμαρτία και τη θρησκεία δεν είναι ασυνήθιστα στην κατάθλιψη· ομοίως, σκέψεις αυτοκτονίας συνοδεύουν συχνά αισθήματα απελπισίας και απάθειας. Ο Ντέιβιντ Σεσίλ, στο βιβλίο *The Stricken Deer*¹, έγραψε για μια από τις αγωνιώδεις περιόδους μελαγχολικής παραφροσύνης του Κάουπερ, που την ακολούθησε, με τη σειρά της, η επανέναρξη μιας σχετικά φυσιολογικής ύπαρξης:

Μια διάθεση κόπωσης και κατήφειας κατέλαβε το πνεύμα του. Έχασε κάθε κοινωνική ευχαρίστηση, θα καθόταν για ώρες στο γραφείο του, ανίκανος να εργαστεί σε οτιδήποτε.

Έτσι πέρασε ο Δεκέμβρης· και τώρα ο Ιανουάριος, ο μοιραίος Ιανουάριος, ήταν εδώ. Αρκετά σίγουρος, ότι τα παλιά συμπτώματα άρχισαν να επανεμφανίζονται. Ο ύπνος του ήταν ανήσυχος από τα όνειρα, οι ώρες που ξυπνούσε από φωνές που τον κατηγορούσαν... Τα κλονισμένα νεύρα του δεν μπορούσαν να συγκεντρώσουν κάποια δύναμη αντίστασης. Κάθε μέρα γινόταν ραγδαία χειρότερα. Η μελαγχολία διογκώθηκε σε εμμονή, η εμμονή σε παραίτηση... Για τρίτη φορά στη ζωή του, ο Κάουπερ ήταν ένας παραληρηματικός μανιακός...

Η ασθένεια ακολούθησε την παλιά της πορεία. Για άλλη μια φορά προσπάθησε να αυτοκτονήσει. Για άλλη μια φορά απομακρύνθηκε από όλους τους άλλους φίλους... αυτή τη φορά διήρκεσε πολύ λιγότερο καιρό σε σχέση με πριν. Δεν υπήρχε περίοδος σταδιακής ανάκαμψης. Μια μέρα τον Ιούλιο, επέστρεψε στα λογικά του· και μέχρι τον Σεπτέμβρη δούλευε και έγραφε γράμματα και δειπνούσε έξω, με εξωτερική μορφή ακριβώς ίδια μ' αυτήν που είχε πριν από την κρίση.

---

1 *Το Πληγωμένο Ελάφι*

Όπως η σκέψη και η λεκτική έκφραση, η δραστηριότητα και η συμπεριφορά είναι σχεδόν πάντα πιο αργές στην καταθλιπτική φάση της μανιοκατάθλιψης. Η κούραση, η κόπωση και μια έντονη αδυναμία για άσκηση, είναι επίσης αναπόσπαστο κομμάτι της κατάθλιψης. Το 1936, στο αυτοβιογραφικό του δοκίμιο *Το σπάσιμο*, ο Φ. Σκοτ Φιτζέραλντ σκιαγράφησε την υποχώρηση και τη ροή σε αρκετές από τις περιόδους κατάρρευσής του, περιγράφοντας τη διαδικασία της απομάκρυνσης από φίλους και κοινωνικούς δεσμούς όλων των ειδών, του ατελείωτου και έντρομου ύπνου, της δημιουργίας λίστας εμμονών, της μεγάλης προσπάθειας που απαιτείται ακόμη και για την παραμικρή καθημερινή ενέργεια, και του ξέφρενου ρυθμού που οδήγησε στο “σπάσιμο”:

Ανακάλυψα πως ήμουν πεσμένος. Μπορούσα να κάθομαι χωρίς να κάνω τίποτα και το ευχαριστιόμουν, να κοιμάμαι ή να μισοκοιμάμαι κάποιες φορές είκοσι ώρες τη μέρα και στο μεσοδιάστημα να προσπαθώ αποφασιστικά να μη σκέφτομαι- αντ' αυτού έκανα λίστες... εκατοντάδες λίστες...

Συνειδητοποίησα... ότι κάθε πράξη της ζωής, από την πρωινή οδοντόβουρτσα μέχρι τον φίλο στο δείπνο, είχε μετατραπεί σε προσπάθεια... μισούσα τη νύχτα όταν δεν μπορούσα να κοιμηθώ και μισούσα τη μέρα γιατί κατέληγε σε νύχτα. Κοιμήθηκα από την πλευρά της καρδιάς τώρα, γιατί ήξερα ότι όσο πιο γρήγορα την κούραζα, έστω και λίγο, τόσο συντομότερα θα ερχόταν η ευλογημένη ώρα του εφιάλτη, που σαν κάθαρση θα μου επέτρεπε να συναντήσω με καλύτερο τρόπο την καινούργια μέρα...

Όλοι είναι μάλλον απάνθρωποι και ατροφικοί, έτσι δεν είναι; Λοιπόν, τα παιδιά είναι το πραγματικό σημάδι της ρωγμής.

Η θλιβερή εξάντληση από τη ζωή, σήμα κατατεθέν της επαναλαμβανόμενης μελαγχολίας του, περιγράφηκε από τον ποιητή Έντουαρντ Τόμας:

Δεν θα ξαναυπάρξει ποτέ καλοκαίρι, και είμαι κουρασμένος από τα πάντα. Μένω γιατί είμαι πολύ αδύναμος να φύγω. Σέρνομαι γιατί είναι ευκολότερο από το να σταματήσω. Βάζω το πρόσωπό μου στο παράθυρο. Δεν υπάρχει τίποτα εκεί έξω παρά μόνο η μαυρίλα και ο ήχος της βροχής. Ούτε όταν κλείνω τα μάτια μου μπορώ να δω τίποτα. Είμαι μόνος... Δεν υπάρχει τίποτα άλλο στον κόσμο μου, παρά μόνο νεκρή καρδιά και μυαλό μέσα μου, και η βροχή έξω.

Ο Ιρλανδός ποιητής Τζέιμς Κλάρενς Μάγκαν, περιέγραψε, όχι μόνο την απόλυτη ψυχική και σωματική εξάντληση της κατάθλιψης, αλλά και την ψύχωση, που στην περίπτωση του προηγήθηκε:

Τα νευρικά και υποχόνδρια (μελαγχολικά) συναισθήματά μου, σχεδόν άγγιξαν τα όρια της παραφροσύνης. Φαινόμεουν σαν να είχα κλειστεί σε ένα σπήλαιο με φίδια και σκορπιούς και όλα τα ειδεχθή και τερατώδη πράγματα, τα οποία στριφογυρνούσαν και σφύριζαν γύρω μου, και απέβαλαν τη βλέννα και το δηλητήριό τους πάνω μου...

Μία πάγια μελαγχολία κατέλαβε την ύπαρξή μου. Ένα είδος αποχαύνωσης και κούρασης για ζωή, διαδέχθηκε την άλλοτε υπερδιέγερση των ευαισθησιών μου. Τα βιβλία δεν με ενδιέφεραν πια όπως πριν· και οι δικές μου κρυφές σκέψεις ήταν βάρος και βασανιστήριο για' μένα.

“Ήταν”, είπε, “θλίψη στη θλίψη, και 'ένα μικρότερο βάθος μέσα σ' ένα μεγαλύτερο'”. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός, ότι η απελπισία καταλαμβάνει θέση σε τόσα πολλά ποιήματά του:

Να πεις στον κόσμο, όταν τα κόκκαλά μου κείτονται λευκά
Ανάμεσα στις τελευταίες κατοικίες της νιότης και των γηρατειών,
Ότι κάποτε ήταν κάποιος, που οι φλέβες του έτρεχαν γοργά
Χωρίς τα μάτια θεατών.

Και πες πόσο καταπατημένος, γελοιοποιημένος και μισητός ήταν,
Και φθαρμένος από αδυναμία, απ' τη νόσο κι από σφάλμα,
Κατέφυγε στο άσυλο του Θεού, ο οποίος ζευγάρωσε
Την ψυχή του με τραγούδι-

Πες πώς αυτός ο Άσημος, καταδικάστηκε για χρόνια
Να συναγελάζεται με δαίμονες της κολάσεως,
Είδε πράγματα που τον έκαναν, με βογκητά και δάκρυα, να λαχταράει
Ακόμη και το θάνατο.

Ο Τζέραρντ Μάνλεϊ Χόπκινς, Άγγλος ποιητής και Ιησουΐτης, πέθανε από τυφοειδή πυρετό στο Δουβλίνο το 1889. Εκείνη την εποχή ήταν σχετικά νέος, νοσηρά καταθλιπτικός και είχε το φόβο μην τρελαθεί. Οι καταθλίψεις από τις οποίες υπέφερε γίνονταν σαφέστατα όλο και περισσότερο χρόνιες. Το 1885 έγραψε ότι “Η μελαγχολία, της οποίας όλη μου τη ζωή αποτέλεσα αντικείμενο, έγινε τα τελευταία χρόνια, όχι πιο έντονη στους παροξυσμούς της, αλλά περισσότερο κατανεμημένη, αδιάκοπη και εξοντωτική... Η κατάστασή μου μοιάζει πολύ με τρέλα.” Αργότερα μέσα στο έτος έγραψε, “φοβάμαι ότι σύντομα θα διαλυθώ σε μια κατάσταση, όπως εκείνη της προηγούμενης άνοιξης και του περασμένου καλοκαιριού, όπου το πνεύμα μου ήταν τόσο συντετριμμένο, που η τρέλα έμοιαζε να κάνει προσεγγίσεις.” Τον Ιανουάριο της χρονιάς που πέθανε δήλωσε, “όλες οι δεσμεύσεις μου απέτυχαν: Είμαι ένας καταπονημένος ευνούχος. Επιθυμώ, λοιπόν, το θάνατο.” “Το σώμα δεν μπορεί να αναπαυτεί όταν πονάει,” είπε ο Χόπκινς, “ούτε το μυαλό να είναι σε ηρεμία, όταν κάτι πικρό αποστάζει σ' αυτό και πονάει.” Η ποίηση του Χόπκινς, όπως και η πεζογραφία του, είναι η χειροπιαστή οδύνη του. Τα *Σκοτεινά Σονέτα* του, ανάμεσα στα εξαιρετικά ποιήματα απελπισίας, ήταν, όπως είπε, “γραμμένα με αίμα”. Αυτό δεν απαιτεί πειστήρια για να το πιστέψει κάποιος:

Τίποτα χειρότερο δεν υπάρχει. Ερρίφθη η τελευταία βαθμίδα της θλίψης.
Περισσότερες τύψεις, που θα εκπαιδευτούν από πρωτότερες, θα ασκήσουν πιο άγρια πίεση.
Παράκλητε, πού, πού είναι η παρηγοριά σου;
Παναγία, μητέρα όλων μας, πού είναι η ελάφρυνσή σου;
Οι κραυγές μου ανυψώνονται, ακολουθώντας η μία την άλλη σαν σε κοπάδι·
συνωστίζονται κεντρικά, έχοντας έναν αρχηγό-
Αλίμονο, παγκόσμια θλίψη· σ' ένα πανάρχαιο αμόνι μορφάζουν και τραγουδούν-
Μετά ησυχάζουν, και μετά αποχωρούν. Η μανία είχε στριγκλίσει 'Ας μην
καθυστερούμε! Άσε με να υποχωρήσω: πρέπει αναγκαστικά να είμαι σύντομη'.
Ω, ο νους, ο νους έχει βουνά· γκρεμούς για πτώση
Τρομακτικούς, κατακόρυφους, αβυθομέτρητους. Διατηρήστε τους ευτελείς
Όσοι δεν κρεμαστήκατε ποτέ από' κει. Ούτε ποθεί η μικρή μας
Αντοχή να αντιμετωπίζει αυτό το απότομο ή βαθύ. Εδώ! Έρμαιο,
Εξαθλιωμένος, υπό την ανακούφιση που προσφέρει ο ανεμοστρόβιλος:
Ο θάνατος της ζωής τελειώνει και κάθε μέρα πεθαίνει με τον ύπνο.

Οι διαθέσεις είναι από τη φύση τους επιτακτικές, μεταδοτικές, και βαθύτατα διαπροσωπικές, και οι διαταραχές της διάθεσης αλλάζουν τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές, όχι μόνο σ' αυτούς που τις έχουν, αλλά και σε όσους σχετίζονται ή συνδέονται στενά. Η μανιοκατάθλιψη- δεδομένου ότι εμφανίζεται με ασυνήθιστες και συγκεχυμένες διακυμάνσεις στη διάθεση, την προσωπικότητα, τη σκέψη και τη συμπεριφορά- αναπόφευκτα έχει ισχυρές και συχνά οδυνηρές επιπτώσεις στις σχέσεις. Ο θυμός, η απόσυρση και η μαυρίλα των μελαγχολικών διαθέσεων, αποτυπώνονται γραφικά σε αυτό το απόσπασμα από το *Cloud Howe*¹, του Σκωτσέζου μυθιστοριογράφου Λιούις Γκράσικ Γκίμπον:

Μερικές φορές μια σκοτεινή, αλλόκοτη διάθεση εμφανιζόταν στο Ρόμπερτ, θα κλειδωνόταν πολλές ώρες στο δωμάτιό του, μισώντας το Θεό και το Χριστό και τον εαυτό του και όλους τους ανθρώπους, ξέροντας ότι η πίστη του ήταν ένα φανταστικό όνειρο· και έβλεπε το άσαρκο χαμόγελο του κρανίου και τις αόμματες κόγχες ματιών στο πίσω μέρος της ζωής. Θα προσπερνούσε το Χριστό στις σκάλες αν συναντιούνταν, με απόμακρες ψυχρές ματιές και στριμμένο πρόσωπο, ή θα ρωτούσε με φωνή που κόβει σαν μαχαίρι, Δεν μπορείς να μ' αφήσεις ήσυχο, πρέπει πάντα να μ' ακολουθείς;

Την πρώτη φορά που συνέβη, η καρδιά της σχεδόν σταμάτησε, συνέχισε τη δουλειά της αποσβολωμένη από έκπληξη. Όμως ο Ρόμπερτ επανήλθε και ήρθε αναζητώντας την, περίλυπος και στεναχωρημένος για το αλλόκοτο, σκοτεινό θηρίο που καθοδηγούσε το μυαλό του εκείνες τις στοιχειωμένες ώρες.

Ο διαταραγμένος και ακανόνιστος ύπνος, ή το να κοιμάται κάποιος πάρα πολύ ή πολύ λίγο, είναι ανάμεσα στα πιο διαδεδομένα και σταθερά συμπτώματα της κατάθλιψης. Ο Κουέντιν Μπελ, στη βιογραφία του για τη θεία του, Βιρτζίνια Γουλφ, περιέγραψε τις άγρυπνες νύχτες και το επακόλουθό τους: “Μετά από τέτοιες νύχτες, οι μέρες έφερναν πονοκεφάλους, τρύπημα στο πίσω μέρος της κεφαλής σαν να υπήρχε ένα σάπιο δόντι· και στη συνέχεια ήρθαν χειρότερες νύχτες· οι νύχτες έγιναν τρομερές από την αύξηση του άγχους και της κατάθλιψης.” Ο Μπελ συνέχισε με την περιγραφή της ίδιας της Γουλφ για αυτές τις νύχτες, από το μυθιστόρημά της *Το ταξίδι*, που συντάχθηκε εν μέρει από την εμπειρία της με τη μανιοκατάθλιψη: “εκείνες οι ατέλειωτες νύχτες που δεν σταματούν στις δώδεκα, αλλά συνεχίζουν σε διηγήφια

---

1 *Το σύννεφο Χόου*

νούμερα- δεκατρείς, δεκατέσσερις ώρες, και ούτω καθ' εξής μέχρι να φτάσουν τις είκοσι, και μετά τις τριάντα, και μετά τις σαράντα... δεν υπάρχει τίποτα που να εμποδίζει τις νύχτες από το να το κάνουν αυτό, αν το επιλέξουν.” Η Σύλβια Πλαθ, η οποία νοσηλεύτηκε με βαριά κατάθλιψη και τελικά αυτοκτόνησε, περιέγραψε τις απαίσιες και άγρυπνες νύχτες της στο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα *Ο Γυάλινος Κώδων*:

Δεν είχα λούσει τα μαλλιά μου για τρεις εβδομάδες...

Δεν είχα κοιμηθεί για επτά νύχτες.

Η μητέρα μου έλεγε ότι πρέπει να είχα κοιμηθεί, ήταν αδύνατον να μην είχα κοιμηθεί όλον αυτόν τον καιρό, όμως αν είχα κοιμηθεί, θα είχα κοιμηθεί με τα μάτια ανοιχτά, γιατί είχα παρακολουθήσει την πράσινη, φωτεινή πορεία του μικρού και του μεγάλου δείκτη και του δείκτη των δευτερολέπτων στο ρολόι του κομοδίνου, τους είχα παρακολουθήσει να διανύουν τους κύκλους και τα ημικύκλιά τους, κάθε νύχτα για επτά νύχτες, χωρίς να χάσω ούτε ένα δευτερόλεπτο, ούτε ένα λεπτό, ούτε μία ώρα.

Ο λόγος που δεν είχα πλύνει τα ρούχα μου ή τα μαλλιά μου, ήταν γιατί φαινόταν τόσο ανόητο.

Έβλεπα τις ημέρες του έτους να εκτείνονται εμπρός μου σαν σειρά από λαμπερά, λευκά κουτιά και ανάμεσά τους, χωρίζοντας το ένα κουτί από το άλλο, ήταν ο ύπνος, σαν μαύρη σκιά. Μόνο που για' μένα, η μακριά αλληλουχία των σκιών που διαχώριζε το ένα κουτί από το επόμενο είχε χαθεί ξαφνικά και μπορούσα να δω τη μια μέρα μετά την άλλη να ακτινοβολούν μπροστά μου σαν λευκή, φαρδιά, απεριόριστα ερημωμένη λεωφόρος.

Έμοιαζε ανόητο να πλένομαι τη μια μέρα όταν θα έπρεπε να το επαναλάβω την επόμενη.

Με κούραζε και μόνο να το σκέφτομαι.

Ήθελα να τα κάνω όλα με τη μία, να τελειώνω μια και καλή.

Και τέλος, ο Θέοντορ Ρέθκε, ο οποίος, όπως τόσοι πολλοί ποιητές συνάδελφοί του, έπασχε από μανιοκατάθλιψη, περιέγραψε έναν σχεδόν αφόρητο πόνο:

Έχω ένα εσωτερικό βάρος θλίψης

Που ο Θεός ο ίδιος μετά βίας μπορεί να βαστάξει.
Απ' ό,τι επέζησες, σ' αυτά θα πιστέψω: καύσωνας,
Ουλές, θύελλες, πλημμύρες, την Ωθηση της Ανθρώπινης Μοίρας·
Έχω τον εαυτό μου και το βάρος της θλίψης του ν' αντέξω
Που ο Θεός, ο Θεός γέρνει την καρδιά του προς τα κάτω για ν' ακούσει.

Σε πλήρη αντίθεση με τις μελαγχολικές καταστάσεις είναι οι μανιακές, κατά τις οποίες, έγραψε ο Χούγκο Βολφ, ότι “το αίμα μετατρέπεται σε χείμαρρους φωτιάς”. Η μανία χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλή ή οξύθυμη διάθεση, περισσότερη και γρηγορότερη ομιλία, γρήγορη σκέψη, εντονότερα επίπεδα σωματικής και πνευματικής δραστηριότητας, επιταχυμένες και εξαιρετικά συντονισμένες αισθήσεις, καχυποψία, μια αξιοσημείωτη τάση για αναζήτηση άλλων ανθρώπων, και παρορμητικότητα. Στην υπομανία, τη λιγότερο σοβαρή μορφή της μανίας, αυτές οι αλλαγές έχουν την τάση να είναι πιο εξασθενημένες και ενδέχεται να οδηγήσουν, ή και όχι, σε σοβαρές δυσκολίες για το άτομο που τις βιώνει. Καθώς η υπομανία εντείνεται, ωστόσο, διαταράσσει βαθύτατα τις ζωές εκείνων που είναι μανιακοί, των οικογενειών και των γνωστών τους, και της κοινωνίας στην οποία διαμένουν. Το φάσμα των συμπτωμάτων στις μανιακές καταστάσεις, από αυτά που βρέθηκαν στις ήπιες υπομανίες μέχρι την πλήρη ψύχωση στην οξεία μανία, είναι τόσο ευρύ όσο και στις καταθλιπτικές καταστάσεις.

Η διάθεση στην υπομανία είναι συνήθως ενθουσιώδης, γεμάτη αυτοπεποίθηση, και πολλές φορές πέρα από το φυσιολογικό, αλλά σχεδόν πάντα με ένα οξύθυμο υπόβαθρο. Η υπομανιακή διάθεση, αν και αυξημένη, είναι γενικότερα, τόσο εναλλασσόμενη όσο και άστατη. Η μανιακή διάθεση, που συχνά χαρακτηρίζεται ως συνεπαρμένη και μεγαλειώδης, είναι συνήθως σαν να μην έχει προσβληθεί από κατάθλιψη, πανικό και ακραία ευερεθιστότητα. Οι αλλαγές στην αντίληψη και οι φυσικές αλλαγές που συχνά συνοδεύουν την υπομανία και τη μανία, γενικά αντανακλούν τις στενές και λεπτές συνδέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στην αυξημένη διάθεση, μια αίσθηση ευημερίας, την εκτεταμένη και μεγαλοπρεπή σκέψη και την έντονη επίγνωση αντίληψης.

Παραδείγματα μανιακού αισθήματος μεγαλείου, εκτεταμένης έμπνευσης και ανεξέλεγκτης ευφορίας, υπάρχουν άφθονα σε συγγραφείς και καλλιτέχνες. Ο Μπέντζαμιν Χείντον- φίλος του Τζον Κητς, και ζωγράφος που τελικά αυτοκτόνησε- κάποτε έγραψε σε έντυπό του ότι “Ήμουν σαν ένας άνθρωπος με μπαλόνια κάτω από τις μασχάλες του και αιθέρα στην ψυχή του”, και ο Θέοντορ Ρέθκε συνέλαβε τη

μυστηριακή συνένωση των ταυτοτήτων και των εμπειριών, που είναι τόσο κοινές στη μανιακή εμπειρία:

Χωρίς να υπάρχει λόγος, άρχισα να νιώθω πολύ καλά. Ξαφνικά γνώριζα πώς να εισχωρώ στη ζωή από οτιδήποτε γύρω μου. Ήξερα πώς ήταν το να είσαι δέντρο, λογχοειδές φύλλο χόρτου, ακόμη και κουνέλι. Δεν κοιμόμουν πολύ. Απλώς περπατούσα τριγύρω μ' αυτό το υπέροχο συναίσθημα. Μια μέρα, περνούσα δίπλα από ένα μικρό εστιατόριο και ξαφνικά ήξερα, πώς ήταν το να είσαι λιοντάρι. Πήγα μέσα στο εστιατόριο και είπα στον πωλητή, “Φέρε μου μια μπριζόλα, Μην την ψήσεις. Απλά φέρ' την.” Έτσι, μου έφερε την ωμή μπριζόλα και άρχισα να την τρώω. Οι άλλοι πελάτες, ενώ με έβλεπαν, έκαναν σαν να ήταν σε επανάσταση. Και άρχισα να καταλαβαίνω, ότι ίσως ήταν λίγο περίεργο. Οπότε πήγα στον Πρύτανη (στο πανεπιστήμιο όπου δίδασκε ο Ρέθκε) και είπα, “Νιώθω υπερβολικά καλά. Κάντε κάτι να αλλάξει αυτό”. Έτσι, με πέταξαν μέσα στους κάδους.

Ο Ουίλιαμ Μέρεντιθ, περιγράφοντας μία από τις πολλές κρίσεις μανίας του Ρόμπερτ Λόουελ, ανέφερε το ψυχωτικό αίσθημα μεγαλείου της σκέψης και των δράσεων του Λόουελ:

Κανείς δε μπορεί να προβλέψει πόσο καιρό θα πάρει μέχρι τα φάρμακα να αναλάβουν τον έλεγχο και (ο Λόουελ) αρχίζει να είναι ο εαυτός του και πάλι. Εν τω μεταξύ γράφει και αναθεωρεί μεταφράσεις εξοργισμένα και μ' ένα είδος διεστραμμένης ευφυΐας, και μιλάει για τον εαυτό του σε συνάρτηση με τον Αχιλλέα, τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Χαρτ Κρέιν, τον Χίτλερ και το Χριστό, και ραγίζει την καρδιά σου.

Η μανιακή και η υπομανιακή σκέψη είναι επιπόλαιες και πηδούν από θέμα σε θέμα· σε ηπιότερες μανιακές καταστάσεις το μοτίβο της σύνδεσης μεταξύ των ιδεών είναι συνήθως ξεκάθαρο, αλλά καθώς η μανία αυξάνεται ως προς τη σοβαρότητα, η σκέψη διαλύεται και συχνά γίνεται ψυχωτική. Παρανοϊκές, θρησκευτικές και μεγαλειώδεις αυταπάτες είναι συνηθισμένες, όπως και ψευδαισθήσεις και παραισθήσεις. Ο Λόουελ, για παράδειγμα, έγραψε για μία από τις μανιακές του εμπειρίες:

Πριν από επτά χρόνια είχα μια κρίση παθολογικού ενθουσιασμού. Ένα βράδυ πριν με φυλακίσουν, έτρεχα στους δρόμους του Μπλούμινγκτον της Ιντιάνα, κραυγάζοντας ενάντια στους δαίμονες και τους ομοφυλόφιλους. Πίστευα ότι μπορούσα να σταματήσω τα αυτοκίνητα και να παραλύσω τις δυνάμεις τους, με το να στέκομαι απλώς στη μέση της εθνικής οδού με τα χέρια ανοιγμένα διάπλατα... Το Μπλούμινγκτον αντιπροσώπευε τον ήρωα του Τζόνι και την αναγέννηση του Χριστού. Η Ιντιάνα αντιπροσώπευε το κακό, αυτό που δεν έχει εξορκιστεί, τους ιθαγενείς Ινδιάνους. Υποπτευόμουν ότι ήμουν η μετενσάρκωση του Αγίου Πνεύματος, και ότι είχα γίνει μια φονική παραίσθηση. Το να έχεις γνωρίσει τη δόξα, τη βία και την αηδία σε μια τέτοια εμπειρία, σε φθείρει.

Μία άλλη πλευρά της μανίας- η δενδριτική της διακλάδωση- περιγράφηκε από τον Τζον Ράσκιν:

Κυλάω σαν μπάλα, με αυτή την εξαίρεση, ότι σε αντίθεση με τους συνηθισμένους νόμους κίνησης δεν αντιμάχομαι σε κάποια προστριβή στο μυαλό μου, και φυσικά έχω κάποια δυσκολία στο να σταματήσω τον εαυτό μου, από τη στιγμή που δεν υπάρχει κάτι άλλο να με σταματήσει... Είμαι σχεδόν άρρωστος και ζαλισμένος με την ποσότητα των πραγμάτων στο κεφάλι μου- τα τρένα της σκέψης ξεκινούν και διακλαδώνονται προς το άπειρο, προσπερνώντας το ένα το άλλο, δελεάζοντάς με όλα και θέλοντας να τα λειτουργήσω.

Ο Λέοναρντ Γουλφ επεσήμανε την επιδείνωση στην ποιότητα της σκέψης και του λόγου της Βιρτζίνια Γουλφ, όσο η ασθένειά της χειροτέρευε· η ομιλία της, όπως η σκέψη του Ράσκιν, συνέχιζε φαινομενικά χωρίς σταματημό:

Μιλούσε, σχεδόν χωρίς να σταματάει, για δύο ή τρεις μέρες, μη δίνοντας σημασία σε κανέναν μέσα στο δωμάτιο ή σε οτιδήποτε της έλεγαν. Για περίπου μια μέρα, ό,τι έλεγε είχε συνοχή· οι προτάσεις είχαν νόημα, αν και ήταν σχεδόν όλα ευρέως παράλογα. Έπειτα σταδιακά ο λόγος της έγινε τελείως ασυνάρτητος, ένα απλό συνονθύλευμα διαχωρισμένων λέξεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία αντιπροσωπεύει το αποτέλεσμα έρευνας και μελέτης, σε σχέση με το αντικείμενο της μετάφρασης. Στο πρώτο μέρος ασχοληθήκαμε με το θεωρητικό υπόβαθρο του μεταφραστικού φαινομένου, καθώς επίσης και των εξειδικευμένων κειμένων, σε ένα γενικό αλλά και ειδικότερο πλαίσιο, αναφορικά με το κείμενο που επιλέξαμε. Στη συνέχεια δόθηκε έμφαση στο σχολιασμό της μεταφραστικής διαδικασίας που ακολουθήσαμε, προκειμένου να φέρουμε εις πέρας τη μετάφραση του πρωτότυπου κειμένου. Στο δεύτερο μέρος, παρατίθεται η καθαυτή μετάφραση του αποσπάσματος, θέμα του οποίου αποτελεί η διπολική διαταραχή και η σύνδεσή της με την καλλιτεχνική δημιουργικότητα.

Το γεγονός ότι το βιβλίο, το οποίο και αποτελεί πηγή του αποσπάσματος, συνυφαίνει κατά μία έννοια την επιστήμη με την τέχνη, προσδίδει, θα λέγαμε, κάποια ιδιαιτερότητα. Ταυτόχρονα, όμως, καθίστατο αναγκαίο να εστιάσουμε σε δύο διαφορετικούς τύπους κειμένων, και κατά συνέπεια σε δύο διαφορετικούς τύπους μετάφρασης. Σαφώς αντιλαμβανόμαστε, ότι αυτό από μόνο του εμπεριέχει κάποιο βαθμό δυσκολίας, δεδομένου ότι δεσμευθήκαμε να διεισδύσουμε, τόσο στη μετάφραση κειμένων ιατρικού χαρακτήρα, όσο και λογοτεχνικού.

Στον ειδικό σχολιασμό της μετάφρασης, αναφερθήκαμε στους όρους που εντοπίσαμε στο πρωτότυπο κείμενο, διαχωρίζοντάς τους ανάλογα με τη μορφή τους, όπως επίσης και τη μετάφρασή τους (μονολεκτικοί, διλεκτικοί κ.τ.λ). Ακόμη, αναλύσαμε τα δάνεια και τους ελληνογενείς διεθνισμούς, διαπιστώνοντας την επίδραση που δύναται να ασκήσει μία γλώσσα σε μία άλλη.

Θεωρώντας ότι η μετάφραση λογοτεχνικού και ποιητικού χαρακτήρα αποτελεί μια ιδιαίτερη διαδικασία, την εντάξαμε σε ξεχωριστή ενότητα, όπου και παραθέσαμε ορισμένα παραδείγματα. Στο σημείο εκείνο αναλύουμε, τόσο τις μεταφραστικές επιλογές στις οποίες καταλήξαμε, όσο και τους λόγους που μας οδήγησαν σε αυτές.

Τέλος, ως προς την απόδοση σε νοηματικό επίπεδο, χρειάστηκε να εφαρμοστούν ορισμένες μετατροπές μορφολογικής υφής, ούτως ώστε να υπερπηδηθούν τα γλωσσικά χάσματα, και να καταλήξουμε στη δημιουργία ενός κειμένου που να είναι, αφενός ισοδύναμο με το αρχικό και αφετέρου κατανοητό στον αναγνώστη.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι εξειδικευμένοι όροι που διακρίναμε στο πρωτότυπο κείμενο, όπως επίσης και η μετάφρασή τους στα ελληνικά. Η κατάταξη των όρων έγινε με αλφαβητική σειρά.

A	
abortion	άμβλωση
amniocentesis	αμνιοπαρακέντηση
anger	θυμός
anguish	οδύνη
anticonvulsants	αντιεπιληπτικά
antidepressants	αντικαταθλιπτικά
anxiety	άγχος
acute mania	οξεία μανία
B	
biological	βιολογικός
biological psychiatry	βιολογική ψυχιατρική
bipolar I disorder	διπολική διαταραχή I
bipolar II disorder	διπολική διαταραχή II
C	
carbamazepine	καρβαμαζεπίνη
chromosomes	χρωμοσώματα
clinical perspective	κλινική οπτική
clinical practice	κλινική πρακτική
commit suicide	αυτοκτονώ
cyclothymia	κυκλοθυμία

D	
depressive states	καταθλιπτικά στάδια
depressive symptoms	καταθλιπτικά συμπτώματα
diagnosis	διάγνωση
diagnostic grid	διαγνωστικό πλέγμα
disease	ασθένεια
drug	φάρμακο
drug therapy	φαρμακευτική θεραπεία
drug-side effects	παρενέργειες φαρμάκου
F	
fever	τυφοειδής πυρετός
fit	παροξυσμός
full-blown manic-depressive illness	πλήρως ανεπτυγμένη μανιοκατάθλιψη
G	
gene therapies	γονιδιακές θεραπείες
gene	γονίδιο
genetic disease	γενετική ασθένεια
genetics	Γενετική
grandiosity	αίσθημα μεγαλείου
H	
hallucination	ψευδαίσθηση
headache	πονοκέφαλος
health	υγεία
heredity	κληρονομικότητα
hospitalized	νοσηλεύομαι
hypomania	υπομανία
I	

ill	άρρωστος
illness	αρρώστια
indigestion	δυσπεψία
insane	παράφρων
insane asylum	ψυχιατρικό ίδρυμα
insomnia	αϋπνία
L	
lassitude	κόπωση
lithium	λίθιο
M	
major depressive illness	μείζων κατάθλιψη
mania	μανία
manic episode	μανιακό επεισόδιο
manic-depressive	μανιοκαταθλιπτικός
manic-depressive continuum	μανιοκαταθλιπτική συνέχεια
manic-depressive spectrum	μανιοκαταθλιπτικό φάσμα
medical	ιατρικός
medications	φάρμακα
medicine	ιατρική
melancholy	μελαγχολία
mental illness	ψυχική ασθένεια
milder manic states	ηπιότερα μανιακά στάδια
misdiagnosed	διαγιγνώσκεται λανθασμένα
molecular biology	μοριακή βιολογία
monozygotic	μονοζυγωτικός
mood disorder	διαταραχή διάθεσης
mood swings	εναλλαγές διάθεσης

morbidly	νοσηρά
N	
neuroscience	νευροεπιστήμη
O	
obsessions	εμμονές
P	
panic attack	κρίση πανικού
paranoid	παρανοϊκός
paresis	πάρεση
patient	ασθενής
physician	γιατρός
prenatal therapies	προγεννητικές θεραπείες
psychiatric	ψυχιατρικός
psychiatric care	ψυχιατρική φροντίδα
psychiatric diagnostic criteria	ψυχιατρικά διαγνωστικά κριτήρια
psychiatric diagnostic system	ψυχιατρικό διαγνωστικό σύστημα
psychiatric history	ψυχιατρικό ιστορικό
Psychiatry	Ψυχιατρική
psychoanalysis	ψυχανάλυση
psychobiography	ψυχοβιογραφία
psychology	ψυχολογία
psychopathology	ψυχοπαθολογία
psychopharmacology	ψυχοφαρμακολογία
psychosis	ψύχωση
psychotherapy	ψυχοθεραπεία
psychotic	ψυχωτικός

psychotically manic state	ψυχωτική κατάσταση μανίας
R	
recurrent melancholia	υποτροπιάζουσα μελαγχολία
S	
schizophrenia	σχιζοφρένεια
scientific psychiatry	ψυχιατρική επιστήμη
sick	άρρωστος
symptom	σύμπτωμα
U	
unipolar illness	μονοπολική διαταραχή
V	
valproate	βαλπροϊκό οξύ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Κείμενο Πηγή**

Jamison, K. R. (1993), *Touched with Fire: Manic-Depressive Illness and the Artistic Temperament*, New York, The Free Press

- **Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία**

1. Βαϊλάκης, Γ. (2013), “Θεία Κωμωδία: Η κόλαση” του Δάντη, διαθέσιμο στο <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=31681&subid=2&pubid=113132902> προσπελάστηκε στις 10 Μαΐου 2016
2. Βαλεοντής, Κ. & Μάντζαρη, Ε. (2006) “ Η γλωσσική διάσταση της ορολογίας: Αρχές και μέθοδοι σχηματισμού των όρων”, 1ο Συνέδριο Μετάφρασης και Διερμηνείας, Ελληνοαμερικανική Ένωση, Αθήνα, διαθέσιμο στο http://www.eleto.gr/download/BooksAndArticles/HAU-Conference2006-ValeontisMantzari_GR.pdf προσπελάστηκε στις 8 Μαρτίου 2016
3. Βαρλάμη, Χ. & Χριστοπούλου-Αλετρά, Ε. (2009), “Διδασκαλία Αγγλικής Ιατρικής Ορολογίας: Νεότερες προτάσεις”, ΕΛΕΤΟ- 7ο Συνέδριο “Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία”, Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 2009, διαθέσιμο στο http://www.eleto.gr/download/Conferences/7th%20Conference/7th_06-07-VarlamiChristina-AletraEleni_Paper3_V03.pdf προσπελάστηκε στις 9 Απριλίου 2016
4. Γαβριηλίδου, Μ. & Λαμπροπούλου, Π. (1997), “Μέθοδος ημι-αυτόματης Εξαγωγής Όρων”, ΕΛΕΤΟ- 1ο Συνέδριο “Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία”, Αθήνα, 30-31 Οκτωβρίου και 1 Νοεμβρίου 1997, διαθέσιμο στο http://www.eleto.gr/download/Conferences/1st%20Conference/1st_21_249-258_GavriilidouMaria-LabropoulouPenny.pdf
5. Θελερίτης, Χ. (2014), “Διπολική διαταραχή: Τύποι, διάγνωση και αντιμετώπιση” διαθέσιμο στο <http://www.iatronet.gr/ygeia/psychiki-ygeia/article/29333/dipoliki-diataraxi-typoi-diagnwsi-kai-antimetwpisi.html> προσπελάστηκε στις 17 Ιανουαρίου 2016

6. Καρύδης, Β. & Μόσχος Γ. (2013), “Μεταγραφή Ονοματεπώνυμων με Λατινικούς Χαρακτήρες στα Διαβατήρια και τα Δελτία Αστυνομικής Ταυτότητας”, Συνήγορος του Πολίτη, Φεβρουάριος 2013, διαθέσιμο στο <http://www.synigoros.gr/resources/porisma-elot-2013.pdf> προσπελάστηκε στις 27 Μαΐου 2016
7. Μπακούλα, Χ. (2006), “Διλήμματα και Επιπλοκές στη Λογοτεχνική Μετάφραση”, διαθέσιμο στο <http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Bakoula.pdf> προσπελάστηκε στις 14 Μαρτίου 2016
8. Μπατσαλιά, Φ. (2003), *Παράμετροι της μεταφραστικής διαδικασίας και Συγκριτική Γλωσσολογία*, Παρουσία, ΙΕ-ΙΣΤ', Αθήνα, 2001-2003, σ.279-291
9. Μπατσαλιά, Φ., Σελλά-Μάζη Ε. (1997), *Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη διδακτική της μετάφρασης*, Αθήνα: Έλλην
10. Μυρωνίδου-Τζουβελέκη, Μ. & Κασάπη, Ε. (2004), *Βάσεις ιατρικών όρων*, Γ. Επετηρίδα, Τόμος II, σ.125-133
11. Παλασάκη, Β. (2007) “ Τα σώματα κειμένων: Ένα εργαλείο για τα παραδείγματα εξειδικευμένων λέξεων”, ΕΛΕΤΟ- 6ο Συνέδριο “Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία” Αθήνα, 1-3 Νοεμβρίου 2007 διαθέσιμο στο http://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_22-03-PalasakiVasilikiPaper_V05.pdf προσπελάστηκε στις 8 Μαρτίου 2016
12. Παριανού, Α. (2007), “Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων”, ΕΛΕΤΟ- 6ο Συνέδριο “Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία” Αθήνα, 1-3 Νοεμβρίου 2007 διαθέσιμο στο http://www.eleto.gr/download/Conferences/6th%20Conference/6th_30-25-ParianouAnastasiaPaper_V04.pdf προσπελάστηκε στις 9 Μαρτίου 2016
13. Τσίγκου, Μ. (2008), *Σύντομη εισαγωγή στις σχέσεις Γλωσσολογίας και Μετάφρασης με παραδείγματα από το ζεύγος Γαλλικής-Ελληνικής*, Dictio 3, Scientific Journal, Yearbook 2007-2008
14. Φλώρου, Ε. (2010), “Μετάφραση ιατρικής ορολογίας από την Αγγλική προς την Ελληνική γλώσσα: Προβλήματα και Στρατηγικές”, 2η Συνάντηση Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 7-9 Μαΐου 2009 διαθέσιμο στο <http://www.frl.auth.gr/sites/metafrasi/PDF/florou.pdf> προσπελάστηκε στις 22 Μαρτίου 2016

15. Conolly, D., Η πύλη για την ελληνική γλώσσα, Πρακτικά Ημερίδας: *Η γλώσσα της λογοτεχνίας και η γλώσσα της μετάφρασης*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 1998 διαθέσιμο στο http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/studies/literature_translation/01_conolly.html προσπελάστηκε στις 15 Μαρτίου 2016

• **Ξενόγλωσση βιβλιογραφία**

1. Connolly, D. (1998), "Poetry Translation", στο Baker M. (επιμ.) *Encyclopedia of Translation Studies*, London: Routledge, σ. 170-176
2. Bruckman P. S. (2011), *La Divina Commedia (The Divine Comedy): Inferno, A Translation into English in Iambic Pentameter, Terza Rima form*, Xlibris Corporation
3. Camaiora, L. C. (2011), *Hopkin's "Terrible" Sonnets: A Commentary*, Milano, EDUCatt
4. Freer, A. Andrew, J. (1970), *Cambridge Book of English Verse 1900-1939*, Cambridge University Press
5. Holmes, J. (1988), *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam, Rodopi
6. Honig, E. (1985), *The Poet's Other Voice: Conversations on Literary Translation*, Amherst, The University of Massachusetts Press
7. Mariani, P. (2008), *Gerard Manley Hopkins: A Life*, New York, Viking/Penguin
8. Nida, E., Taber, Ch. (1969), *The theory and practice of translation*, Leiden: E.J. Brill
9. Robinson, J. (1980), *In Extremity: A Study of Gerard Manley Hopkins*, West Virginia University Press
10. Schjoldager, A., Gottlieb, H. & Klitgård, I. (2008), *Understanding Translation*, Aarhus, Academica
11. Scioli, A. & Biller, H. (2009), *Hope in the Age of Anxiety*, Oxford University Press
12. Scott, S.K & Stapleton M.L. (2010), *Christopher Marlowe the Craftsman: Lives, Stage, and Page*, Ashgate Publishing, Ltd

13. Zirker, A. & Winter-Froemel, E. (2015), *Wordplay and Metalinguistic/ Metadiscursive Reflection, Authors, Contexts, Techniques, and Meta-Reflection*, Walter de Gruyter

- **Ιστοσελίδες**

1. MAZI- Ελληνική Εταιρεία Διαταραχών Διάθεσης, “Συμπτώματα και Διάγνωση της διπολικής διαταραχής” από <http://www.mazi.org.gr/%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%87%CE%AE/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%80%CF%84%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%E2%80%93-%CE%94%CE%B9%CE%AC%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7> προσπελάστηκε στις 17 Ιανουαρίου 2016

- **Λεξικά σε έντυπη μορφή**

1. Stavropoulos, D. N. (2013), *Oxford Learner's Pocket Dictionary, English-Greek, Greek-English*, Oxford University Press

- **Λεξικά σε ηλεκτρονική μορφή**

1. *Dictionary*, διαθέσιμο στο <http://www.dictionary.com/> προσπελάστηκε στις 19 Απριλίου 2016
2. *lexigram*, διαθέσιμο στο <http://www.lexigram.gr/lex/enni/#Hist0>
3. *WordReference*, διαθέσιμο στο <http://www.wordreference.com/> προσπελάστηκε στις 16 Απριλίου 2016
4. *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, διαθέσιμο στο <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> προσπελάστηκε στις 18 Απριλίου 2016

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

THAT FINE MADNESS

Introduction

... his raptures were,
All air, and fire, which made his verses clear,
For that fine madness still he did retain,
Which rightly should possess a poet's brain.

-MICHAEL DRAYTON

"We of the craft are all crazy," remarked Lord Byron about himself and his fellow poets. "Some are affected by gaiety, others by melancholy, but all are more or less touched." This hook is about being "more or less touched"; specifically, it is about manic-depressive illness—a disease of perturbed gaieties, melancholy, and tumultuous temperaments—and its relationship to the artistic temperament and imagination. It is also a book about artists and their voyages, moods as their ships of passage, and the ancient, persistent belief that there exists such a thing as a "fine madness."

The fiery aspects of thought and feeling that initially compel the artistic voyage—fierce energy, high mood, and quick intelligence; a sense of the visionary and the grand; a restless and feverish temperament—commonly carry with them the capacity for vastly darker moods, grimmer energies, and, occasionally, bouts of "madness." These opposite moods and energies, often interlaced, can appear to the world as mercurial, intemperate, volatile, brooding, troubled, or stormy. In short, they form the common view of the artistic temperament, and, as we shall see, they also form the basis of the manic-depressive temperament. Poetic or artistic genius, when infused with these fitful and inconstant moods, can become a powerful crucible for imagination and experience.

That impassioned moods, shattered reason, and the artistic temperament can be welded into a "fine madness" remains a fiercely controversial belief. Most people find the thought that a destructive, often psychotic, and frequently lethal disease such as manic-depressive illness might convey certain advantages (such as heightened imaginative powers, intensified emotional responses, and increased energy) counterintuitive. For others it is a troubling or unlikely association that conjures up

simplistic notions of the "mad genius," bringing with it images of mindless and unaesthetic reductionism as well as concerns about making into disease something that subsumes vital human differences in style, perception, and temperament. Indeed, labeling as manic-depressive anyone who is unusually creative, accomplished, energetic, intense, moody, or eccentric both diminishes the notion of individuality within the arts and trivializes a very serious, often deadly illness. There are other reasons for such concerns. Excesses of psychoanalytic speculation, along with other abuses of psychobiography, have invited well-deserved ridicule. Due to the extraordinary advances in genetics, neuroscience, and psychopharmacology, much of modern psychiatric thought and clinical practice has moved away from the earlier influences of psychoanalysis and toward a more biological perspective. Some fear that the marked swing from psychoanalysis to psychopharmacology is too much, too soon, and that there exists the risk of a similar entrenchment of ideas and perspectives. The erosion of romantic and expressive language into the standardization of words and phrases necessary for a scientific psychiatry has tempted many to dismiss out of hand much of modern biological psychiatry. Almost by definition, the idea of using formal psychiatric diagnostic criteria in the arts has been anathema, and, in any event, biological psychiatrists have displayed relatively little interest in studying mood disorders in artists, writers, or musicians. Certainly those in the arts have been less than enthusiastic about being seen through a biological or diagnostic grid. Those in the best position to link the two worlds—scholars of creativity—only recently have begun to address the problem. Having previously focused on the relationship between creativity and "schizophrenia" (often misdiagnosed manic-depressive illness) or diffuse notions of psychopathology, these researchers have left largely unexamined the specific role of mood disorders in creative work.

Complicating matters further, certain life-styles provide cover for deviant and bizarre behavior. The arts have long given latitude to extremes in behavior and mood; indeed, George Becker has observed that the Romantic artists used the notion of mad genius to "provide recognition of special status and the freedom from conventional restraints that attended it.":

The aura of "mania" endowed the genius with a mystical and inexplicable quality that served to differentiate him from the typical man, the bourgeois, the philistine, and, quite importantly, the "mere" man of talent; it established him as the modern

heir of the ancient Greek poet and seer and, like his classical counterpart, enabled him to claim some of the powers and privileges granted to the "divinely possessed" and "inspired. "

Robert Burton wrote in the seventeenth century that "all poets are mad," a view shared by many since. Such a view-however appealing to some, and whatever its accuracy-tends to equate psychopathology with artistic expression. A common assumption, for example, is that within artistic circles madness is somehow normal. This is well illustrated by an episode described by Ian Hamilton in his biography of the poet Robert Lowell; it illustrates the reactions of Lowell's colleagues to one of his many escalations into mania:

Lowell had announced to all his Cincinnati acquaintances that he was determined to remarry, and had persuaded them to stand with him on the side of passion. Some members of the faculty found him excitable and talkative during this period, but since the talk was always brilliant and very often flattering to them, they could see no reason to think of Lowell as "ill," indeed, he was behaving just as some of them hoped a famous poet would behave. They undertook to protect this unique flame against any dampening intrusions from New York. Thus, when Hardwick [Lowell's wife] became convinced that Lowell was indeed sick- over a period of two weeks his telephone calls to New York became more and more confused, lengthy and abusive-she ran up against a wall of kindly meant hostility from Lowell's campus allies. Her version of Lowell was not theirs, even when they were discussing the same symptoms; what to her was "mad" was to them another mark of Lowell's genius.

The main purpose of this book is to make a literary, biographical, and scientific argument for a compelling association, not to say actual overlap, between two temperaments-the artistic and the manic-depressive--and their relationship to the rhythms and cycles, or temperament, of the natural world. The emphasis will be on understanding the relationship between moods and imagination, the nature of moods-their variety, their contrary and oppositional qualities, their flux, their extremes (causing, in some individuals, occasional episodes of "madness")-and the importance

of moods in igniting thought, changing perceptions, creating chaos, forcing order upon that chaos, and enabling transformation.

The book begins with a general overview of manic-depressive illness: what it is, whom it affects, and how it shows itself. Mania, depression, mixed manic and depressive states, and suicide are described both from a clinical perspective and through the words and experiences of artists, musicians, and writers who have suffered from severe mood disorders. The biographical and scientific evidence for a relationship between manic-depressive illness and artistic creativity is given in chapter 3. Recent research strongly suggests that, compared with the general population, writers and artists show a vastly disproportionate rate of manic-depressive or depressive illness; clearly, however, not all (not even most) writers and artists suffer from major mood disorders. There remains skepticism and resistance to the idea of any such association, however some of it stemming understandably from the excesses of psychobiography alluded to earlier (especially those of a highly speculative and interpretive nature), but much of it arising from a lack of understanding of the nature of manic-depressive illness itself. Many are unaware of the milder, temperamental expressions of the disease or do not know that most people who have manic depressive illness are, in fact, without symptoms (that is, they are psychologically normal) most of the time. When many individuals--even those who are generally well versed in psychology and medicine--think of manic-depressive illness, they tend to imagine the backwards of insane asylums and unremitting mental illness or madness, and rightly conclude that no meaningful or sustained creative work can occur under such circumstances. Madness, or psychosis, represents only one end of the manic-depressive continuum, however; most people who have the illness, in fact, never become insane. Likewise, work that may be inspired by, or partially executed in, a mild or even psychotically manic state may be significantly shaped or partially edited while its creator is depressed and put into final order when he or she is normal. It is the interaction, tension, and transition between changing mood states, as well as the sustenance and discipline drawn from periods of health, that is critically important; and it is these same tensions and transitions that ultimately give such power to the art that is born in this way.

The psychological and biological arguments for a relationship between "madness" and artistic creativity are presented in chapter 4; the overlapping natures of the artistic and manic-depressive temperaments, as well as similarities in patterns of thought and

behavior, are also explored. The importance to the creative process of certain types of experiences whose existence is due to extreme emotional states is discussed in some detail; however, the need for discipline, control, and highly reasoned thought is also stressed. The creative significance of the tension and reconciliation of naturally occurring, opposite emotional and cognitive states in artists with manic-depressive illness or cyclothymia (its milder temperamental variant), and the use of art by artists to heal themselves, are examined as well. The rhythms and cycles of manic-depressive illness, a singularly cyclic disease, are strikingly similar to those of the natural world, as well as to the death-and-regeneration and dark-and-light cycles so often captured in poetry, music, and painting. Seasonal cycles are particularly important, and these are discussed in the context of the scientific evidence for seasonal patterns in moods and psychosis, as well as illustrated by the seasonal patterns of artistic productivity evident in the lives of Robert Schumann, Vincent van Gogh, and others.

Any discussion of temperament and art is best served by examining one life in some depth, and none better illustrates the complexity of overlap between heredity, individual will, circumstance, and poetic temperament than that of George Gordon, Lord Byron. Heir to madness, virulently melancholic, and in lifelong fear of going insane, Byron represents the fine edge of the fine madness-the often imperceptible line between poetic temperament and psychiatric illness. His terrible struggles with melancholy and his "savage moods," yet his work's indebtedness to them, bring up many of the medical, social, and ethical issues that are discussed in the final chapters. Manic-depressive illness is a genetic disease, and that fact is fundamental not only to understanding its origins but also to the many medical and ethical issues raised later in the book. The scientific arguments for the genetic basis of manic-depressive illness are presented in chapter 6, put into the context of the family psychiatric histories, or pedigrees, of several major literary and artistic families (including those of Byron, Tennyson, Melville, William and Henry James, Schumann, Coleridge, van Gogh, Hemingway, and Woolf).

Clearly, a close association between the artistic temperament and manic-depressive illness has many implications-for artists, medicine, and society. Modern psychopharmacology and genetic research raise almost endless possibilities, both liberating and disturbing, but the ethical waters remain disconcertingly uncharted. No psychiatric illness has been more profoundly affected by the advances in clinical and

basic neuroscience research than manic-depressive illness. The efficacy of a wide range of medications has given clinicians unprecedented options and patients lifesaving choices. The fact that lithium, antidepressants, and anticonvulsants are now the standard of care for manic-depressive illness (and psychotherapy or psychoanalysis alone, without medication, is usually considered to be malpractice) raises particularly interesting questions about the treatment of writers and artists. Some artists resist entirely the idea of taking medication to control their mood swings and behaviors; interestingly, however, there is some evidence that, as a group, artists and writers disproportionately seek out psychiatric care; certainly many—including Byron, Schumann, Tennyson, van Gogh, Fitzgerald, and Lowell—repeatedly sought help from their physicians. Other writers and artists stop taking their medications because they miss the highs or the emotional intensity associated with their illness, or because they feel that drug side effects interfere with the clarity and rapidity of their thought or diminish their levels of enthusiasm, emotion, and energy.

Although manic-depressive illness has long been assumed to be genetic in origin, and its strong tendency to run in some families but not in others has been observed for well over a thousand years, only the recent radical advances in molecular biology have provided the techniques to enable highly sophisticated searches for the genes involved. Similarly, an almost unbelievable increase in the rate of study of brain structure and function has resulted in a level of biological knowledge about manic-depressive illness—this most humanly expressed, psychologically complicated, and moody of all diseases—that is without parallel in psychiatry. The ethical issues arising from such knowledge, and from the possibility that such a devastating illness can confer individual and societal advantage, are staggering: Would one want to get rid of this illness if one could? Sterilization of patients with hereditary psychoses, most directly applicable to those with manic-depressive illness, was once practiced in parts of the United States, and large numbers of individuals with manic-depressive illness were systematically killed in German concentration camps. Even today many provinces in China enforce mandatory sterilization and abortion policies for those with hereditary mental illness. What will be the roles of amniocentesis, other types of prenatal diagnosis, and abortion once the manic-depressive genes are found? What are the implications for society of future gene therapies and the possible early prevention of manic-depressive illness? Does psychiatric treatment have to result in happier but blander and less imaginative artists? What does it mean for biographers and critics that

manic-depressive illness and its temperaments are relatively common in the writers and artists they study? These and other issues are discussed in the final chapter. Ultimately this book is about the temperaments and moods of voyagers: It is about the thin line that exists between the fate of Icarus, who-burned by rather than touched with fire-"felt the hot wax run, Unfeathering him," and the fates of those artists who survive the flight, "without self-loss through realms of chaos and 'old night.'" It is about the "Night Ferry," as Seamus Heaney described poet Robert Lowell; it is about the conjurer and setter of moods, the guide through the "ungovernable and dangerous." It is about voyages:

You were our night ferry
thudding in a big sea,

the whole craft ringing
with an armourer's music
the course set willfully across
the ungovernable and dangerous.

2.

**ENDLESS NIGHT,
FIERCE FIRES
AND
SHRAMMING COLD**

Manic-Depressive Illness

I come to ferry you hence across the tide
To endless night, fierce fires and shramming cold.

-DANTE

"Come on, sir. " "Easy, sir. "

"Dr. Brown will be here in ten minutes, sir."

Instead, a metal chair unfolds into a stretcher.

I lied secured there, but for my skipping mind.

They keep bustling.

"Where you are going, Professor,

you won't need your Dante."

-ROBERT LOWELL

"I feel the jagged gash with which my contemporaries died," wrote Robert Lowell about his generation of feverishly brilliant, bruised, and wrathful poets. There was, he felt,

personal anguish everywhere. We can't dodge it, and shouldn't worry that we are uniquely marked and fretted and must somehow keep even-tempered, amused, and in control. John B[erryman] in his mad way keeps talking about something evil stalking us poets. That's a bad way to talk, but there's some truth in it.

Robert Lowell and John Berryman, along with their contemporaries Theodore Roethke, Delmore Schwartz, Randall Jarrell, and Anne Sexton, were-among other things-"stalked" by their manic-depressive illness. Mercurial by temperament, they were subject to disastrous extremes of mood and reason. All were repeatedly hospitalized for their attacks of mania and depression; Berryman, Jarrell, and Sexton eventually committed suicide.

What is the nature of this disease of mood and reason that so often kills and yet so often is associated with the imaginative arts? What kind of illness takes those who have it on journeys where they, like Robert Lowell, both do and do not need their Dantes?

Manic-depressive, or bipolar, illness encompasses a wide range of mood disorders and temperaments. These vary in severity from cyclothymia--characterized by pronounced but not totally debilitating changes in mood, behavior, thinking, sleep,

and energy levels-to extremely severe, life-threatening, and psychotic forms of the disease. Manic-depressive illness is closely related to major depressive, or unipolar, illness; in fact, the same criteria (described in detail in Appendix A) are used for the diagnosis of major depression as for the depressive phase of manic-depressive illness. These depressive symptoms include apathy, lethargy, hopelessness, sleep disturbance (sleeping far too much or too little), slowed physical movement, slowed thinking, impaired memory and concentration, and a loss of pleasure in normally pleasurable events. Additional diagnostic criteria include suicidal thinking, self-blame, inappropriate guilt, recurrent thoughts of death, a minimum duration of the depressive symptoms (two to four weeks), and significant interference with the normal functioning of life. Unlike individuals with unipolar depression, those suffering from manic-depressive illness also experience episodes of mania or hypomania (mild mania). These episodes are characterized by symptoms that are, in many ways, the opposite of those seen in depression. Thus, during hypomania and mania, mood is generally elevated and expansive (or, not infrequently, paranoid and irritable); activity and energy levels are greatly increased; the need for sleep is decreased; speech is often rapid, excitable, and intrusive; and thinking is fast, moving quickly from topic to topic. Hypomanic or manic individuals usually have an inflated self-esteem, as well as a certainty of conviction about the correctness and importance of their ideas. This grandiosity can contribute to poor judgment, which, in turn, often results in chaotic patterns of personal and professional relationships. Other common features of hypomania and mania include spending excessive amounts of money, impulsive involvements in questionable endeavors, reckless driving, extreme impatience, intense and impulsive romantic or sexual liaisons, and volatility. In its extreme forms mania is characterized by violent agitation, bizarre behavior, delusional thinking, and visual and auditory hallucinations. In its milder variants the increased energy, expansiveness, risk taking, and fluency of thought associated with hypomania can result in highly productive periods. The range in severity of symptoms is reflected in the current psychiatric diagnostic system. Bipolar I disorder, what one thinks of as "classic" manic-depressive illness, refers to the most severe form of affective illness; individuals diagnosed as bipolar I must meet the full diagnostic criteria for both mania and major depressive illness. (The standard diagnostic criteria for mania, hypomania, major depression, and cyclothymia, as well as more clinically descriptive criteria for cyclothymia, are given in Appendix A.) Bipolar II disorder, on the other hand, is

defined as the presence or history of at least one major depressive episode, as well as the existence or history of less severe manic episodes (that is, hypomanias, which do not cause pronounced impairment in personal or professional functioning, are not psychotic in nature, and do not require hospitalization).

Cyclothymia and related manic-depressive temperaments are also an integral and important part of the manic-depressive spectrum, and the relationship of predisposing personalities and cyclothymia to the subsequent development of manic-depressive psychosis is fundamental. Cyclothymic temperament can be manifested in several ways--as predominantly depressive, manic, hypomanic, irritable, or cyclothymic. German psychiatrist Ernst Kretschmer described the fluidity inherent to these manic-depressive temperaments:

Men of this kind have a soft temperament which can swing to great extremes. The path over which it swings is a wide one, namely between cheerfulness and unhappiness. . . Not only is the hypomanic disposition well known to be a peculiarly labile one, which also has leanings in the depressive direction, but many of these cheerful natures have, when we get to know them better, a permanent melancholic element somewhere in the background of their being. . . The hypomanic and melancholic halves of the cycloid temperament relieve one another, they form layers or patterns in individual cases, arranged in the most varied combinations.

Clearly not all individuals who have cyclothymia go on to develop the full manic-depressive syndrome. But many do, and the temperamental similarities between those who meet all the diagnostic criteria for mania or major depression (that is, are "syndromal") and those who meet them only partially (that is, are "subsyndromal," or cyclothymic) are compelling. British psychiatrists Dr. Eliot Slater and Sir Martin Roth have given a general description of the "constitutional cyclothymic," emphasizing the natural remissions, vague medical complaints, and seasonal patterns often intrinsic to the temperament. The alternating mood states--each lasting for days, weeks, or months at a time--are continuous in some individuals but subside, leaving periods of normality, in others. Slater and Roth also discuss the occurrence of the cyclothymic constitution in artists and writers:

Its existence in artists and writers has attracted some attention, especially as novelists like Bjørnson and H. Hesse have given characteristic descriptions of the condition. Besides those whose swings of mood never intermit, there are others with more or less prolonged intervals of normality. In the hypomanic state the patient feels well, but the existence of such states accentuates his feeling of insufficiency and even illness in the depressive phases. At such times he will often seek the advice of his practitioner, complaining of such vague symptoms as headache, insomnia, lassitude, and indigestion .

. . . In typical cases such alternative cycles will last a lifetime. In cyclothymic artists, musicians, and other creative workers the rhythm of the cycles can be read from the dates of the beginning and cessation of productive work.

Some cyclothymics have a seasonal rhythm and have learned to adapt their lives and occupations so well to it that they do not need medical attention.

The distinction between full-blown manic-depressive illness and cyclothymic temperament is often an arbitrary one; indeed, almost all medical and scientific evidence argues for including cyclothymia as an integral part of the spectrum of manic-depressive illness. Such milder mood and energy swings often precede overt clinical illness by years (about one-third of patients with definite manic-depressive illness, for example, report bipolar mood swings or hypomania predating the actual onset of their illness). These typically begin in adolescence or early adulthood and occur most often in the spring or autumn, on an annual or biennial basis. The symptoms, whose onset is usually unrelated to events in the individual's life, generally persist for three to ten weeks and are often characterized by changes in energy level as well as mental discomfort. These subsyndromal mood swings, frequently debilitating, are as responsive to lithium treatment as full-blown manic-depressive illness is. In addition to the overlapping nature of symptoms in cyclothymia and manic-depressive illness, and the fact that cyclothymia responds to treatment with lithium, two further pieces of evidence support the relationship between the temperament and the illness. First, approximately one out of three patients with cyclothymia eventually develops full syndromal depression, hypomania, or mania; this is in marked contrast to a rate of less than one in twenty in control populations. Additionally, patients who have been diagnosed as cyclothymic have many more bipolar manic-depressive individuals in their family histories than would be expected by chance. Particularly convincing are

the data from studies of monozygotic (identical) twin pairs, which show that when one twin is diagnosed as manic-depressive, the other, if not actually manic-depressive, very frequently is cyclothymic.

Manic-depressive illness is indisputably genetic; the fundamental importance of heritability in the etiology and understanding of this disease is elaborated upon in chapter 6 (within the context of literary and artistic families characterized by generations of individuals who suffered from depressive or manic-depressive illness). While the specific genes responsible for manic-depressive illness have not yet been identified, promising regions on the chromosomes have been located. It is probable that at least one of the genes will be isolated within the next few years.

Manic-depressive illness, often seasonal, is recurrent by nature; left untreated, individuals with this disease can expect to experience many, and generally worsening, episodes of depression and mania. It is important to note, however, that most individuals who have manic-depressive illness are normal most of the time; that is, they maintain their reason and their ability to function personally and professionally. Prior to the availability and widespread use of lithium, at least one person in five with manic-depressive illness committed suicide. The overwhelming majority of all adolescents and adults who commit suicide have been determined, through postmortem investigations, to have suffered from either bipolar manic-depressive or unipolar depressive illness.

Manic-depressive illness is relatively common; approximately one person in a hundred will suffer from the more severe form and at least that many again will experience milder variants, such as cyclothymia. One person in twenty, or 5 percent, will experience a major depressive illness. Men and women are equally likely to have manic-depressive illness, in contrast to major depressive illness, which is more than twice as likely to affect women. The average age of onset of manic-depressive illness (18 years) is considerably earlier than that of unipolar depression (27 years).

Highly effective treatments exist for both manic-depressive and major depressive illness. Lithium has radically altered the course and consequences of manic-depressive illness, allowing most patients to live reasonably normal lives. In recent years anticonvulsant medications such as carbamazepine and valproate have provided important alternative treatments for patients unable to take, or unresponsive to, lithium. A wide variety of antidepressants has proven exceptionally powerful in the treatment of major depression. Psychotherapy, in conjunction with medication, is often

essential to healing as well as to the prevention of possible recurrences. Drug therapy, which is primary, frees most patients from the severe disruptions of manic and depressive episodes. Psychotherapy can help individuals come to terms with the repercussions of past episodes, take the medications that are necessary to prevent recurrence, and better understand and deal with the often devastating psychological implications and consequences of having manic-depressive illness.

Although we will be emphasizing the bipolar form of manic-depressive illness in our discussion of writers and artists, manic-depressive illness, in its European and historical sense, encompasses the severe, recurrent melancholias as well. The clinical, genetic, and biological overlaps between recurrent depressive and manic-depressive illness are stronger than existing differences. Although the melancholic side of an imaginative individual may be more striking, the subtler manic states are often also there in a fluctuating pattern. We turn next to descriptions of these mood disorders, given by those who have experienced them.

- I am groaning under the miseries of a diseased nervous System; a System of all others the most essential to our happiness--or the most productive of our Misery. . . Lord, what is Man! Today, in the luxuriance of health, exulting in the enjoyment of existence; In a few days, perhaps in a few hours, loaded with conscious painful being, counting the tardy pace of the lingering moments, by the repercussions of anguish, & refusing or denied a Comforter.-Day follows night, and night comes after day, only to curse him with life which gives him no pleasure.

-ROBERT BURNS

The depressive, or melancholic, states are characterized by a morbidity and flatness of mood along with a slowing down of virtually all aspects of human thought, feeling, and behavior that are most personally meaningful. Occasionally these changes reflect only a transient shift in mood or a recognizable and limited reaction to a life situation. When energy is profoundly dissipated, the ability to think is clearly eroded, and the capacity to actively engage in the efforts and pleasures of life is fundamentally altered, then depression becomes an illness rather than a temporary or existential state. As with most kinds of illness, symptoms of depression can range widely in their

severity. Thinking, for example, may be only mildly slowed or it can be stuporous; mood may be only slightly downcast or it can be unrelentingly bleak and suicidal; the mind may retain its reason or it can be floridly delusional. In depression (as with the manic states) the degree, type, number, and duration of symptoms largely determine whether or not they meet diagnostic criteria for a mood, or affective, disorder.

Mood, in the more serious depressive states, is usually bleak, pessimistic, and despairing. A deep sense of futility is frequently accompanied, if not preceded, by the belief that the ability to experience pleasure is permanently gone. The physical and psychological worlds are experienced as shades of grays and blacks, as having lost their color and vibrancy. Irritability, quick anger, suspiciousness, and emotional turbulence are frequent correlates of depressed mood; morbid and suicidal thinking are common. The mood of misery and suffering that usually accompanies depression was expressed by Edgar Allan Poe in a letter written when he was in his mid-twenties:

My feelings at this moment are pitiable indeed. I am suffering under a depression of spirits such as I have never felt before. I have struggled in vain against the influence of this melancholy-You will believe me when I say that I am still miserable in spite of the great improvement in my circumstances. I say you will believe me, and for this simple reason, that a man who is writing for effect does not write thus. My heart is open before you-if it be worth reading, read it. I am wretched, and know not why. Console me-for you can. But let it be quickly-or it will be too late. Write me immediately. Convince me that it is worth one's while--that it is at all necessary to live, and you will prove yourself indeed my friend. Persuade me to do what is right. I do not mean this-I do not mean that you should consider what I now write you a jest--oh pity me! for I feel that my words are incoherent-but I will recover myself. You will not fail to see that I am suffering under a depression of spirits which will [not fail to] ruin me should it be long continued.

In his Memoirs French composer Hector Berlioz also wrote of the agonies attendant upon his frequent spells of depression, this most "terrible of all the evils of existence":

It is difficult to put into words what I suffered-the longing that seemed to be tearing my heart out by the roots, the dreadful sense of being alone in an empty universe, the agonies that thrilled through me as if the blood were running ice-cold

in my veins, the disgust with living, the impossibility of dying. Shakespeare himself never described this torture; but he counts it, in Hamlet, among the terrible of all the evils of existence.

I had stopped composing; my mind seemed to become feebler as my feelings grew more intense. I did nothing. One power was left me--to suffer.

Berlioz suffered throughout his life from these black depressions. He described in detail the two types of melancholia, or "spleen," he had experienced: an active, painful, and tumultuous one (almost certainly a mixed state, in which manic and depressive symptoms exist together), and another type, characterized by ennui, isolation, lethargy, and a dearth of feeling. "I again became prey to that frightful affliction--psychological, nervous, imaginary, what you will," he wrote, and then went on to describe one of his attacks in some detail:

The fit fell upon me with appalling force. I suffered agonies and lay groaning on the ground, stretching out abandoned arms, convulsively tearing up handfuls of grass and wide-eyed innocent daisies, struggling against the crushing sense of absence, against a mortal isolation.

Yet such an attack is not to be compared with the tortures that I have known since then in ever-increasing measure.

What can I say that will give some idea of the action of this abominable disease? . . .

There are . . . two kinds of spleen; one mocking, active, passionate, malignant; the other morose and wholly passive, when one's only wish is for silence and solitude and the oblivion of sleep. For anyone possessed by this latter kind, nothing has meaning, the destruction of a world would hardly move him. At such times I could wish the earth were a shell filled with gunpowder, which I would put a match to for my diversion.

The active and malignant spleen was described by Scottish poet Robert Burns as well: "Here I sit, altogether Novemberish, a damn'd *mélange* of Fretfulness & melancholy; not enough of the one to rouse me to passion; nor of the other to repose me in torpor; my soul flouncing & fluttering round her tenement, like a wild Finch caught amid the horrors of winter newly thrust into a cage." And Shakespeare, in his

portrayal of the weary and melancholic Hamlet, describes the bleeding out of hope, color, beauty, and belief:

I have of late-but wherefore I know not-lost all my mirth, forgone all custom of exercises. And indeed it goes so heavily with my disposition that this goodly frame the earth seems to me a sterile promontory. This most excellent canopy, the air, look you, this brave o'erhanging firmament, this majestical roof fretted with golden fire-why, it appeareth nothing to me but a foul and pestilent congregation of vapours.

Eighteenth-century poet William Cowper, who was confined to an asylum for his manic-depressive illness, spoke of the terrors of being hunted "by spiritual hounds in the night season" as well as of the deadening side to his melancholy:

The weather is an exact emblem of my mind in its present state. A thick fog envelops everything, and at the same time it freezes intensely. You will tell me that this cold gloom will be succeeded by a cheerful spring, and endeavor to encourage me to hope for a spiritual change resembling it. But it will be lost labour: Nature revives again, but a soul once slain, lives no more. The hedge that has been apparently dead, is not so, it will burst into leaf and blossom at the appointed time; but no such time is appointed for the stake that stands in it. It is as dead as it seems, and will prove itself no dissembler.

Austrian composer Hugo Wolf, who died from tertiary syphilis but whose volatility and extremes in mood predated the symptoms of his paresis, focused on the painful contrast between the subjective experience of an arid, sterile reality and a sense of the external world as an unobtainable, visible, but not for him habitable place of light, warmth, and creation:

What I suffer from this continuous idleness I am quite unable to describe. I would like most to hang myself on the nearest branch of the cherry trees standing now in full bloom. This wonderful spring with its secret life and movement troubles me unspeakably. These eternal blue skies, lasting for weeks, this continuous sprouting and budding in nature, these coaxing breezes impregnated with spring sunlight and fragrance of flowers. . . make me frantic. Everywhere this bewildering urge for life,

fruitfulness, creation-and only I, although like the humblest grass of the fields one of God's creatures, may not take part in this festival of resurrection, at any rate not except as a spectator with grief and envy.

He also described the gap that frequently exists between public appearance and private despair: "I appear at times merry and in good heart, talk, too, before others quite reasonably, and it looks as if I felt, too, God knows how well within my skin; yet the soul maintains its deathly sleep and the heart bleeds from a thousand wounds."

Depression affects not only mood but the nature and content of thought as well. Thinking processes almost always slow down, and decisiveness is replaced by indecision and rumination. The ability to concentrate is usually greatly impaired and willful action and thought become difficult if not impossible. English poet Edward Thomas spoke of a "dulness and thickness of brain" and Cowper wrote with bitter irony about the existence of only enough sense and intellect to allow him awareness of his damaged mind:

Oh wretch! to whom life and death are alike impossible! Most miserable at present in this, that being thus miserable I have my senses continued to me only that I may look forward to the worst. It is certain at least, that I have them for no other purpose, and but very imperfectly even for this. My thoughts are like loose dry sand, which the closer it is grasped slips the sooner away . Mr. Johnson reads to me, but I lose every other sentence through the inevitable wanderings of my mind, and experience, as I have these two years, the same shattered mode of thinking on every subject and on all occasions. If I seem to write with more connexion, it is only because the gaps do not appear.

Irrational fears, feelings of panic (including actual panic attacks), obsessions, and delusions are also present in many types of severe depression. Robert Schumann described his panic and terrors during one of his many bouts of melancholy.

I was little more than a statue, neither cold nor warm; by dint of forced work life returned gradually. But I am still so timid and fearful that I cannot sleep alone. . . . Do you believe that I have not the courage to travel alone . . . for fear something

might befall me? Violent rushes of blood, unspeakable fear, breathlessness, momentary unconsciousness, alternate quickly.

Excessive preoccupation with sin and religion are not uncommon in depression; likewise, thoughts of suicide often accompany feelings of despair and apathy. David Cecil, in *The Stricken Deer*, wrote about one of Cowper's anguished periods of melancholic insanity, which was followed, in turn, by the resumption of a relatively normal existence:

A mood of lassitude and dejection took possession of his spirits. He lost all pleasure in society, would sit for hours at his table, unable to bring himself to work at anything.

So passed December; and now January, fatal January, was here. Sure enough, the old symptoms began to reappear. His sleep was troubled by dreams, his waking hours by accusing voices. . . His shaken nerves could muster up no power of resistance. Every day he grew rapidly worse. Melancholy swelled to obsession, obsession to delusion. . . For the third time in his life Cowper was a raving maniac. . .

The disease followed its old course. Once again he tried to kill himself. Once again he shrank from all other friends . . . this time it lasted much less long than before. There was no period of gradual recovery. One day in July he returned to his right mind; and by September he was working and writing letters and dining out, to outward appearance just the same as he had been before the attack.

Like thought and verbal expression, activity and behavior are almost always slowed in the depressed phase of manic-depressive illness. Fatigue, lassitude, and a marked inability to exercise will be part and parcel of depression as well. In his 1936 autobiographical essay *The Crack-Up*, F. Scott Fitzgerald traced the ebbings and flowings of several of his breakdowns, describing in the process the backing off from friends and social ties of all sorts, endless and fearful sleeping, obsessive list making, the great effort required for even the slightest of everyday transactions, and the frenetic pace that led up to the "cracking":

I found I was good-and-tired. I could lie around and was glad to, sleeping or

dozing sometimes twenty hours a day and in the intervals trying resolutely not to think-instead I made lists. . . hundreds of lists. . .

I realized . . . that every act of life from the morning toothbrush to the friend at dinner had become an effort. . . hating the night when I couldn't sleep and hating the day because it went toward night. I slept on the heart side now because I knew that the sooner I could tire that out, even a little, the sooner would come that blessed hour of nightmare which, like a catharsis, would enable me to better meet the new day. . .

All rather inhuman and undernourished, isn't it? Well, that, children, is the true sign of cracking up.

Bleak weariness with life, very much a hallmark of his recurrent melancholy, was also described by poet Edward Thomas:

There will never be any summer any more, and I am weary of everything. I stay because I am too weak to go. I crawl on because it is easier than to stop. I put my face to the window. There is nothing out there but the blackness and the sound of rain. Neither when I shut my eyes can I see anything. I am alone. . . There is nothing else in my world but my dead heart and brain within me and the rain without.

Irish poet James Clarence Mangan described not only the absolute psychic and physical exhaustion of depression but also the psychosis that, in his case, had preceded it:

My nervous and hypochondriacal [melancholic] feelings almost verged upon insanity. I seemed to myself to be shut up in a cavern with serpents and scorpions and all hideous and monstrous things, which writhed and hissed around me, and discharged their slime and venom over my person. . .

A settled melancholy took possession of my being. A sort of torpor and weariness of life succeeded to my former over-excited sensibilities. Books no longer interested me as before; and my own unshared thoughts were a burden and torment to me.

"It was," he said, "woe on woe, and 'within the lowest deep a lower deep.' "It is not surprising that despair should find its way into so many of his poems:

Tell thou the world, when my bones lie whitening
Amid the last homes of youth and eld,
That there was once one whose veins ran lightning
No eye beheld.

And tell how trampled, derided, hated,
And worn by weakness, disease, and wrong,
He fled for shelter to God, who mated
His soul with song-

Tell how this Nameless, condemned for years long
To herd with demons from hell beneath,
Saw things that made him, with groans and tears, long
For even death.

Gerard Manley Hopkins, English poet and Jesuit, died of a fever in Dublin in 1889. At the time he was relatively young, morbidly depressed, and in fear of going mad. The depressions from which he suffered were clearly becoming more chronic. In 1885 he wrote that "The melancholy I have all my life been subject to has become of late years not indeed more intense in its fits but rather more distributed, constant, and crippling. . . my state is much like madness." Later in the year he wrote, "soon I am afraid I shall be ground down to a state like this last spring's and summer's, when my spirits were so crushed that madness seemed to be making approaches." In January of the year he died he stated, "All my undertakings miscarry: I am like a straining eunuch. I wish then for death." "The body cannot rest when it is in pain," said Hopkins, "nor the mind be at peace as long as something bitter distills in it and it aches." Hopkins's poetry, like his prose, is palpable with his anguish. His "Dark Sonnets," among the great poems of despair, were, he said, "written in blood." This takes no convincing to believe:

No worst, there is none. Pitched past pitch of grief,
More pangs will, schooled at forepangs, wilder wring.
Comforter, where, where is your comforting?
Mary, mother of us, where is your relief?
My cries heave, herds-long; huddle in a main, a chief-
Woe, world-sorrow; on an age-old anvil wince and sing-
Then lull, then leave off. Fury had shrieked 'No ling-
Ering! Let me be fell: force I must be brief'.
O the mind, mind has mountains; cliffs of fall
Frightful, sheer, no-man-fathomed. Hold them cheap
May who ne'er hung there. Nor does long our small
Durance deal with that steep or deep. Here! creep,
Wretch, under a comfort serves in a whirlwind: all
Life death does end and each day dies with sleep.

Moods are by nature compelling, contagious, and profoundly interpersonal, and disorders of mood alter the perceptions and behaviors not only of those who have them but also of those who are related or closely associated. Manic-depressive illness—marked as it is by extraordinary and confusing fluctuations in mood, personality, thinking, and behavior—inevitably has powerful and often painful effects on relationships. The anger, withdrawal, and blackness of melancholic moods are captured graphically in this passage from *Cloud Howe*, by Scottish novelist Lewis Grassie Gibbon:

Sometimes a black, queer mood came on Robert, he would lock himself up long hours in his room, hate God and Chris and himself and all men, know his Faith a fantastic dream; and see the fleshless grin of the skull and the eyeless sockets at the back of life. He would pass by Chris on the stairs if they met, with remote, cold eyes and a twisted face, or ask in a voice that cut like a knife, Can't you leave me alone, must you always follow?

The first time it happened her heart had near stopped, she went on with her work in a daze of amaze. But Robert came back from his mood and came seeking her, sorry and sad for the queer, black beast that rode his mind in those haunted hours.

Disrupted and fitful sleep, or sleeping far too much or far too little, are among the most pervasive and consistent symptoms of depression. Quentin Bell, in his biography of his aunt, Virginia Woolf, described her sleepless nights and their aftermath: "After such nights the days brought headaches, drilling the occiput as though it were a rotten tooth; and then came worse nights; nights made terrible by the increasing weight of anxiety and depression." Bell continued on with Woolf's own description of such nights from her novel *The Voyage Out*, drawn in part from her own experience with manic-depressive illness: "those interminable nights which do not end at twelve, but go on into the double figures-thirteen, fourteen, and so on until they reach the twenties, and then the thirties, and then the forties . . . there is nothing to prevent nights from doing this if they choose." Sylvia Plath, who was hospitalized for severe depression and ultimately committed suicide, described her awful and sleepless nights in the autobiographical novel *The Bell Jar*:

I hadn't washed my hair for three weeks . . .

I hadn't slept for seven nights.

My mother told me I must have slept, it was impossible not to sleep in all that time, but if I slept, it was with my eyes wide open, for I had followed the green, luminous course of the second hand and the minute hand and the hour hand of the bedside clock through their circles and semicircles, every night for seven nights, without missing a second, or a minute, or an hour.

The reason I hadn't washed my clothes or my hair was because it seemed so silly.

I saw the days of the year stretching ahead like a series of bright, white boxes, and separating one box from another was sleep, like a black shade. Only for me, the long perspective of shades that set off one box from the next had suddenly snapped up, and I could see day after day glaring ahead of me like a white, broad, infinitely desolate avenue.

It seemed silly to wash one day when I would only have to wash again the next.

It made me tired just to think of it.

I wanted to do everything once and for all and be through with it.

And finally, Theodore Roethke, who, like so many of his fellow poets suffered from manic-depressive illness, described an almost unbearable pain:

I have myself an inner weight of woe
That God himself can scarcely bear.

What you survived I shall believe: the Heat,
Scars, Tempests, Floods, the Motion of Man's Fate;
I have myself, and bear its weight of woe
That God that God leans down His heart to hear.

In striking contrast to the melancholic states are the manic ones, in which, wrote Hugo Wolf, the "blood becomes changed into streams of fire." Mania is characterized by an exalted or irritable mood, more and faster speech, rapid thought, brisker physical and mental activity levels, quickened and more finely tuned senses, suspiciousness, a marked tendency to seek out other people, and impulsiveness. In hypomania, the less severe form of mania, these changes tend to be moderate and may or may not result in serious difficulties for the individual experiencing them. As the hypomania intensifies, however, it profoundly disrupts the lives of those who are manic, their families and acquaintances, and the society in which they live. The range of symptoms in the manic states, from those found in the mild hypomanias to florid psychosis in acute mania, is as wide as that found in the depressive states.

Mood in hypomania is usually ebullient, self-confident, and often transcendent, but it almost always exists with an irritable underpinning. Hypomanic mood, although elevated, is generally both fluctuating and volatile. Manic mood, frequently characterized as elated and grandiose, is often as not riddled by depression, panic, and extreme irritability. The perceptual and physical changes that almost always accompany hypomania and mania generally reflect the close and subtle links that exist between elevated mood, a sense of well-being, expansive and grandiose thought, and intensified perceptual awareness.

Examples of manic grandiosity, visionary expansiveness, and unbridled euphoria are abundant in writers and artists. Benjamin Haydon—friend of John Keats, and a painter who eventually killed himself—once wrote exuberantly in his journal that "I have been like a man with air balloons under his armpits and ether in his soul," and Theodore Roethke captured the mystical merging of identities and experiences so common to the manic experience:

For no reason I started to feel very good. Suddenly I knew how to enter into the life of everything around me. I knew how it felt to be a tree, a blade of grass, even a rabbit. I didn't sleep much. I just walked around with this wonderful feeling. One day I was passing a diner and all of a sudden I knew what it felt like to be a lion. I went into the diner and said to the counter-man, "Bring me a steak. Don't cook it. Just bring it." So he brought me this raw steak and I started eating it. The other customers made like they were revolted, watching me. And I began to see that maybe it was a little strange. So I went to the Dean [at the university where Roethke taught] and said, "I feel too good. Get me down off this." So they put me into the tubs.

William Meredith, in describing one of Robert Lowell's many manic attacks, related the psychotic grandiosity of Lowell's thinking and actions:

No one predicts how long it will be before the drugs take hold & [Lowell] begins to be himself again. Meanwhile he writes and revises translations furiously and with a kind [of] crooked brilliance, and talks about himself in connection with Achilles, Alexander, Hart Crane, Hitler, and Christ, and breaks your heart.

Manic and hypomanic thought are flighty and leap from topic to topic; in milder manic states the pattern of association between ideas is usually clear, but, as the mania increases in severity, thinking becomes fragmented and often psychotic. Paranoid, religious, and grandiose delusions are common, as are illusions and hallucinations. Lowell, for example, wrote about one of his manic experiences:

Seven years ago I had an attack of pathological enthusiasm. The night before I was locked up I ran about the streets of Bloomington Indiana crying out against devils and homosexuals. I believed I could stop cars and paralyze their forces by merely standing in the middle of the highway with my arms outspread . . . Bloomington stood for Joyce's hero and Christian regeneration. Indiana stood for the evil, unexercised, aboriginal Indians. I suspected I was a reincarnation of the Holy Ghost, and had become homicidally hallucinated. To have known the glory, violence and banality of such an experience is corrupting.

Another side of mania-its dendritic, branching-out quality-was described by John Ruskin:

I roll on like a ball, with this exception, that contrary to the usual laws of motion I have no friction to contend with in my mind, and of course have some difficulty in stopping myself when there is nothing else to stop me. . . I am almost sick and giddy with the quantity of things in my head-trains of thought beginning branching to infinity, crossing each other, and all tempting and wanting to be worked out.

Leonard Woolf noted the deteriorating quality of Virginia Woolf's thinking and speech as her illness worsened; her speech, like Ruskin's thought, went on seemingly without stop:

She talked almost without stopping for two or three days, paying no attention to anyone in the room or anything said to her. For about a day what she said was coherent; the sentences meant something, though it was nearly all wildly insane. Then gradually it became completely incoherent, a mere jumble of dissociated words.